

octavian goga

280

octavian goga
ne cheamă pământul

„Eu, grație structurii mele sufletești, am crezut întotdeauna că scriitorul trebuie să fie un luptător, un deschizător de drumuri, un mare pedagog al neamului din care face parte, un om care filtrează durerile poporului prin sufletul lui și se transformă într-o trâmbiță de alarmă... Am văzut în scriitor un sămănător de credințe și un sămănător de biruință. O asemenea atmosferă, în care trăiam eu, nu putea să producă o altă conștiință literară decât aceasta. Mi se pare că în asemenea circumstanțe frământările de ordin pur individual trebuie să fie puse la o parte; că în viațel celor mulți și în această mișcare a maselor, sufletul tău trebuie să fie frământat, trebuie să fie un buclum care, pe virfurile de muni, seamănă revolta din culme în culme, din pisc în pisc. Iată care a fost crezul meu literar din acele vremuri.”

OCTAVIAN GOGA

octavian goga

editură pentru literatură

Vol. I și II lei 10

Ilustrația copertei: *Andrei Paleolog*

octavian goga

ne cheamă pământul

POEZII I

EDIȚIE ÎNGRIJITĂ ȘI PREFĂȚĂ DE
I. D. BĂLAN

1967

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI a II-a

Cu ocazia apariției ediției a II-a, sumarul a fost completat cu unele poezii din volume, precum și cu un ciclu de poezii și traduceri din periodice, așezate la sfârșitul volumului al II-lea. Acestea din urmă au fost orânduite cronologic, în cadrul fiecărui subciclu (Poezii originale și Traduceri).

I. D. B.

P R E F A Ț A

Lîngă numele lui Octavian Goga cu rezonanțe atît de puternice în toate straturile și categoriile sociale, cu implicații adînci în toate mediile culturale și politice, admiratorii marelui poet ori detractorii săi au așezat, rînd pe rînd, sau concomitent uneori, aproape toate adjectivele, atributele și epitetele de care dispune limba română.

Poet al satului natal, al Transilvaniei și al „pătimirii noastre“, *poeta vates*, proroc, vizionar și mesianic, un Tirteu al „cîntecelor fără țară“ i-au zis unii, iar alții l-au numit deschizător de drumuri noi, erou al ideii de unire națională, crainicul dezrobirii neamului, formidabil ziarist și orator de zile mari. Ca poet și publicist, nu puțini au văzut în el continuatorul înzestrat al genialului precursor, Mihai Eminescu, iar ca patriot și luptător l-au socotit un descendent, în linie dreaptă, al marilor figuri din istoria zbuciumată a Transilvaniei: Horia, Cloșca și Crișan, glorificați de el în versuri și proză.

inegalabilă ; al corifeilor școlii ardelenе : blindul călugăr Samuil Micu, cel ce aruncase între ai săi mîntuitoarea lozincă — nucleu al gîndirii școlii ardelenе — „*Mare lucru este a fi născut român*“, înțeleptul alcătuitor de teorii ingenioase Petru Maior și asprul muncitor fanatic Gheorghe Șincai, al lui Avram Iancu, despre care a scris magistral și al memorandiștilor cu a căror acțiune s-a simțit adînc solidar încă din anii liceului de la Sibiu. Goga avea într-adevăr un acut simț al tradiției, un cult al *precursorilor*, o credință arzătoare în dezvoltarea organică a unui popor, a limbii, culturii și artei sale, unite în sentimentul conștiinței naționale care domina, în a doua jumătate a veacului al XIX-lea, toate fluctuațiile sufletului românesc. „*Veacul al 19-lea — scria Goga în Fragmente autobiografice din volumul Discursuri, p. 13 — e veacul principiului de naționalitate. În veacul al 19-lea s-a lansat ideea identificării granițelor etnice cu granițele politice : în veacul al 19-lea s-a elaborat unitatea popoarelor. Desigur mai întîrziată decît alții din cauza așezării noastre geografice, aceste idei din cursul veacului al 19-lea au fost în mod postum resimțite în conștiința noastră și trecute în instinctul nostru popular. Toți cărturarii, toți scriitorii noștri, toți au perpetuat generații întregi acest vis, de la unul la altul, și eu nu mă găsesc decît ca o verigă într-un lanț de evoluție : nu sînt decît continuatorul normal al simțirii generale, pe care, în mod firesc, am dus-o și eu cu un pas mai departe.*“

Era un continuator al multor tradiții, în diversele domenii în care a activat, dar a știut să le dea dimensiunile și nervul epocii sale. Continuînd tradițiile glorioase,

a dus încă de tânăr — de când era student la Budapesta — o susținută luptă împotriva conformismului, a gândirii politice și estetice anchilozate, împotriva „bătrânilor ruginiți“.

Continua energia spirituală, ținuta demnă, fermitatea și aspirația spre înălțimi a confrăților rășinăreni, adunase în suflet jalea și mînia mocnită a strămoșilor iobagi de pe Tîrnave. De aceea în structura lui psihică, în talentul și inteligența lui sclipitoare, în felul de a fi sincer, cald, impetuos, în sensibilitatea sa ascuțită, unii au crezut că văd întruchipate toate virtuțile colectivității din care poetul făcea parte. Dintr-o asemenea perspectivă, omul acela „mic de stat“, mare în fapta poetică, dinamic și năvalnic, cu ochii săi vioi, de culoarea albastrului de cer, cu o tinerețe întemnițată samavolnic, a devenit erou de legendă, subiect de ode, în versuri sau în proză, pentru numeroși învățători și învățătoare care, zgîndărind liniștea muzei, umpleau cu versuri anoste și sentimentale paginile multor reviste de provincie.

Poeții gorniști, trîmbițașii patriotarzi precum George Gregorian, Vasile Militaru și alții au găsit și ei, în perioada de înalt demnitar a lui Goga, un subiect „generos“, bătînd în cuvinte de tinichea lozinci penibile cu care, neîndoios, poetul Goga n-a fost de acord nici în clipa celei mai mari rătăcirii politice. Dar Goga, adevăratul Goga, acela care rămîne în conștiința întregului popor ca un poet național, a inspirat și versuri sincere și o literatură de bună calitate, cum înaintea lui numai Eminescu o mai inspirase.

Unele nume nu spun nimic dar versurile pe care le
semnează spun destul de mult, sugerînd latura socială,
patriotică din activitatea lui Goga :

*„La țarmul vitregiei celor mici
Ai ancorat doi ochi de soare mari
Catargul izbăvirii să-l ridici
Ca un stindard din evii legendari.*

*Ți-ai împărțit durerile cu Oltul
Și-ai despicat tărie printre ani,
Ai sîngerat prin temniți cu norodul
Și palmuit ai fost de inumani.*

*Dar din dureri tu ridicași altar
Și cremene de soare pentru noi ;
Din plîns ai făurit nădejdi și har,
Și sulite de vișor din nevoi.“*

Alături de asemenea versuri însoțite de numele unui
oarecare Sergiu Cristian, mai pot fi citate numeroase
poezii omagiale, semnate de nume la fel de necunoscute
precum Gallia Tudor, ori Zoe Ripeanu care compune,
cu prilejul morții poetului, o strofă ca aceasta :

*„In seara asta plînsă, cenușie,
Cîtesc Dorința ta și mă gîndesc
C-ai vrut să fii doar «om de omenie»
In gîndul celor ce te pomenesc.“*

Cu prilejul sărbătoririi a 50 de ani de la nașterea lui
Goga, poetul Cincinat Pavelescu scrie o delicată poezie

pe care i-o oferă sărbătoritului, în chip simbolic, împreună cu o floare rară de la munte :

*„Cînd fruntea-n lauri ți-au închis-o zeti
Aș vrea să prind pe-armura ta de fier
— Erou nenfrînt în luptele ideii —
O floare mică ce-a înghețat de ger !*

*Mai fragedă ca florile de stil...
Și albă ca zăpezile de munte,
Să-ți amintească viața de copil,
Ursit să poarte lumile sub frunte !*

*Să-ți renvieze codrii seculari
Cu ape reci ce-n clocot curg sub boltă,
Și-n ritmul lor, de mic, în Rășinari
Ți-au instrunit a inimii revoltă.*

*Și-azi cadențat pe culmi, cînd falnic te ridici,
Involburat de-a gloriei cunună,
Poate mireasma floarei mele, mici
Te-o mîngîia sub trăsnet și furtună.”*

Talente viguroase găsesc în poetul Goga un simbol al nădejdelor și luptelor noastre în anii tragici cînd vremelnic Transilvania a fost din nou dezlipită de la rosturile ei firești. Mihai Beniuc va scrie poezia : *Lui Octavian Goga (Luceafărul* , an. I, nr. 3, 1941, p. 81) în care se exprimă un sentiment de adîncă prețuire pentru vestitul cîntăreț al jalei noastre, o dată cu încrederea în perenitatea operei sale.

Mormîntul de la Ciucea al poetului rămăsese ca o cheazășie. Simbolul lui răscolește multe coarde lirice din care sună cîntece de neuitat.

Fantezia populară începuse să lucreze. Miturile nu în-
tîrzie să apară și legenda plutește cînd peste mărișii
sufletești și gesturi de martir, cînd peste triste realități
care amestecă frunze din cununa de lauri a poetului în
noroiul frămîntat în pasul de gîscă al cizmelor fasciste.
În revistele de stînga, *Cuvîntul liber*, de pildă, se publică
versuri care exprimă respect pentru poet, dar aversiune
pentru orientarea ministrului, a omului politic Goga, din
anii de după 1918. M. Sevastos, secretarul de redacție al
revistei *Viața românească* semna, cu pseudonimul prole-
tar, cronica ritmată *Fata jidovului, Ida către d. O. Goga*
în *Cuvîntul liber*, an. I, nr. 8, 15 martie 1924, o demascare
a orientării naționaliste a partidului averescan din care
Goga făcea parte, și a unor apucături huliganice, acope-
rite de făptași cu numele poetului care semnase *Oltul*,
Rugăciune, *Plugarii*, *Noi*, *Un om* și atîtea alte exemple
de înaltă umanitate.

„Răsuna afară zarvă :
Țipet, huiduei și glume...
Dar se lămurea,-n răstimpuri,
Sub fereastra mea un nume.

Numele tău «Să trăiască !»
Am simțit atunci o jale
Turbure și fără margini
Pentru versul dumitale.

Dintr-un colț de suflet singur
Numele ți-l șterg cu crida
Ca pe-un cont de rău datornic,

Fata jidovului, Ida.”

Nu ne propunem, desigur, să urmărim prezența lui Goga ca subiect în literatura cultă, dar cîteva ecouri sînt absolut necesare pentru a putea intui cîtuși de puțin atmosfera epocii, locul său în această atmosferă literar-politică.

Goga, personaj notoriu, implicat în atîtea probleme estetice și literare, în atîtea bătălii politice și în diversele aspecte ale societății vremii, intră ca erou literar și în cîteva opere epice de mari întinderi precum fresca *Maistorașul Aurel*, *ucenicul lui Dumnezeu* de Victor Ioan Popa și *Ochii strigoiului* de Cezar Petrescu, unde la un moment dat surprindem un succint portret al poetului, precum și ecoul operei acestuia în generațiile tinere: „*Ochii erau albaștri, bombași, dilatați într-o privire mereu atentă; părul cu șuvițe cărunte adus după timples; trăsăturile încordate cu asprime în focul vorbirii — pentru ca deodată, la o mlădiere de rîs și de glas, lumina privirii să se indulcească în reverie, iar liniile chipului să ia o tinără și îmblinzită destindere. Din colțul său, Bogdan Cernegură își urmărea poetul anilor de liceu și adolescenței, cu adorația proaspătă de atunci. Și cu evlavie generației sale, pentru autorul cîntecelor fără țară, din anii neutralității, cînd cu verbul aprins, în stihuri, cuvîntări, adunări, articole, scutura o lume toropită de dibăcii diplomatice, de ospete, permise și bătăi cu flori, pregătind-o pentru războiul Ardealului. Acum pe șuvițele tinărului bălan de atunci, pe trăsături, și gene, se așternuse ca un praf alb, cules din toate furtunile și drumurile prin aride pustii.*“¹

¹ Cezar Petrescu — *Ochii strigoiului*, vol. II, p. 350, Ed. Cugetarea.

Dar tot ce am semnalat pînă acum nu sînt atît judecări riguroase de valoare, sprijinită pe argumente științifice, cît atitudini afective, reacții, uneori de circumstanță, alteori constante, dar de ordin mai mult sentimental. S-au confundat adeseori criteriile estetice cu cele politice și sentimentale, atît în opinia publică largă cît și în rîndul specialiștilor. Ca și în cazul altor scriitori reprezentativi, opera bardului de la Rășinari ca și întreaga lui personalitate, au fost disputate de toate orientările estetice din primele patru decenii ale veacului nostru, constituind un viu subiect de discuții în presa vremii, în cafenelele literare și în cercurile scriitoricești, ca și în larga opinie publică, unde versurile sale intraseră adînc și intim sub formă de cîntec duios și răscolitor, ca un oftat al propriului ei suflet.

În legătură cu poezia lui Octavian Goga s-au manifestat, de-a lungul anilor, atitudini variate și s-au exprimat opinii fundamental contradictorii. Întîmpinată de unii cu o ciudată răceală și înverșunare, provocată de interpretarea unilaterală a operei și de absurde observații estetico-lingvistice — N. I. Apostolescu, M. Dragomirescu — creația poetului s-a bucurat din partea altora de osanale nereținute, de judecări critice necumpănite și eronate, care elogiau, în primul rînd, aspectele retrograde și preamăreau ceea ce, de fapt, a însemnat plumb în aripa avînturilor sale creatoare. Au existat firește și poziții critice judicioase, observații pertinente (nu pot fi uitate unele contribuții de ordin documentar sau interpretativ, de prim ordin : ca aceea a lui T. Maiorescu, I. Chendi, Sextil Pușcariu, G. Ibrăileanu, E. Lovinescu, Tudor Vianu, G. Căli-

nescu, Șerban Cioculescu, Ion Breazu, Ovidiu Papadima, Vasile Netea), dar, din păcate, a rămas vie în memoria cititorilor mai ales una ori alta din amintitele atitudini extremiste și exclusiviste. Din pricina propagandei reacționare a regimului burghezo-moșieresc — la care el însuși a contribuit ca om politic — aprecierile cumpătate au izbutit mai puțin să influențeze impresia opiniei publice asupra lui Octavian Goga, poetul. Cazul nu e singular în literatura română. El se datorește unui complex de factori, dintre care alături de confuziile întreținute de oficialitate trebuie amintit, pe prim plan, caracterul contradictoriu al vieții și operei marelui poet, desfășurate într-o epocă de înverșunată luptă între cele două culturi, când clasele exploatatoare folosesc pe frontul ideologic cele mai reacționare și mai diversioniste forme împotriva mișcării muncitorești, care se refăcea vertiginos.

Contradicțiile prezente în viața și opera lui Octavian Goga își găsesc pînă la un punct explicația chiar în condițiile vieții sociale. Altele, însă, au o origine subiectivă, fiind alimentate de unele tare ale burgheziei naționale în sinul căreia pătrunsese poetul. Politica diversionistă a claselor exploatatoare din România a împins mai ales în perioada dintre cele două războaie mondiale pe unii scriitori și artiști de seamă la o tragică contradicție sufletească. Se înfruntau și se ciocneau puternic în conștiința acestor artiști atitudinile înaintate, realiste, impuse talentului lor de adevărul vieții, cu influențele unei ideologii retrograde, ostilă poporului și artei adevărate. Găsind în naivitatea unora sau în arivismul altora teren propice de dezvoltare, exploatînd și la unii și la alții confuzii

ideologice și mărunte patimi omenești, influențele acestea au schimbat regretabil cursul vieții unora dintre ei. Din nefericire, exemplul acestei triste experiențe ni-l oferă și Octavian Goga. Îndepărtându-se prin forța împrejurărilor într-o bună măsură de idealurile sociale și naționale atit de luminoase din tinerețea sa, Goga a fost împins, mai cu seamă de regele Carol al II-lea, să joace, adeseori în ciuda bunelor sale intenții și sentimente patriotice, un rol nefast, într-un guvern odios. În conștiința cititorului în stare să urmărească *sine ira et studio* activitatea literară și politică a lui Goga, se încheagă aproape concomitent două imagini, care, deși se întrepătrund pînă la un anumit punct, au o valoare etică și un mesaj social cu totul deosebit. Pe de o parte, se conturează imaginea poetului militant cu „pieptul zbuciumat de doruri”, purtînd în brațul său „tăria urii și-a iubirii”, privind spre soarta celor rămași în urmă, în umbra istoriei, gîrboviți de povara nedreptăților. E imaginea poetului social care, uitîndu-și propriile necazuri și vibrînd la durerile celor obidiți, se adresează cerului într-o splendidă rugăciune:

*„Alungă patimile mele,
Pe veci strigarea lor o frînge,
Și de durerea altor inimi
Învăță-mă pe mine-a plînge.
Nu rostul meu, de-a pururi pradă
Ursitei maștere și rele,
Ci jalea unei lumi, părinte,
Să plîngă-n lacrimile mele.”*

(Rugăciune)

E chipul celui ce poartă în versul său „*tot amarul, toată truda / Atîtor doruri fără leacuri*“ și „*vișorul în care urlă / Și gem robii de veacuri*“ ale oropsiților ce duc :

„...cu brațele-amîndouă
A muncii rodnică povară,
Subt strălucirea-nlăcrimată
A dimineților de vară“.

(Plugarii)

Figura acestui poet, așa cum se desprinde ea din zguduitoarea frescă a satului transilvănean, închegată în volumul *Poezii* (1905); din acel tulburător și tragic *Ne cheamă pămîntul* (1909), ecou simbolic al răscoalelor țărănești din 1907; imaginea omului înstrăinat, „*fără de țară*“, care se consideră „*o lacrimă tirzie / din plînsul unei mii de ani*“... și „*țipătul muiat în sînge / al văduvelor din Ardeal*“, imaginea poetului *vates* care se impune solemn prin ceea ce e valoros în volumele *Din umbra zidurilor* (1913), *Cîntece fără țară* (1916) și postumul *Din larg* (1939) se proiectează luminos și trainic, nu însă fără umbre și contradicții, pe fruntarul literelor românești între valorile poetice de prim rang, alături de Eminescu, Macedonski, Coșbuc, Blaga, Arghezi, Bacovia.

În contrast cu acest chip luminos se desprinde treptat — din puține poezii, mai ales de după 1909, ca și dintr-o parte din volumele de publicistică: *O seamă de cuvinte* (1908), *Insemnările unui trecător* (1911), *Strigăte în pustiu* (1915), *Mustul care fierbe* (1927) — din ce în ce mai vizibilă o imagine brăzdată de grave contradicții, întunecată de o activitate politică profund retrogradă.

Strălucirea talentului a fost prea puternică, însă, și demnitarul regal sau fruntașul unui partid reacționar n-au putut anula sub nici o formă o creație autentică, menită să stea alături de cei care au dat glas revoltei sociale a țărănilor ardeleni, în spiritul tradiției lui Andrei Mureșanu, autorul *Răsunetului*, al lui George Coșbuc, cel ce a scris poezii scăpărînd de revoltă ca *În opresoare, Doina, Noi vrem pămînt*.

Socotim necesară o precizare — sub formă de concluzie, într-un fel, și, într-altul, de premisă — și anume că nu a avut un caracter reacționar toată activitatea publicistică a lui Goga și nici întreaga sa activitate politică, cum, pe de altă parte n-a avut un caracter generos, înaintat, chiar toată publicistica sa. A fost o perioadă mai ales în timpul primului război mondial cînd lupta sa politică exprima în mare măsură interesele naționale și sociale ale maselor asuprite din Transilvania, o vreme cînd exista o armonie între „poetul pătimirii noastre” și omul politic, preocupat de soarta poporului său. Se întrevăd, desigur, și în această fază, unele scăderi ideologice ; sînt, însă îndeajuns de firave dacă le raportăm la tendința generală a activității sale din prima perioadă. Cu trecerea anilor, mai ales după 1918, ruptura dintre poetul militant, cetățean și politician se accentuează tot mai mult, aria poeziei sociale se restrînge, muza, oricît de îndrăzneată ar fi fost altădată, pare înfricoșată și Goga — deși scrie — nu mai scoate nici un volum de versuri pînă la sfîrșitul vieții. Cîntarea „eului colectiv” se transformă adesea într-o jelanie personală în care abia se mai aud stîinse ecouri din anii tinereții, cu cîteva excepții de o remarcabilă

forță din volumul postum *Din larg*, precum : *Cîntecul cămășii*, *Trecea un om*, *Bisericuța din Albac* etc.

E un semn cert că în sufletul poetului n-au fost sfărîmate niciodată sentimentele patriotice primordiale și sănătoase. Numeroase poezii de o ținută estetică excepțională mărturisesc însă o notă depresivă, un ton trist, frînt pe alocuri de un strigăt sfișietor, ca un țipăt de cor cor pierdut în noapte.

Scrie articole și ține discursuri : unele cu un conținut afectat de confuzii, altele pline de lumină și autentic patriotism, cum ar fi cele strînse în volumul *Precursori* : Iosif Vulcan, Avram Iancu, Alecsandri, Eminescu, Caragiale, Coșbuc, Iosif etc. Prin astfel de articole și discursuri, oratoria și publicistica noastră cunosc o strălucire deosebită.

Familia lui Goga e veche și străveche pe plaiurile rășinarene și trecerea ei prin lume a lăsat urme adînci în istoria locului și mai ales în conștiința oamenilor pe care i-a păstorit. Obîrșiile ei îndepărtate se pierd pe undeva prin Macedonia, iar secolul al XV-lea îi găsește strămoșii așezați ca oameni destoinici cu carte și buni patrioți, în vatra Rășinarilor.

Cronica protopopului Vasile de la Biserica Sf. Nicolae din Brașov vorbește chiar de un popă Bratu care a venit din orașul de la poalele Tîmpei, la Rășinari, în secolul al XV-lea. În ascendența poetului mai ales pe linie maternă se înscrie un lung șir de preoți ortodocși, cărturari vrednici, pasionați în a demonstra romanitatea limbii și

poporului nostru. Cercetători harnici și devotați au stabilit cu exactitate arborele genealogic al poetului. Mai întâi știm de protopopul Coman Bîrsan, hirotonit — după obiceiul vremii — în Țara Românească (1740) care a trăit peste o sută de ani drept ca brazii de pe Coasta Boacii, un deal cu proporții de munte, pe care-și va plimba mai târziu copilăria și Octavian Goga. Fiul lui Coman Bîrsan va fi Sava Bîrsan Popovici (1768—1808), numit și „protopopul cel bătrîn” și care a avut doi copii, ambii preoți: Sava „cel tînăr” și Dan Popovici. Din Sava „cel tînăr” se naște preotul Dan (1788—1876), apoi fiul acestuia, preot și cărturar cu vază, Sava Popovici Barcianu (1814—1879), autor didactic și scriitor. Din preotul Dan Popovici (al doilea băiat al bătrînului Sava Bîrsan Popovici) coboară două fete, Opreana și Stanca (căsătorită cu Dan Bratu). Din Dan Bratu s-a născut Ion Bratu (1819—1878, ian. 10), preot și el, bunicul dinspre mamă al lui Goga, cel care îl adăpostise în casa lui din Rășinari pe pribeagul Eminescu „*zdrențuit de la mînece pînă la coate și cu niște simpli pantaloni zdrențuiți în sus și zdrențuiți în jos*”¹, ajutîndu-l să treacă în Țara Românească pe lingă Vama Cucului. Date referitoare la acesta ne dă Goga însuși care scria într-un ziar: „*Bunicul meu după mamă, protopopul Ion Bratu, preot la Rășinari, a fost și el un cărturar și om politic. Fugit de la Ungureni, după revoluția de la 1848 și după căderea orașului Sibiu, a trecut munții cu Comitetul Național de atunci și, împrietenit cu un boier,*

¹ Aron Densușianu, *Scrisoare*, Anuarul III al Societății pentru crearea unui fond de teatru român pe anii 1899—1900, Brașov, p. 14.

Glogoveanu, a stat pînă la 1852 ca protopop la R. Vlcea de unde, întors acasă, a devenit unul dintre colaboratorii cei mai asidui ai marelui mitropolit Șaguna."¹ Ion Brațu are două fiice: Maria și Aurelia (Paraschiva) — născută la 2 oct. 1856 — învățătoare și scriitoare care s-a căsătorit cu părintele Iosif Goga la 27 ianuarie 1880. Iosif Goga, fiul lui Natanail Goga din Crăciunelul de Sus, fostul județ Tirnava Mică, unde bunicul poetului după tată a fost, în 1848, revoluționar în tabăra lui Axente Sever, s-a născut la 28 martie 1851. Tatăl poetului a trecut prin școlile din Blaj și Sibiu, ajungînd, în 1879, învățător, iar în 1881 preot, urmînd, deci, cerințele sistemului șagunian de a face practică școlară înainte de a sluji în altar. Pașiunea scrisului l-a stăpînit și pe el, căci îl întîlnim semînd diverse articole în ziarul de la Sibiu, *Telegraful român*. A fost un om plin de spirit, „un suflet gingaș” cum și-l amintește Bogdan-Duică — povestitor vioi cu cuvîntul colorat: bucuros de oaspeți, vorbăreți ca și el: senin, privind gînditor viața căreia, însă, nu-i cerea daruri pozitive

Mama poetului, suflet de artist, a publicat versuri în *Familia* și cunoștea bine, pe lîngă limba română, maghiara și germana. „*În ce privește părinții mei — ne mărturisește Octavian Goga — mama era după naștere și de felul ei, de la munte; tata era de pe cîmpie. Vedeți deci o îmbinare sufletească: muntele reprezintă prin psihologia lui mai mult contact cu realitatea, mai mult tendința de a intra în afunzimi, mai mult acțiunea, cită*

¹ Econ. D. Furtună, *Universul*, 12 iunie 1938.

vreme cîmpia reprezintă orizontul larg, tendința de nostalgie, de povestire. Aceste două elemente s-au transmis în sufletul meu și sub povara lor se menține această zbuciumare paralelă care se traduce în cele două indeletniciri ale vieții mele: literatura și politica.”¹ Rășinarii care este astăzi un mic orașel agricol, așezat, de veacuri, la miazăzi și apus de Sibiu, dincolo de pădurile Dumbrăvii pînă în preajma cărora i se întind hotarele, își adună casele strîns legate unele de altele, înghesuindu-le pe o stradă principală, din care se ramifică numeroase ulițe înguste.

Pe una din ulițele lăturalnice, Ulița popilor ce urcă pe un piept de deal, se găsește casa preotului Iosif, cu numărul 778, în care s-a născut, la 20 martie 1881, poetul cu verbul de foc, fiind botezat la 4 aprilie cu numele de Octavian-Ion. Oamenii printre care a văzut lumina zilei erau români liberi cu drepturi străvechi, căci documentele îi pomenesc cu mult înainte de sosirea sașilor în Sibiu. De la 1204 durează documente care pomenesc de existența rășinărenilor, iar altele, mai tîrzii, vorbesc de faptul că peste aceste locuri stăpîneau domnii munteni Radu Vodă și Mircea cel Bătrîn. Despre istoria străveche a satului, despre inteligența, hărnicia și noblețea morală a oamenilor vorbește astăzi un excelent muzeu etnografic pe care rășinărenii l-au organizat, în spirit științific, cu gust și cu pricepere. Sint așezate acolo portul tradițional, uneltele de la strungă și plugărit, roadele meșteșugurilor rurale, obiectele casnice de o remarcabilă fantezie

¹ O. Goga — *Fragmente autobiografice*, vol. *Discursuri*, Ed. Cartea românească, București, 1942, p. 11.

artistică, în stare să ateste energia spirituală și capacitatea creatoare a oamenilor din mijlocul cărora a răsarit Octavian Goga. Copilăria poetului a fost frumoasă, legănată în basme și legende, în ritmul doinelor și al baladelor. Era primul copil al dascăliței și al protopopului din Rășinari, oameni care nu țineau pe polițe și pe masivele stelaje de stejar oale cu smintină și sticle cu vin, ci cărți și gazete, adunate de-a lungul anilor de cărturarii familiei și uneori scrise chiar de ei. Cu ajutorul mamei, Goga învață primele slove încă înainte de a merge la școală. Goga va cunoaște de timpuriu viața și munca oamenilor, le va ști universul lor spiritual așa cum se afirmă el în folclor și în toiul șezătorilor, în cadrul cărora a trăit aieva, căci ecouri din duhul și atmosfera lor vor răzbate puternic în poeziile sale, în care se încheagă toată lumea basmelor de la noi. În pacea serilor de toamnă coboară Ileana Cosânzeana și zâne bălaie, vin eroi cu coifuri argintate, suspină doinele și rid horele (*Plugarii*); nevestele plângînd sporesc, în șezători, fuiorul pe fus (*Noi*). Atmosfera aceasta folclorică, în care s-a împlinit copilăria poetului, e magistral evocată de Goga în prefața la volumul de povestiri al lui Ion Pop-Reteganul, apărut în 1938 : „*E farmec și lumină în povestirile aceste, care leagănă ca într-o luntre fermecată sufletul și dau avînt închipuirii. Țăranul nostru e nedespărțit de poveștile lui care sînt o grădină înflorită unde se furișează sufletul omului trudit de amarul vieții, dornic de un adăpost. Astfel darul povestirii e o comoară de mare preț pentru bieții noștri țărani.*

Fiecare sat își are povestitorul lui. Toți cunoaștem din copilărie icoana senină a acestui unchiaș cu ochii vii și strălucitori, cu zîmbetul cicălit. În sările de toamnă, la șezătoare, cînd fusul sfîrșie între degetele sprintene, el stă răzimat de vatră și, în pîlpiirea focului, își spune poveștile. Spune basme care strălucesc de podoaba minunată a unei închipuiri fără seamăn. Impărați și feți frumoși se înfiripă în haina fermecată a măiestriei lui și, încătușat de vraja acestor icoane, fusul se oprește și închipuirea fetelor zboară departe. Iscusitul meșter înțelege taina sufletului și într-o clipă cu o glumă, cu o gicitoare își smulge cititorii din lenea asta dulce a basmelor. Abia se potolește risul sănătos și el, potrivindu-și glasul, spune mai departe o întimplare de la tîrgul de țară, ori cutare amintire răzleață din războaiele cu Praisul...

Și zi de zi se înmulțește și se primenește această comoară strălucitoare. Povestitorul satului e un izvor bogat care nu seacă, căci pornește din adîncurile nepătrunse ale unui neam întreg. Prin rostul lui cere cuvînt toată frămîntarea veșnic neadormită a acestui suflet cu toată năzuința lui spre frumos. Și de aceea acest meșter unchiaș va spune povești cu Cosînzene și balauri, va cînta cu glasul lui tărăgănat doine și cîntece de haiducie, va istorisi pățanii fără număr, snoave și cicălituri, va colăcări pe la nunțile prietenilor și va fi pe deasupra un bun sfătuitoare al oamenilor ajunși la năcaz care îi vor prețui întotdeauna cuvîntul" (pp. 3—5).

De la Rășinari poetul pleacă la liceul unguresc de la Sibiu. Momentul ruperii de sat și de familie cunoaște și el ecouri prelungi și amare în poezia lui Goga : *Bătrînt*,

Reintors, Casa noastră, Zadarnic, Prima lux, aceasta din urmă consemnându-l ca o filă de jurnal intim, cu accente de mare sinceritate :

*„Intr-o duminică de toamnă... Vezi, ca prin vis mi-aduc
aminte...*

*M-a sărutat cu lacrimi mama cînd mi-a-ncheiat la gît
cămăşa,*

*Zîbind m-a mîngîiat pe frunte şi nuci mi-a dat din sîn
nănaşa,*

Şi tata m-a bătut pe umăr şi m-a-ndemnat să fiu cuminte...

*Şi parc-o văd cum sta bunica, plîngînd în colţu-i de
năframă,*

*Cînd dascălul din sat şi popa deodată ne-au venit în casă,
Şi cum roşisem de ruşine cînd popa m-a chemat la masă
Şi mi-a vorbit de-nvăţătură şi m-a cîstit c-un ban
de-aramă !“*

Obosit, copilul adoarme-n braţele bunicii şi are un vis îngrozitor. Oraşul îi apare ca un imens balaur cu solzi strălucitori auriţi, cu o gură roşie cît aprinsul soare şi trupul îi tremură de groază ca pieptul pasărei rănite, cînd tata îi spune : *„Ne ducem în oraş, la şcoală !“*

Era prin 1890, la începutul toamnei. Frunza ruginise, ploile mărunte, „mocăneşti“ desfunderseră drumurile de ţară şi din întunericul satelor oropsite, porneau agale căruţe cu cai care duceau la Sibiu cîte un vlăstar de popă, de dascăl ori de ţăran mai răsărit, să înveţe carte înaltă, să se facă domn, adică popă sau dascăl.

Aşa a pornit în anul acela, din curtea popii din Răşinari, o căruţă cu cai, care după vreo 12 km de drum,

ajunse în inima oraşului, la şcoala ungurească. „*Aici mişuna lume din toate părţile. Au venit părinţii cu copii. Cei mai mulţi sînt ţărani în straie de duminică, scot bani din şerpar şi se feresc din drumul domnilor profesori cu pălăria în mîină, sînt şi preoţi cu haina lor cam trecută şi copii de toată mărimea*“¹. Părinţii se întorc seara tîrziu acasă după ce-i lasă pe copii în seama profesorilor. Începe învăţătura. Învăţătura grea, poticnită, căci totul se predă în limba maghiară, iar cei mai mulţi dintre ei nu ştiau o iotă de acasă. În clasă erau amestecaţi copiii de români cu cei de unguri. Leagă prietenii, discută, îşi infiripă visuri şi idealuri.

Peste sufletele lor tinere, neîntinate de prejudecăţi de nici un fel, profesori retrograzi, şovini, slugi credincioase ale statului asupritor urmăresc însă, sistematic, aţîţarea urii între copiii celor două naţionalităţi, desnaţionalizarea cu orice preţ a românilor. Îi jignesc şi le falsifică istoria, seamănă neîncrederea reciprocă şi întăresc clipă de clipă focul duşmăniei. Iată ce spune Goga în această privinţă atunci cînd e silit să se apere în faţa curţii cu juraţi din Cluj de învinuirea că a jignit şcoala în articolul *Generaţia nouă* : „*Eu mi-am petrecut anii de studiu la liceul maghiar din Sibiu şi cunosc, domnilor juraţi, felul de judecată nenorocită care călăuzeşte pe unii dintre profesorii mei, sînt în curent cu spiritul detestabil al aceluia sistem de educaţie sub povara căruia m-am zbatut ani de zile. Din cîte am văzut aici, din cîte am trăit şi m-au tulburat în cei opt ani, eu am dat numai crîmpeie fugare*

¹ O. Goga, *Generaţia nouă*, în vol. *Insemnările unui trecător*, Arad, 1911, p. 40.

în rîndurile mele de gazetă... Aş putea formula spiritul acestui sistem pedagogic în următoarele cuvinte glumeţe ce mi-a adresat odinioară un bun şi cinstit profesor : «O, e atît de grea meseria noastră, a profesorilor la şcoalele de stat...» Şi zîmbea cu ironie cuminte acest om luminat : «Vezi, noi avem îndatoriri duble. Noi trebuie şi să vă învăţăm carte — şi să vă facem unguri : pe tine trebuie să te învăţ matematicile şi tot prin rostul meu să te maghiarizez. Fireşte că în felul acesta noi ajungem la un rezultat ciudat : Nici din matematici nu ştii nimic, nici ungur nu te faci...» Iată, domnilor juraţi, nenorocitul dualism firesc al acestei educaţii...

Căci ce se întîmplă, de exemplu, într-un liceu în care elevii sînt o mare parte de naţionalitate română ? Din cei mai mulţi profesori lipseşte cu desăvîrşire acel luminos sentiment de umanitarism, acea bunăvoinţă părintească faţă cu elevul lor, fără de care adevărata educaţie nu se poate închipui.¹

Cu asemenea profesori elevii o duceau într-o continuă încordare. Dacă sufletul le era neconţinut jignit, viaţa materială le era de-o neîntreruptă asprime. Stăteau cîte cinci la o gazdă, mînceau puţin şi munceau cu o nespusă inversunare. „Acum douăzeci şi cinci de ani — îşi aminteste Goga² — la liceul unguresc din Sibiu, copiii de ţărani porniţi la carte o duceau greu de tot. Aciuiţi prin mahalale, săraci lipiţi pămîntului, cu merindea lor de acasă, abia se strecurau de pe o zi pe alta. În clasa a

¹ O. Goga, *Educaţia în şcolile ungureşti*, în vol. *Insemnările unui trecător*, Arad. 1911, pp. 49—50.

² O. Goga, *Un nou tip la orizont : „Sabăs-gotmul“*, în vol. *Musul care fierbe*, p. 103.

cincea, de pildă, colegii mei posteau foarte des și erau zile cînd o *îmblă* împărțită frățește în două ținea loc de mîncare. În astfel de cazuri se făcea haz și se spuneau glume de la țară, a căror veselie zgomotoasă era un fel de narcotic al foamei. Rîdea clasa întreagă și chiotul prăvălit asupra noastră mătura toate mizeriile“.

Citeau, pe deasupra, cu înfrigurare, reviste și cărți românești de dincolo de munți.

Dintr-o scrisoare trimisă de Goga, la 29 iunie 1907, lui S. Mehedinți se desprinde clar rolul revistei *Convorbiri literare* în istoria culturii românești din Transilvania precum și prestigiul de care se bucura demult în rîndul intelectualilor. „De mult — zice Goga¹ — am fost învățat să socotesc revista *Convorbiri* ca o încorporare a unei năzuinți literare superioare atîtor încercări trecătoare din puzderia de tiparuri de la noi și din Țară. Pe lângă tradiția frumoasă a *Junimei* care în mintea noastră celor de astăzi, pare o poveste senină, această revistă a fost singura din multele publicații periodice care a găzduit totdeauna o fermitate de idei și n-a fost supusă capriciilor personale. Și pe lângă aceste, scrierile tuturor ardelenilor noștri mai de seamă au trecut prin proba de foc a *Convorbirilor*. Una din nădejtile cele mai frumoase ale închipuirii mele de începător era odinioară gîndul că voi putea odată să colaborez la *Convorbiri*“. Deci Goga le urmărea, le citea și le stima nespus de mult. *Convorbirile literare* aduceau alături de publicațiile românești din Ardeal o hrană spirituală românească acestor tineri.

¹ I. E. Torouțlu — *Studii și documente literare*, vol. IX. București, 1940, pp. 162—163.

„Cu toată școala lor străină, ei ajung să-și formeze un stil românesc din cetanii și n-aș crede că elevii din liceele românești ar avea mai multă pietate pentru numele unui Eminescu, Vlahuță, Coșbuc — ca acești tineri chinuiți.“¹

Setea lui Goga de cultură ca și a colegilor săi e imensă și nepotolită. Citeau autori latini, unguri, români, purtau discuții, urmăreau viața politică și se entuziasmau de lupta patriotică a românilor. Așa, de pildă, pe vremea Memorandumului, a acelei acțiuni energice a românilor pentru cîștigarea drepturilor firești, Goga avea 13 ani. Printre cei care au luat parte la manifestația din gara Sibiu a fost și el. În urma acestei participări îndrăznețe a fost amenințat cu eliminarea din școală, dar pînă la urmă a luat numai notă rea la purtare. Cu demnitate, Goga a mărturisit sincer despre participarea sa la acea acțiune patriotică și, întrebant de un profesor de unde știe *Deșteaptă-te române*, răspunde ferm că de la mama sa. Atmosfera spirituală în care trăiau românii din Transilvania era de redeșteptare puternică a conștiinței naționale. Elevii se integrău cu elanul lor tineresc într-o asemenea tendință generală. În clasa a VIII-a e silit să părăsească Sibiul în urma unui incident cu profesorul de istorie, Tompa Árpád, care ținea cu tot dinadinsul să-i desnaționalizeze pe elevii români, ceea ce producea protestare și indignare chiar și în rîndurile colegilor unguri. Sînt semnificative cuvintele unui asemenea coleg care ține un lung discurs în gară, la plecarea lui Goga și a celorlalți, printre care Ion Lupăș: „Noi nu știm ce va

¹ O. Goga, *Generația nouă*, idem, p. 42.

să zică *politică*. Noi știm un singur lucru. Știm că-ți sîntem prieteni, sîntem colegi și e păcătos acel om care urea să strice prietenia noastră cu treburî care pe noi nu ne privesc, pe care noi nu le pricepem !” Astfel Goga părăsește Sibiul și se mută în clasa a VIII-a a liceului românesc de la Brașov. Era în 1899. Se ducea cu sufletul răscolit, dar și cu temeinice cunoștințe, mai cu seamă de literatură maghiară. „*Poetul Petöfi — zice Bogdan Duică — fusese pentru el un apostat al libertății ; Mikszáth, pictor mare al vieții de la țară, îi zugrăvise și lui țărani, iar posomoritul Madách îi dase predilecția sa pentru tenebrele vieții.*” În cetatea Brașovului în care osteniseră ochii lui Coresi pe primele tipărituri în limba națională, la liceul românesc, întâlnește profesori entuziaști, mari cărturari ca Virgil Onițiu, Vasile Goldiș, luptători neînfricați pentru drepturile românilor. Goga, care încă de la Sibiu începuse să publice „*slăbuțe versuri de dragoste*” — cum aprecia el — e în centrul tuturor.

În cadrul Societății de lectură se aud cu ecouri prelungi versurile sale îndrăznețe în care pătrunde spiritul protestatar al lui Gavril Munteanu, Gheorghe Barițiu, Andrei Mureșanu — figuri strălucite ce au ilustrat de-a lungul vremii viața culturală a Brașovului. În 1900 Goga înfruntă energic în coloanele ziarului *Tribuna* pe calomniatorii marelui revoluționar de la 1848, Avram Iancu, anticipînd, astfel, scrisul său bărbătesc cu note mesianice.

După terminarea liceului se înscrie ca student la Universitatea din Budapesta. Acum Goga intră deplin în vînturile aspre ale vieții. Începe epoca *Luceafărului*, care apăruse la 1 iulie 1902 din inițiativa lui A. P. Bănuț. Pe

acesta l-a impresionat plăcut la tînărul Goga, după cum mărturisește el, „o *intelență ascuțită ce nu suferea contradicția : o frază muntenească, limpede, plină de imagini originale, nemăîntîlnită de mine în vorba altuia. În omulețul blond, ce-l credeam liric, se ascundea, după cum băgam de seamă, o ambiție nemăsurată, definitiv răzvrătită împotriva celor prinși în rugina învechitelor pasivități. El cerea imediată luptă și o nouă rînduială politică, cerea înlesnirea accesului tinerilor la conducerea treburilor publice...*“¹ La Budapesta, Goga devine un om pe deplin format. Talentul său se afirmă vertiginos, gloria lui crește în luptele duse cu viața și strîmbele rînduieli. Va publica versuri și articole care-i vor aduce de două ori închisoarea. Goga a fost arestat în ultimele zile ale anului 1909.

Atitudinea și starea lui psihică o cunoaștem din două scrisori, una din 1 I 1910, a doua din 2 I 1910 :

„Dușo dragă, A fost un ceas rău cînd ți-ai adus aminte de mine la Copșa. Tocmai în momentul cînd am primit telegrama ta, cînd o ceteam tolănit pe canapea stăpînit de multe și variate gînduri — s-a deschis ușa și un individ — detectiv — m-a arestat în «numele legii» — pentru «agitație».

Imediat m-au dus în închisoare... ordinară... Sînt într-o societate extraordinară. — Am petrecut o noapte grozavă într-o celulă de cinci pași pe-un priciu de care mă dor coastele.

¹ A. P. Bănuț, Cum l-am cunoscut pe Octavian Goga în Pa-gini literare, nov.-dec. 1938.

M-am convins însă de un adevăr — că și pe cel mai prost așternut se poate visa frumos... Îți mulțumesc pentru aducerea aminte — îți doresc succes splendid — și când te plictisești mai gîndește

și la

Tavi

Astăzi — mi se pare — mă transportă la Cluj. Îți strecur pe furis, ca hoții, rîndurile astea.“

2.1.1910.

„Dragă Duță, Sînt încă tot în închisoare ordinară și abia mîine mi se decide petiția în chestia eliberării... Mi se spune că trebuie să dau cauțiune 10.000 cor. și făgăduința — că nu mă voi mișca din Sibiu. Cea dintîi mai greu, dar condiția a doua din toată inima... Se vede că soarta tot e mai mare decît noi toți... Vorba ta : «ne mai revedem noi»...

— Impresii de-aici nu pot să-ți arunc în pripă pe hîrtie — ar fi și greu... Și poate ar avea darul de-a te întrista, fiindcă umorul începe să mă părăsească...

Poate ai primit o foiță ce ți-am fost scris în Pesta duminică, înainte de plecare. Dacă-mi dau drumul mîne, îți scriu sau telefonez... Dacă nu — o să mă învîrtesc și mai departe în celula mea ținîndu-mi visurile de împărat într-un culcuș de patru coți... Și să nu crezi că n-am visuri frumoase, Duțo...

Dar ce să-ți mai spun — e prea mare distanța între noi... Tu în palat, eu în pușcărie — tu cu regi, eu cu hoți de cai... S-ar putea să nu mă mai înțelegi și ce-ar fi mai grozav — s-ar putea să te plictisească veștile

stranii ce ți-aș putea trimite... Și tu știi că de asta m-am ferit totdeauna...

Iți doresc să cinși frumos, să cutremuri toate sufletele — așa cum știi tu — să străbată cîntecul tău pîn-aici, să farme zăvoarele, să pot scăpa și eu și să vin să-ți strîng mîna cu umilință de rob... Fiindcă, știi tu — soarta a rînduit să fie și robii mai simpatice decît libertatea.

— Nu-i așa că ți-ai mai adus aminte de mine și n-ai uitat încă că vinul vechiu e mai bun și prietenii vechi mai de preț...

Iți sărut mîna dreaptă și mîna
stîngă — și întors“

În 1905 îi apare volumul *Poezii* care-l impune ca un poet național.

Urmează la răstimpuri volumele celelalte : *Ne cheamă pămîntul*, *Din umbra zidurilor*, *Cîntece fără țară* și piesele *Domnul notar* și *Meșterul Manole*. Verbul său înflăcărat e prezent zilnic în presă, se aude la întruniri publice. Concomitent Goga își continuă studiile și călătoriile de studii în Germania, Franța, Italia, Anglia. Ajunge apoi secretar literar al ASTREI, cu sediul la Sibiu. Voia să devină profesor, ceea ce a și fost puțină vreme după Unirea din 1918, la Universitatea din Cluj. În timpul primului război mondial se luptă eroic pentru intrarea românilor în bătălia contra îmbătrînitului imperiu habsburgic. Volumul *Cîntece fără țară* e rodul acestor zbateri dramatice. La ziarul *Epoca* ținea prin 1914 o rubrică : „*Ardealul vorbește*“.

La declanșarea războiului se înrolează, împreună cu frațele său, romancierul Eugen Goga, în regimentul 80 Infan-

teric. Din război fratele său rămîne fără mîna dreaptă. În timpul retragerii din Moldova, Goga e în conducerea ziarului *România* (Iași-București, 1917—1919), care se trimitea soldaților pe front. Aici scrie 46 de articole și mai multe poezii nepublicate în nici un volum. Întreaga activitate de la acest ziar n-a fost cuprinsă în nici o carte, deși ar merita cu prisosință. Aici au colaborat mai toți scriitorii români, activi la ora respectivă, cu orientările estetice cele mai diferite : M. Sadoveanu, Delavrancea, Ion Simionescu, I. U. Soricu, Mircea Rădulescu, P. Locusteanu, A. Vlăhuță, Ion Agârbiceanu, Ion Minulescu, G. Gregorian, Vasile Militaru, Zaharia Bîrsan, Eugen Goga, Corneliu Moldovanu, G. Rotică, Radu D. Rosetti, V. Voiculescu, Al. T. Stamatiad, O. C. Tăslăuanu, Ion Vinea, Lucian Blaga și alții.

În articolul de fond al primului număr, *Spre biruință*, Goga scria :

„Pe cîmpul întins, unde se prind în mănunchi puterile de apărare ale unui neam, venim astăzi și noi, o seamă de oameni ai condeifului. Cetitori de gînduri și făuritori de visuri, unde trecătoare din valul statornic al sufletului românesc, cerem o părticică de muncă pentru pregătirea marelui praznic. Vrem deci să ne semănăm credința pe tot cuprinsul acestui pămînt, să vorbim cu soldatul și cu civilul și să ne facem de-a lungul satelor și orașelor vestitorii cîntecului de biruință care se urzește ceas cu ceas. Vom vorbi limpede și fără înconjur, dîndu-ne seama că încrederea cu care am fost cinstiți de către cei chemați să recunoască energiile țării, pretinde cuvinte drepte și cere slujba adevărului. Vom spune astfel în aceste pa-

gini tot ce așteptarea zilelor viitoare ne va cobori în suflet.“

După pacea de la Buftea, pleacă la Paris pentru a apăra interesele românilor. Drumul e plin de peripeții. Cu un pașaport fals pe numele Gheorghe Oprescu, trece prin Rusia revoluționară, Finlanda, Norvegia, Scoția, Londra și sosește la Paris. Aici găsește o atmosferă foarte nefavorabilă României, considerată încă aliată a nemților. Apoi Goga e chemat la Sibiu să intre în Consiliul Dirigent, pe lângă cel din București. După Unirea Ardealului cu România, Goga se va avînta cu toată ființa în politică. Va fi deputat, ministru al cultelor, ministru de interne și prim-ministru al unui guvern care l-a ruinat moral și fizic. A făcut greșeli, exagerări grave, dar nu și-a trădat niciodată conștiința poporului. După o scurtă guvernare de vreo trei luni, se retrage dezamăgit din politică și moare în urma unei congestii cerebrale în castelul său de la Ciucea. Noptile pierdute, munca intensă, agitația continuă, decepția, îi vor accentua boala, grăbindu-i sfîrșitul, care a survenit în ziua de 7 mai 1938.

Între sfîrșitul anului 1897 și începutul anului 1902, Octavian Goga publică în *Tribuna*, unde își face debutul (vezi Mircea Popa : *Steaua*, nr. 9/188, sept. 1965, pp. 127—128) și *Tribuna literară* un număr de circa 36 de poezii, majoritatea semnate Octavian, una, *Atunci și acum* : Tavi, iar alta, *Dragoste barbară* : Sfinx. În același răstimp, tînărul poet de la Rășinari mai publică versuri (11 poezii) în *Familia* lui Iosif Vulcan de la Oradea, care găzduise și începuturile lui Eminescu, Coșbuc, Șt. O. Iosif,

și o poezie, *Nu-i fericire pe pământ*, în *Revista ilustrată*, foaie enciclopedică literară lunară, cu administrația în Șoimuș și redacția în Reteag, avînd ca redactor responsabil pe folcloristul Ion Pop-Reteganul, iar ca editor pe Ion Baci, care-și propunea „să întindă prin această foaie neamului lor un mijloc de instrucție și distracție”. Poezia apărea în broșura 5—6, an. I, mai-iunie 1898, cînd Goga împlinea 17 ani, după ce în numărul precedent, la rubrica „Telegraful redacțiunei”, între două nume rămase necunoscute, un oarecare Meteor și dl. Petra D., primite cu mari rezerve, întîlnim pe acela de Octavian, întîmpinat cu încredere și sfaturi prietenești : „Ai talent, tinere amic, cultivează-l cu diligență, că poți deveni mare. Ziua bună de dimineată se arată. Un lucru fii bun și-l ții minte : nu cumva să neglijezi datorințele de student pentru exerciții stilistice și poetice. Mai întii datorința trebuie îndeplinită cu sfințenie ; apoi mai ajunge timp, citește ce crezi că-i bine și scrie ce crezi că poți. Bucuros te vedem lucrînd la revista noastră. Salutare.”

După cum se vede, debutul și colaborarea cea mai bogată a tînărului poet au avut loc în paginile *Tribunei* și ale *Tribunei literare* de la Sibiu. Aici a publicat poeziile : *Atunci și acum*, *Ostenit*, *Tu dormi*, *Dragoste barbară*, *Noi și ele*, *Cîntec*, *Cîntec modern*, *Necesitas facit versum*, *Zîmbet trist*, *Ironie*, *Rîs printre lacrimi*, *Pe pat*, *Fii pe pace*, *Sonet*, *Să tac ?...*, *Ție !*, *Rămas bun*, *Din viață*, *O tempora... tempora !...*, *In calumniatores*, *Măgdălina*, *Te-ai dus*, *Aș vrea*, *Dacă*, *Blondinei*, *Domnului să ne rugăm*, *Prieteniei*, *Unui prieten*, *Curînd*, *De pe stradă*, *Carmen miserabile*, *Fragment*, *Acasă* (acesta trebuie să fie titlul primului său

volum de versuri — n.n.), *Vis major, Noi, Să plec. Pe lângă poezii*, întâlnim în paginile *Tribunei literare* și numeroase bucăți literare în proză, semnate Octavian, avînd un pronunțat caracter autobiografic : *Tempora mutantur, Ouă roșii, Din hîrțile lui Niță, Ceasul deșteptării*. Versurile de început publicate în *Tribuna* și *Tribuna literară* ca și cele din *Familia*, foarte numeroase, „preț ca de-un volum de poezii“ — cum mărturisește Goga însuși — nu aveau o notă personală pronunțată. Erau mai mult reminiscențe și ecouri literare din Eminescu, Coșbuc și unii poeți germani (prefera îndeosebi pe Uhland, Schiller și Heine, din care, în vremea aceea, se publicau în presa ardeleană multe traduceri). În primii cinci ani de activitate literară, poezia lui Goga stă sub semnul unui erotism mimat, al unui pesimism confectionat după rețete străine și nu reprezintă altceva — după propria opinie a poetului — decît „încercări tinerești, răsărite pe urma *vegetației eminesciene*“. Ca toți contemporanii săi, poetul își dădea tributul spiritual marelui geniu eminescian. Pe vremea debutului lui Goga, întreaga atmosferă literară de la noi se resimțea de pe urma „invaziei“ epigonilor eminescieni. Toți sufereau, plîngeau, visau, scriau — credeau ei — în spiritul lui Eminescu. Era în poezie o atmosferă spirituală încărcată de false tînguiri; se deplîngeau suferinți închipuie, iubiri moarte, visuri bolnăvicioase. Erau blamate femeii nestatornice în dragoste, trădătoare ale iubirii romantice. Era un orizont sufletesc mohorît, întunecat, apăsător și rece. Se simțea pretutindeni o jalnică oboseală a sensibilității proprii. Cu excepția lui Coșbuc și a lui Șt. O. Iosif, mai toți poetaștrii — foarte

numeroși — semneau cu numele lor puțin poetice sau cu pseudonime de împrumut latin, improvizații facile, ostentive, total lipsite de urma unei personalități artistice. Această stare de lucruri se datora poate și faptului că în Transilvania, din pricini social-istorice și culturale bine-cunoscute, nu s-a putut statornici o tradiție bogată a liricii. Preocupările intelectuale se cheltuiră vreme îndelungată în studii istorice și filologice.

Poeziile de debut ale lui Goga sînt cele lirice, eminesciene, cu ușoare ecouri din Iosif : „*Copîl eram cînd am avut / De fericire parte. / Sînt june : fericirea azi / De mine e departe. / Cu cît eram mai fericît / Cînd nu știam de mine, / Cu-atît mai grele-mî par acum / Durerile păgîne*“, iar cele epice, evident coșbuciene, atît în țesătura eposului, în natura personajelor și a conflictului, cît și în structura prozodică a versurilor. La 1 decembrie 1899 apare în *Tribuna* poezia *Stana*, cu un subiect din lumea rurală. Ca și-n poezia lui Coșbuc, fata toarce fără spor căci cel îndrăgit e dus la oaste. Nici o ispită n-o poate clinti din dragostea ei credincioasă. Se conduce după semne și arătări. Culege trifoi cu patru foi, e atentă la vești bune cînd i se zbate ochiul drept. Și-ntr-adevăr, cineva i-aduce de la oraș vestea că Vlad se va întoarce și vor face nunta „la Florii“. (După cum se vede, Goga stăruie în eroarea pe care a parodiat-o Topîrceanu, pentru că de Florii nu se puteau face nunți, fiind postul Paștilor.)

E lesne de descifrat influența coșbuciană : „*Stătea copila pe podmol / Cu furca-n briu, cu brațul gol / Și cu fuioru-n mîini. / — Un îngerăș cu ochi căprii, / Dacă-l*

săruți în ori (sic!) nu-ți vii / Trei săptămîni. / Puțin e tortul strîns pe fus / Căci de cînd el la oaste-i dus / Zi bună n-a avut. / / Și torsul ei e fără spor, / Căci o muncește-un chîn și-un dor / Nepriceput.“ O poezie ca *In calumniatores* are ceva din *Scrisorile* lui Eminescu, dar mai mult se simt ecouri din poezia pașoptistă. E în ea un viu cult al strămoșilor eroi, un regret după trecutul glorios și un apăsător sentiment al prezentului, oprimat și umilit de invadatorii țării: „*S-au stîns frumoase timpuri de fală și mărire, / S-au prăbușit în groapă măreții lor eroi, / Dar ne-au lăsat o scumpă și sfîntă moștenire, / În inimile noastre eterna amintire / A vremilor trecute, visate azi de noi. / / Țărîna multor veacuri, pierdute-n veșnicie, / Nu poate să îngroape drag' amintirea lor, / Căci ea-i izvorul vieții în timpuri de sclăvie / Și simburul din care sperăm că o să-nvie / Mărețul vis de aur : frumosul viitor /.../ Au năvălit azi zbirii în templul nost cu toții / Și-au necinstit hoștește altarul vechi, sfînțit, / S-au pus să ne răpească unicul dar al sorții : / Din inimi amintirea, ce ne renvie morții, / Cari numai pentru noi o viață au trăit. /.../ Lăsați-ne deci morții să doarmă liniștit ! / Căci sfinți sînt pentru noi cei adormiți în Domnul. /.../ Trăi-va veșnic lăncu în doina plîngătoare, / Ce-atingea tremurînd adîncul codrului, / Căci inimile noastre i-ar fi ocrotitoare, / Și dacă lumea-ntreagă de lîncedă ce-i moare / Trăi-va scris în stelele etern numele lui.“*

Dacă această poezie, apărută în *Tribuna*, anunță prin accentele ei naționale, patriotice și sociale, tematica de mai tîrziu a lui Goga, cred că o alta, *Sonet*, publicată în *Tribuna literară* din 28 iulie 1901, prefigurează modali-

tatea stilistică proprie poetului. Apare acum tonalitatea solemnă, arhaică și biblică a stilului său, împerecherile neașteptate de cuvinte din zone cu totul diferite; predomină imagistica religioasă fără sensuri mistice, doar ca o modalitate proprie de exprimare artistică: „*În sinul tău cuprinde-mă, natură, / Mi-e inima nebună ostenită. / Te laudă astăzi mintea pocăită / Și te slăvește păcătoasa gură. /.../ Covoarele de frunză-nrourată / Par un șirag de mii de patrafire / Ce blînd acopăr fruntea-mi asudată, // Eu par un om ce plînge-n spovedire, / Tu n-ai atîtea frunze niciodată / Cîte greșeli a mea păcătuire.*”

De aici înainte începe să se cristalizeze expresia poetică originală, care-l va impune pe Goga în rîndul celor mai de seamă poeți români. Dar cu aceasta poetul se apropie de epoca *Luceafărului*, cînd și-a scris și și-a publicat poeziile care au alcătuit volumul de-un puternic răsunset, din 1905, premiat de Academia Română, pe baza elogiosului raport ținut de Titu Maiorescu.

Așadar Goga debutează la *Tribuna* din Sibiu, publică mult în paginile ei, ale *Familiei* și-ale *Tribunei literare*, își caută un timbru propriu pe care socotim că începe a și-l găsi cu poezia *Sonet*.

Contactul cu poezia românească de peste munți, și mai cu seamă cu Eminescu, a prilejuit un avînt remarcabil poeziei din Transilvania. Talentele mediocre au orbit sub strălucirea *Luceafărului* și, nemaivăzînd nimic din viață, se tînguiau pe morminte de amintiri și închipuiri bolnavicioase, confecționînd o poezie falsă și minoră. Talentele autentice, însă, și-au găsit mai clar și mai repede, în această lumină, drumul propriu. După ce plătește

totuși — e adevărat, scurt timp — tributul său acestei situații, Goga găsește artei o menire mai înaltă, începînd să publice în revista *Luceafărul* — la apariția și afirmarea căreia a avut, alături de A. P. Bănuț, O. C. Tăslăuanu și Al. Ciura un rol hotărîtor — poezie patriotică și socială. La o vreme și la o vîrstă cînd mulți confrăți întru ale lirei — cum observa F. Aderca — „mai oftau încă cu chitara sub balcon sau deveneau galbeni de gelozie în pragul bisericii unde necredincioasa iubită se mărita cu altul“, Goga dă glas durerii Ardealului, instrunind „cîntarea pătimirii noastre“, luptînd să împlinească visul neîmplinit pe-atunci al oropsiților clăcași, de-a cărui jale „ne-au răposat și moșii și părinții“. „Eu, grație structurii mele sufletești, zice Goga, am crezut întotdeauna că scriitorul trebuie să fie un luptător, un deschizător de drumuri, un mare pedagog al neamului din care face parte, un om care filtrează durerile poporului prin sufletul lui și se transformă într-o trîmbiță de alarmă. (...) Am văzut în scriitor un sămănător de credințe și un sămănător de biruință. O asemenea atmosferă, în care trăiam eu, nu putea să producă o altă conștiință literară decît aceasta. Mi se pare că în asemenea circumstanțe frămîntările de ordin pur individual trebuie să fie puse la o parte; că în vaierul celor mulți și în această mișcare a maselor, sufletul tău trebuie să fie frămîntat, trebuie să fie un bucium care, pe vîrfuri de munți, seamănă revolta din culme în culme, din pisc în pisc. Iată care a fost crezul meu literar din acele vremuri.“ O atare concepție despre rostul artei și al artistului Goga a apărat-o cu consecvență și fermitate uimi-

toare în anii tinereții sale, atât în poezii cu caracter programatic, cât și în articole. Este extrem de elocvent, în acest sens, articolul *Pro domo*¹, scris la Paris în decembrie 1910. ca răspuns la îndemnul unor estetizanți care-l sfătuiau să rămână „*departe de frământările zilnice, în sferele înalte ale poeziei pure*”. Teoria idealistă a artei rafinate care vrea să stea deasupra faptelor vieții, „*să păstreze distanța*”, îl irită pe Goga și-l determină să scrie numeroase articole din care s-ar putea încheia foarte bine drumul gândirii sale estetice, realiste. Pentru Goga, viața este supremul călăuzitor al artei, izvorul ei : „*Să păstrez distanța ...Cît de înțelept e sfatul tău, iubite prietene, și poate că ai dreptate, dar eu n-am să-l urmez niciodată. Viața care curge dinaintea mea mă cheamă, îmi zbuciumă inima și-mi înfierbîntă tîmplele. Problemele ei mă agită, chiotul ei mă tulbură, războiul ei nu-mi dă odihnă. În zadar trag obloanele și închid fereastra, degetele ei aspre îmi bat la geam și mă smulg din pacea senină a artei eterne*”. Cîtă vreme a fost credincios acestor principii estetice și le-a aplicat în artă, poezia sa a fost cu adevărat o sinceră și emoționantă „*cîntare a pătîmirii noastre*”, o imagine fidelă a vieții amare și-a năzuințelor de libertate ale maselor de români care munceau sub greul împilării sociale și-al asupririi naționale, găsindu-se într-o permanentă stare de revoltă. Cu cît se intensifica asuprirea națională și socială, cu atît se intensifica și reacția

¹ O. Goga, *Pro domo*, în volumul *Însemnările unui trecător*, Arad, 1911, p. 7.

împotriva ei : „rolul mai important în această luptă revine națiunii române“, se arată argumentat în lucrarea *Din istoria Transilvaniei*. Despre o asemenea stare de lucruri spunea Goga că „trezea protestarea, și eu m-am născut în această protestare, m-am născut cu pumnii strînși, sufletul meu s-a organizat din primul moment pentru protestare, pentru revoltă, cel mai puternic sentiment care m-a călăuzit în viață și din care a derivat și formula mea literară.“¹

Nu e o revoltă mărunță, personală și anarhică în poezia lui Goga, ci răzvrătirea unei colectivități solidare, înțeleasă în înlănțuirea destinului ei istoric. Nu e mînia trecătoare a clipei, ci o revoltă gravă, dureroasă, stîrnită de o îndelungată asuprire socială și dintr-o mîndrie națională jignită brutal în repetate rînduri în cursul unei zbuciumate istorii. Pentru susținerea afirmației, desigur, materialul cel mai bogat ni-l oferă primele două volume de versuri și ciclul *În sat*, din volumul postum *Din larg* ; o ilustrăm, totuși, cu poezia *Strămoșii...* din volumul *Din umbra zidurilor*, pentru a menționa, încă de la început că nota realistă și socială din poezia lui Goga nu încetează cu primele două volume — cum se susține uneori — ci stăruie de-a lungul operei sale poetice, firește, cu o intensitate inegală, pînă la sfîrșitul vieții poetului. Răspunzînd atacului lui Duiliu Zamfirescu din *Convorbiri literare*, Goga precizează sensul revoltei sale în poezia *Strămoșii...*, în care afirmă că vine pe cîmpul luptelor naționale și sociale cu întreaga moștenire a străbunilor ce-au sprijinit

¹ O. Goga, *Fragmente autobiografice*, vol. *Discursuri*, București, 1938, p. 30.

*„eternitatea pe-al lor umăr“, stingîndu-se nerăzbunați,
fără să li se stingă, însă, și ura împotriva asupritorilor !*

*„Cu mine vin, roiesc într-una
Cei fără neam și fără număr,
Ce-au sprijinit întotdeauna
Eternitatea pe-al lor umăr.
Vin cei de-o lege cu pămîntul,
Copiii soarelui de vară,
Eu, solul lor, le port cuvîntul
Și-n suflet, sfînta lor povară.*

*.
Doar din al veacurilor caier
Mi-am împletit eu biciul urii ;
Nestinsul vremurilor vaier
Mi-a scris blestemu-n ceriul gurii !...“*

Blestemul lui Goga e rareori rostit ; el rămîne adesea mut, pietrificat, parcă, la picioarele unei revolte surde și zadarnice. Este o revoltă țîșnită în versurile poetului din lumea satelor ardelenе, din suferința plugarilor, avînd credința — datornică uneori semănătorismului — că numai acolo zac energiile uimitoare, nebănuite ale poporului, singurele în stare să realizeze prin lupta lor o dreptate națională și socială ; de aceea sufletul poetului se apleacă smerit în fața martirilor satelor :

*„La voi aleargă totdeauna
Truditu-mi suflet să se-nchine ;
Voi singuri străjuiți altarul
Nădejdi noastre de mai bine.*

*Al vostru-i plînsul strunei mele,
Creștini ce n-aveți sărbătoare,
Voi, cei mai buni copii ai firii,
Urziți din lacrimi și sudoare."*

Pronunțîndu-se răspicat împotriva artei pentru artă, Goga socotește că „...acolo, în praful de pe uliți, se seamănă gîndurile și speranțele din care nasc îndemnuri ce schimbă temelia lumii". Evident, prin astfel de concepții estetice, prin nenumărate alte mărturisiri și prin propria sa operă poetică, Octavian Goga se înscrie în rîndul acelor care au promovat și au creat la noi o artă cu tendință, o poezie răscolitoare și profund originală, îmbogățind simțitor profilul general al poeziei românești. Pentru Goga, arta nu putea fi un joc gratuit al imaginației, nu putea fi pasivă și dezinteresată, ci arta militantă, străbătută de cea mai lăudabilă tendință: slujirea poporului din care făcea parte, sprijinirea lui în lupta de eliberare națională și socială.

Într-un interviu¹, Goga spunea: „Vreau o literatură militantă (...). Scriitorul român trebuie să iasă din izolare. Societatea îl așteaptă (...), și numai atunci cînd își va îndeplini adevărata lui menire în societate va avea și o stare civilă."

Stăpînit de convingeri estetice sănătoase, profund realiste, Octavian Goga intră în literatură cu ideea înfăptuirii monografiei unui sat ardelean, pe care o va realiza magistral, bazat pe cunoașterea directă a vieții și pe o solidaritate intimă cu lumea rurală.

¹ *Mișcarea literară*, an. I, nr. 4, 6 decembrie 1924, p. 2.

Octavian Goga își petrece copilăria la țară. Vacanțele — la Rășinari sau la Crăciunel. Aci poetul trăiește printre săteni „nefiind țăran, ci ca un înregistrator conștient al satului”.¹ Goga cutreieră ulițele satelor, „cu ochii deschiși”, urmărind deliberat „o analiză permanentă”, conștient că orice contact cu țăranii e un prilej „de studiu, de interpretare, de disecare a acelui izvor de energie”, care se confundă în mintea sa cu însuși rostul existenței noastre. „Deci, subliniază Goga în mărturiile sale literare², eu, din fragedă copilărie, am urmărit satul cu toate figurile lui. Am avut contact cu toate frământările anonime, cu toate bucuriile, începînd de la botez și pînă la coborîrea în pămînt. Participînd însă la această viață a satului continuu, am rămas oarecum deasupra mulțimii, un observator al ei, înregistrator conștient al tuturor evenimentelor dimprejurul meu.”

Într-adevăr, prin ceea ce are mai bun și mai durabil în poezia sa, Goga realizează o admirabilă monografie lirică a satului transilvănean, cu însușirile specifice, caracteristice unui anumit moment istoric al existenței sale. Pentru a descifra semnificația mai adîncă și mai exactă a versurilor lui Goga, trebuie precizat că nu e vorba de un sat etern, văzut ca unică și indestructibilă celulă a nației, hărăzit de providență să asigure perenitatea neamului, ci un sat al durerii și al revoltei, cu o psihologie determinată de condiții istorice specifice.

¹ O. Goga, *Fragmente autobiografice*, vol. Discursuri, București, 1938, p. 11.

² *Idem*, p. 22.

E satul de la sfârșitul veacului al XIX-lea și începutul veacului al XX-lea ; satul apăsător de asupra claselor exploatare ale națiunilor dominante, în alianță cu care intraseră și unii dintre exploatareii români, deznăționalizându-se în cea mai mare parte, nevrând să rezolve sub nici un motiv problema agrară. „*Problema agrară, care, așa cum se arată în Din istoria Transilvaniei, constă în grava inegalitate a distribuirii proprietății asupra pământului*”, formând „*baza contradicțiilor dintre moșierime și țărănime, în condițiile păstrării unor rămășițe feudale în raporturile agrare și a dezvoltării capitalismului pe cale prusacă. În Transilvania, însă, unde majoritatea țărănimii era de naționalitate română, pe câtă vreme cea mai mare parte a moșierilor erau maghiari, această contradicție de clasă îmbracă și un colorit național, pe care burghezia și moșierimea română — aceasta din urmă în formare — au căutat să-l amplifice cât mai mult, în scopul propriilor lor interese de clasă, spre a cuceri poziții economice și politice importante în Transilvania, folosindu-se de ura majorității țărănimii împotriva moșierilor și îndreptînd lupta ei pe un făgaș limitat, național. Pe măsura creșterii proprietăților moșierimii române, acest temei al manifestării contradicțiilor dintre țărănime și moșieri în forma luptei «naționale» s-a atenuat.*”¹

E un sat strivit de nedreptăți, dezarmat și deznădăjduit, un sat „*de-a pururi fără crezămînt / La Dumnezeu, acolo-n cer, / Și la-mpăratul pe pămînt*”, al cărui locuitori, într-o

¹ Din istoria Transilvaniei, vol. II, p. 251, Ed. Acad. R.P.R., 1961.

vibrantă rugăciune și amară frământare sufletească, mărturisesc simbolic în fața amintirii lui Ștefan cel Mare :

*„Măria-ta ! Suntem bătuți de nevoi !
La noi în zadar ară plugul,
Căci holdelor noastre cu spicul de aur
Străinul le fură belșugul.
Am vrea să purcedem cu jertfele laudei,
Dar n-avem nîmca la casă...
Măria-ta ! Toate străinii le duc,
Și numai cu lacrimi ne lasă...”*

(De la noi)

Satul acesta, „din margine de codru“, orfan „de cîntece și glume“ și cu mult „prinos de jale“, căruia ursitoarele i-au hărăzit să-l părăsească voinicii, așa ca din fiecare casă să-i plece un pribeag (Așteptare), e satul copilăriei poetului, cu casa părintească, cu părinții, cu nănașa, cu fine și cumetri, reconstituit din amintiri extrem de viu și de plastic ; în acest sat patriarhal, răvașul turmelor de oi, înfipt în „meșter grindă“ îi

*„...duce mîntea-n alte vremi
Cu slova-i binecuvîntată“.*

E satul vechi, în care se citea încă ceaslovul (Bătrîni), iar hitrul dascăl Ilie,

*„Cel înțelept, glumeț și șchiop,
La vatră răzimat spunea
O pilduire din Isop...”*

(Reîntors)

satul în care de câte ori poetul însuși n-a spus povestea lui Alexandru Machedon, satul unde s-a stins ca un cântec :

„Frumoasa mea copilărie —
Și dragostea de două veri
Cu fata popii Irimie...”

(Casa noastră)

Anii copilăriei au fixat în memoria poetului notele cele mai caracteristice ale vieții satului, cu dimensiunile istorice și semnificațiile lor exacte.

★

Apartinând unei familii ai cărei înaintași au fost preoți generații în șir, făcând lecturi asidue din cărți bisericești și cărți populare de largă circulație, ca *Esopia* și *Alexandria*, filonul de lectură bisericească va intra ca element substanțial la plămădirea stilului lui Octavian Goga și-i va determina, alături de influențele folclorice, într-o mare măsură, specificul poeziei sale. Poetul mărturisește singur în fragmentele autobiografice că a avut la baza operei sale „*folclorul, limba românească vorbită în regiunea în care m-am născut ; al doilea, cărțile bisericești ; al treilea, literatura cultă*”. Goga a crescut — să zicem așa — cu agheasmă și prescură, în miros de smirnă, de busuioc și de tămâie, ascultînd „*pierdut troparele din strană*”, s-a dezvoltat într-un mediu bisericesc, din care va împrumuta imagini și termeni de comparație pentru poezia sa, dar cel mai adesea nu cu semnifi-

cații mistice, ci sociale, realizînd simboluri în care putea să exprime un conținut protestatar. Elementul religios din poezia lui Goga se cere înțeles într-un anume context istoric. El e mai mult tradiție și datină intrată în viața obișnuită a poporului decît o speculație metafizică sau o zbatere filozofică idealistă. Elementul religios nu apare la Goga ca expresie a unei crize mistice spirituale, ori ca o chinuitoare căutare a divinității. Pe Goga nu-l preocupă problema harului, a misterului divin, ca pe poeții religioși. El nu evadează în transcendent, nu caută spiritul universal, nu crede în minunea impulsului inițial. La el elementele religioase nu-s cele cu caracter idealist, ci cele luate din datină. Fumul de tămîie, cădelnița, smirna etc., etc. sînt mai solicitate decît sfinții în poezia lui Goga, care reflectă în acest sens o atitudine populară. Dumnezeu însuși e un fel de bătrîn din sînul colectivității, mai înțelept, mai bun, mai cu putere, dar nu cu har și nu cu existență transcendentă. E o viziune popular-religioasă, anacronică, firește, astăzi, cu anume sens atunci, însă nicidecum o concepție filozofică mistică. Care era sensul folosirii unor termeni religioși în poezia sa, împlețiți și cu termeni din graiul local? Poetul nu s-a adresat întîmplător acestor două izvoare lingvistice. El voia să rezolve, în acest fel, niște complicate probleme de conținut. Întregul efort al poetului „*pătimirii noastre*” s-a concentrat înspre ridicarea celor „*rămași în urmă*”, „*cu umeri girbovi de povară*”, spre cei asupriți și exploatați, spre clăcașii de pe moșiile străine.

cărora li se răpise orice drept național și social. Acești oameni năpăstuiți trebuiau totuși împinși în arena istoriei, limba lor trebuia să se audă ca un cutremur pînă la palatul imperial. De aici marea insistență pe explorarea poetică a graiului popular, local, utilizat cu pondere și unică măiestrie de Goga. Ea reprezintă, desigur, și o etapă obiectivă a evoluției limbajului poetic din Transilvania.

În ceea ce privește prezența tonului biblic cu anume tilcuri de parabolă, abundența termenilor arhaici și religioși — care de asemeni sînt vechi — credem că avea rostul de a demonstra celor ce negau vechimea noastră pe plaiurile transilvănene că ne-am născut aici, că venim din vremuri de demult, că avem drepturi incontestabile. Ideea aceasta venea la Goga din Școala Ardeleană și de la un străbun al său, preotul Sava care propovăduia în biserica din Rășinari originea romană a poporului nostru. Goga însuși visează să se întoarcă în sat și să le spună țăranilor „*că sînt din neam împărătesc*“.

Astfel, și din acest punct de vedere, elementul religios din poezia lui Goga are o funcție laică, socială, concret-istorică.

Crezul poetic Goga și-l exprimă într-o *Rugăciune* ce face parte din acele scrieri în care nota religioasă e numai un pretext, pe primul plan al poeziei trecînd o problemă socială, concretizată în sentimentul solidarității poetului cu cei mulți, aflați în suferință și al căror glas va trebui să fie poezia sa. Și în *Rugăciunea* lui Gr. Alexandrescu de pildă — ne referim la ea pentru că a fost socotită drept cea mai izbutită expresie a sentimentului religios din literatura română — întîlnim note cu un caracter umani-

tarist : „Fă să doresc de obște al omenirii bine“... „La oameni adevărul să-l spui fără sfială“, dar în rugăciunea sa rămâne dominant sentimentul religios. Rugăciunea lui Alexandrescu nu depășește nota religioasă, morala creștină. El crede în virtutea abstractă : „Fă ca întotdeauna pe a virtuței cale / să merg neștrămutat...“, propovăduiește iertarea în numele principiului : pe cel ce te lovește cu piatra, lovește-l cu pîine : „De cel ce rău îmi face, de cela ce mă-nșală / să nu îmi răzbun eu“. E o rugăciune smerită și naivă în conținut, un fel de *Ingerel*. Rugăciunea lui Goga e un manifest artistic și social, un program de luptă :

„Dezleagă minții mele taina
 Și legea farmecelor firii,
 Sădește-n brațul meu de-a pururi
 Tăria urii și-a iubirii.

.

Dă-mi tot amarul, toată truda
 Atîtor doruri fără leacuri,
 Dă-mi vișorul în care urlă
 Și gem robii de veacuri.
 De mult gem umiliții-n umbră,
 Cu umeri girbovi de povară...
 Durerea lor înfricoșată
 În inimă tu mi-o coboară“.

Reprezentant al unui popor împilat și batjocorit, Goga nu solicită cerului — pe care, de altfel, îl tratează foarte familiar și nu în spiritul moralei creștine — puterea de

a-și ierta dușmanul, ci, dimpotrivă, forța de a trezi în suflete răzvrătirea :

*„In suflet seamănă-mi furtună,
Să-l simt în matca-i cum se zbate,
Cum tot amarul se revarsă
Pe strunele înfiorate ;
Și cum, sub bolta lui aprinsă,
In smâlț de fulgere albastre,
Incheagă-și glasul de aramă :
Cîntarea pătimirii noastre.“*

Chiar numai lectura acestei *Rugăciuni* e suficientă pentru a ne da seama că am fi mult prea unilaterali dacă am atribui prezența notei religioase în poezia lui Goga exclusiv unor date biografice. Nota aceasta biblică, utilizată adesea ca simbol în versurile poetului, este în primul rînd expresia artistică a unor realități social-istorice concrete. Transilvania acelor ani trăia un moment istoric apăsător, fără perspective apropiate de ușurare socială și eliberare națională. Erau anii premergători primului război mondial, cînd Imperiul Habsburgic părea a se întări din ce în ce mai mult, cînd orice mișcare de eliberare, orice încercare de luptă erau înăbușite în sînge. Pe de altă parte, un lung trecut istoric de răzvrătiri înfrînte, de la Doja la Horia și Iancu, a sădit în conștiința românilor din Ardeal un sentiment de dureroasă deznădejde. Marșul energic, răsunetul de luptă al lui Andrei Mureșanu se transformă treptat, sub apăsarea vremurilor, într-o potolită și gravă elegie. Goga se afirmă ca

poet în atare împrejurări istorice. De aici, elementul tragic, deznădăjduirea și jalea din poezia lui. Anii în care creează Goga au strâns în ei o durere mare și veche, o jale ancestrală. Vremurile grele îi sugerează poetului zădărnicia oricărui efort și nu-i inspiră nici o nădejde; dacă totuși i-o inspiră, atunci e o nădejde vagă, cețoasă, proiectată aproape religios. Este un zbucium tragic în poezia lui Goga, izvorît din întrebări ce privesc istoria și existența poporului nostru și rămîn fără răspunsuri. Cine și cum să rezolve problema Ardealului? Care sînt forțele capabile să o realizeze? În acele condiții istorice în care o parte însemnată a burgheziei românești din Ardeal încerca rezolvarea problemelor sociale și politice pe calea parlamentară sau prin combinații mărunte purtate în alegeri districtuale, Goga, împărtășind și el întrucîtva acest punct de vedere, nu concepea clar și concret cu sorti de izbîndă o luptă organizată, o anumită ceață îi ascundea perspectivele normale ale istoriei. În acea vreme Goga socotea că toate forțele noastre erau la sat și satul părea destul de istovit, deși solidar în jurul aceluiași ideal, a cărui flacără o țineau vie preoții și învățătorii, factori importanți în luptele naționale și sociale purtate de masele populare ale românilor din Transilvania. De aici respectul și cultul său pentru ei, exprimat în poezii ca *Apostolul*, *Dascălul*, *Dăscălița*, *De demult*, sau strecurat discret în *Casa noastră*, *Reîntors*, *De-o să mor* etc. Totuși perspectivele reale, sigure de eliberare și de izbîndă nu păreau posibile pentru poet. De aceea, amenințarea vagă, sibilinică, simbolistica biblică, atît de prezente și

de caracteristice în poezia lui Goga, sînt expresia neputinței sale și a neputinței obiective de a transforma, în condițiile istorice respective, un ideal milenar într-un țel concret, într-o acțiune practică, de luptă. De aici chinuita deznădejde, de aici atîta jale și deșertăciune :

*„A mea e lacrima ce-n tremur
Prin sita genelor se frînge,
Al meu e cîntul ce-n pustie
Neputincioasa jale-și plînge“.*

(Plugarii)

*„Avem un vis neîmplinit,
Copil al suferinții,
De jalea lui ne-au răposat
Și moșii, și părinții...”*

(Noi)

Aceste elemente, pe coordonatele cărora Goga realizează monografia unui sat, constituie substanța personalității sale artistice.

Ca-n balada populară a *Mioriței*, unde întreaga natură se transformă într-o imensă catedrală, în vederea ceremoniei dureroasei nunți, feciorul popii din Rășinari transformă printr-o imagistică biblică — fără sensuri mistice — întreg Ardealul într-o biserică a suferinței. Biserica din poezia lui Goga — biserica românească din Ardeal — nu e atît un lăcaș de închinăciune cît un mijloc de apărare națională și socială. Goga mărturisește în versurile sale acest lucru și nu e întîmplător că bise-

rica pe care o cîntă el este aceea din Albac, în care a primit botezul răscoala lui Horia :

*„Bisericuță din Albac,
Tu ești al vremurilor semn,
Tot bietul nostru plîns sărac
E-nchis în trupul tău de lemn.”*

(Bisericuța din Albac)

În acest Ardeal, în acest vast templu al suferinței, în care se oficiază nunți și au loc îngropăciuni, răsună versul lui Goga, în țesătura căruia întîlnim nenumărate expresii din limbajul religios : altar, clopotniță, clopot, apostol, preot, liturghie, ceaslov, molitfelnic, cantor, strănă, hiro-tonire, cumînicătură, agheasmă, mir, busuioc, sobor, cucernic, tropare etc., etc., întrebuintate cu un sens figurat, cu funcție simbolică.

Prezența atît de abundentă a termenilor religioși nu-i conferă poeziei lui Goga un caracter mistic, cum s-au străduit unii gîndiriști să prezinte lucrurile. Trebuie să menționăm însă că rolul bisericii e uneori accentuat de poet în mod apologetic, subliniind numai rolul ei în apărarea națională a asupriților din Transilvania și ignorînd total că ea a menținut un conservatorism dăunător, a alimentat ideea reacționară a unității naționale pe deasupra claselor. Ardealul văzut de Goga — observa academicianul Călinescu — e un Eden trist, în care „*pe cîmpuri de mătase cresc fluturi în loc de grîne*”. Peste tot e duioșie, durere și lacrimi. Există și reversul acestei viziuni

cînd elăcașii trudiți pe cîmpurile altora seamănă cu cei munciți de chinuri, ca în iadul zugrăvit în tînda bisericilor de la țară. Sensurile figurate, imaginile cele mai izbutite și mai frecvente în poezia lui Goga sînt cele împrumutate din mediul bisericesc, adică nu cele încărcate cu credință mistică, ci cu simboluri, cum se va putea vedea din analiza ce urmează.

După o solemnă și splendidă *Rugăciune* care nu e altceva decît crezul poetic al lui Goga, urmează *Plugarii*, ca fundament al edificiului național, martirii marilor suferințe :

„Frați buni ai frunzelor din codru,
Copii ai mîndrei bolți albastre,
Sfințiți cu roua suferinții
Țărina plaiurilor noastre !”

Poezia lui Goga nu cîntă un țăran idealizat, sentimental, prins în hîrjoană și dragoste, plesnind de trai bun și zburdînd de odihnă. Țăranul din poezia lui, deși tradițional în ceea ce are bun istoria poporului, nu e copleșit de tradiționalism ; deși lovit greu de destin, nu se resemnează fatalist în fața istoriei și nu se închină idolilor falși ai trecutului ; țăranul lui Goga e un rob al pămîntului, el e în limbajul simbolic cu rezonanță de apocalips „înfricoșatul crainic, izbăvitor durerilor străbune“, adică înfăptuitorul revoluției sociale, atît de așteptat în Transilvania acelor ani, dar nedeslușit. Deși oprimat și dez-nădăjduit, el nu e un învins ; din jarul mîniei care

mocește în sufletele țăranilor asupriți va străluci într-o bună zi izbînda luptei lor :

*„Din casa voastră, unde-n umbră
Plîng doinele și ride hora,
Va străluci odată vremii
Norocul nostru,-al tuturor.“*

Din satul acesta de țărani și clăcași, apăsăți de nevoi și împilări, văzut ca o colectivitate solidară în fața ace-luiași destin istoric, se desprind pe rînd și se perindă ca pe o peliculă de film tablouri, figuri individuale și scene memorabile. Iată *Casa noastră*, casa preotului Iosif, per-sonaj central al satului. Este un răscolitor tablou al ruinei casei părintești și-al vieții de altădată, în zugrăvirea că-rora Goga se arată un excepțional creator de atmosferă. Pentru a reda impresia de pustiu și paragină, poetul alege elementele tipice, stereotipe chiar, cu care vraja limbii populare exprimă aceste stări : pereții sînt în-gălbeniți, și de pe ei se dezlipește varul ; pînza de păian-jen — semn al pustiuului și al paraginii — sporește mereu, șindrilele s-au rărit pe acoperiș, pragul casei a îmbătrînit și-i putrezește stejarul.

Expresia comună intră în poezia lui Goga în combina-ții verbale atît de neașteptate, încît imaginea uimește prin dramatism, plasticitate și inedit :

*„Trei pruni frășini, ce stau să moară,
Își tremur' creasta lor bolnavă,
Un vînt le-a spînzurat de virfuri
Un pumn de fire de otavă.*

*Cucuta crește prin ogradă,
Și polomida-i leagă snopii...
— Ce s-a ales din casa asta,
Vecine Neculai al popii !...“*

(Casa noastră)

Apăsarea și jalea destrămării nimic și nimeni n-o mai poate opri ; orice semn de viață, de lumină se prăbușește-n moarte :

*„Iar dacă razele de soare
Printre șindriile facu-și cale,
Văd sporul pinzei de păianjen
Și-nfiorate mor de jale“.*

În jurul preotului (Apostolul) răsărit la porțiță — „moșneag albit de zile negre“ — cu chip de apostol și profet „al unei vremi ce va să vie“, poporenii ascultă cu sfîntenie jalnica lor poveste.

Se profilează dascăli ideali, asemenea unor sfinți dintr-o icoană veche, zugrăvită de un meșter de la țară „cu fața ta blajină, / Cu zîmbet bun, cu ochi cuminți și limpezi, / Strălucitori de lacrimi și lumină“, cu gesturi profetice, purtînd în ochi scînteie : „Din focul mare-al dragostei de lege, / Ce prin potopul veacurilor negre / Ne-a luminat cărările pribege...“, dascălițe mucenițe, care îngrijesc „copiii altor mame“, înfloresc alțița fetelor, ascultă plînsul nevestelor cu „feciorii duși în slujbă la-mpăratul“ și le ascund „o lacrimă-ntre slove“, în alte țări cînd le trimit oftatul. În zîmbetele dascăliței e scrisă „seninătatea slovei din scriptură“.

Așadar, figurile satului sporesc : pe lîngă cei amintiți înînlînim pe popa Solomon, Nae cantorul, biata Mura cu

feciorul, cantorul Cimpoi, lăutarul, ce poartă ferecate durerile oamenilor pe corzile strunelor sale, în al căror glas : „...împletit-au străbunii cucernici / Credința visării deșarte, / Și-n graiul lor plînge și n-are repaos / Amarul nădejilor moarte.“ (Lăutarul), țigani iepure și nemuritorul Laie Chiorul, care polarizează în jurul său cele mai răscolitoare sentimente ; e în el atîta poezie, atîta vrajă și umanitate, încît parcă acoperă cu sufletul său jalea unei țări întregi. La crîșma din Dealu-Mare, unde-i crîșmăriță Anița, „cu trupșor subțire, nalt“, în fața lui Laie Chiorul pulsează viață și patimă, se bea vin zile-n șir ca la nunta de la Cana Galileii. (Pînă și cîrciumii, Goga îi găsește corespondențe biblice !) La cîrciumă stările sufletești puternice, miile de doruri și multele patimi se traduc în străvechi gesturi haiducești :

„Cînd de dor ne zice Laie,
Tremură cupa pe masă ;
Cînd de jale cîntă Laie,
Zboară cupa pe fereastră“.

Ciclu acestă închinat crîșmei din Dealu-Mare și lui Laie Chiorul e intitulat semnificativ *Cîntece*, fiindcă fără cîntece nu se poate concepe monografia unui sat. Cîntecele lui Goga sînt aidoma doinelor noastre populare : de dor și jale. În *Cîntecele* lui, încărcate cu simțiri și sensuri adînci, sentimentul iubirii capătă expresia dorului folcloric. E în ele nespusă sete de viață, o discretă părere de rău, o bucurie pătimașă și-o undă de neliniște, o goană după năluca celei iubite, e un „nu-știu-ce și nu-știu-cum“ dureros de dulce, care se cheamă dor și care se

împlinește abia în vraja nopților, spulberîndu-se o dată cu zorii.

Nu numai pe plan erotic, ci în general, cîntecul lui Laie Chiorul, în psihologia satului, are funcție tonică. El înviiorează sentimentele gingașe, răscolește ușoara melancolie și amintiri înduioșătoare, ațîță patimi și potolește doruri, oțelește sentimentele majore ale colectivității în lupta pentru libertate națională și echitate socială. Pentru realizarea acestor idealuri în poezia lui Goga, întreaga natură se solidarizează cu cei oprimați, de la stropul de rouă și firul de busuioc, de la bătrînul Olî și străvechiul codru, pînă la „cetatea eternelor stele“, toate sînt într-o continuă zbatere și suferință ; tînguiosul freamăt al codrului, asemănător celui „glas cucernic de tropare“, zice poetul :

*„Nu-i jalea pătimirii tale
Tremurătoarea ta plînsoare,
Ci-i cîntecul de-ngropăciune
Al doinei noastre, care moare“.*

(În codru)

Învolburarea codrului este semnificativă și aidoma unei revoluții sociale :

*„Departa s-a aprins un fulger,
Lovind în creasta ta năpraznic,
Și-n tot hotarul tău minia
Și-a început pîginul praznic.
E-al răzvrătirii noastre tunet,
Și-n neagra ta cutremurare,*

Atâtea veacuri umilite

Iși gem strivita răzbunare."

Natura în poezia lui Goga e oglindită folcloric. Nu întâlnim descriții peisagistice, ci natura ca atmosferă în sens strict liric. Un exemplu de prezență a naturii cu funcția de a crea atmosferă lirică ni-l oferă *Dăscălița* (al cărei prototip se știe că a fost o soră a poetului, moartă foarte tânără):

*„Sfios, amurgul toamnei mohorite
Iși mișcă-ncet podoaba lui bolnavă,
Ca din cădelniți fumul de tămîie,
Prelung se zbate frunza din dumbravă.
Tu stai în prag, și din frăgar o frunză
La sînul tău s-a coborît să moară,
Iar vîntul spune crengilor plecate
Povestea ta, frumoasă domnișoară..."*

Adeseori, în poezia lui Goga, dominată de o mireasma biblică, natura ia întrupări religioase, dar cu funcții estetice realiste: „*Ca o vecernie domoală / Se stinge zvonul din dumbravă*“ (Apostolul); freamătul codrului îi apare poetului „*un mulcom zvon de patrafire, / Ce blînd asupra mea-și coboară / Duiosă lor hîrtonire*“ (Reîntors); răsăritul soarelui (din *Dimineața*) are în el solemnitatea marilor praznice bisericești din dimineața Învierii:

*„Deschideți larg poarta, cărunților brazi,
Să vie-mpăratul mării,
Să mîngîie jalea nestinsului dor,
Să-mpace durerile firii..."*

porului român. „De mult, în vremi mai mari la suflet”
moșneagul era haiduc și urla tăriilor amarul unei minii
înfricoșate, când domni vicleni amenințau independența
țării. La chemarea lui de tată se strîngeau „toți feciorii
mîndrei Cosinzene”, și atunci :

*„Zdrobită-n praf, murea arama,
Și codrul chiotea, viteazul ;
Iar tu, frățîne, mare meșter,
Biruitor frîgeai, zăgazul
Și,-mbujorîndu-te la fașă,
Treceai prin văile afunde,
Incovoîndu-ți îndărătnic
Mărețul tău grumaz de unde.”*

Poezia e construită pe o schemă romantică, pe antiteza
dintre grandoare și umilință. După evocarea acelor vre-
muri glorioase din care n-au mai rămas decît fărîmituri,
ni se aduce în față prezentul, nu decăzut, dar ingenun-
cheat :

*„Neputincios pari și tu astăzi —
Te-a-ncins cu lanțuri împăratul.
Ca unda ta strivită, gemem
Și noi, tovarășii tăi buni...”*

Ideea de rezistență, tonul misterios, profetic, sibilinic,
aproape, e prezent și aici :

*„Dar de ne-om prăpădi cu toții,
Tu, Oltule, să ne răzbuni !”*

Ca în poezia populară, natura subliniază, dă mai multă expresie și culoare stărilor sufletești ; puternic umanizată, ea devine personaj simbolic, psalmodiat de Goga într-un chip magistral și singular în literatura română. Ca și în poezia populară, dorurile poetului sînt „scrise pe fața foilor de mură”, povestea înstrăinării sale se aseamănă cu a unui „pui golaș de ciocîrlie”, codrul povestește din frunza lui „îndurerata poveste a neamului nostru”. Natura nuanțează artistic și dă expresie deosebit de variată unei tematici cam uniforme care, într-un fel, caracterizează poezia patriotică și socială a lui Octavian Goga. Cîntarea pătimirii noastre, folosită ca laitmotiv al celor mai izbutite din poeziile sale, poetul o exprimă și în *Dimineață*, *În codru*, *Pe înserate*, unde clopotul devine simbolul jalei „înstrăinatului Ardeal” :

*„Domol purcede glas de schiță
De la clopotnița din deal
Să povestească lumii jalea
Înstrăinatului Ardeal”.*

De altfel, în majoritatea poeziilor lui Goga tremură duioșia, murmură plînsul, cade lacrima, se aude oftatul, înfioară geamătul, dînd toate împreună sentimentul acelei mari neliniști și tulburătoare jale exprimată într-un plîns înăbușit, demn și protestatar. Această stare psihică impune poeziilor lui Goga o construcție comună : jale și plîns în prima parte, neliniște și revoltă în a doua. De aceea, pe drept cuvînt, cîntarea sa poate fi caracterizată

cu un termen nimerit, care nu ne aparține : „o *elegie eroică*“. Așadar, peisajul în poezia lui Goga are un caracter social. Oltul este o citadelă în care : „*Dorm cîntecele noastre toate / Și fierbe tănuita jale / A visurilor sfărîmate*“ (Oltul). Strălucirea soarelui e și ea în strînsă legătură cu viața socială și națională a poporului nostru : „*Pe boltă, sus, e mai aprins, / La noi, bătrînul soare, / De cînd pe plaiurile noastre / Nu pentru noi răsare...*“ (Noi). Durerea oamenilor e depusă și în petalele florilor. De aceea : „*Și fluturii sunt mai sfioși, / Cînd zboară-n zări albastre, / Doar roua de pe trandafiri / E lacrimi de-ale noastre*“/. E atîta jale peste tot, încît : „*La noi de jale povestesc / A codrilor desîșuri, / Și jale duce Murășul / Și duc tustrele Crișuri*“. Natura în poezia lui Goga exprimă starea sufletească a unei întregi colectivități care se zbate în jale, durere, vis neîmplinit, nădejde și revoltă.

Angajarea poetului la lupta pentru eliberarea națională e atît de hotărîtă încît folosește cele mai neașteptate ocazii pentru a atrage atenția lumii întregi asupra ei. Cînd se stinge Laie Chiorul, îl roagă să se facă solul suferințelor poporului pe lîngă divinitate și să-i ceară o soartă mai bună. Cîtă plîngere și jale ar auzi, cerul ar face de „s-ar întuneca pămîntul“. De greul celor obidiți

*„Blînd zimbire-ar Milostivul...
Iar din geana lui de-argint
Lacrim-ar cădea-n adîncul
Norilor de mîrgărint.*

Ni s-ar stinge-atunci necazul

Ce de mult ne petrecea :

Intre stelele de pază

Am avea și noi o stea !"

Pe coordonatele monografiei satului ardelean, văzut obiectiv de poet, se țese într-o sfișietoare cîntare lirică și propriul său destin. În lumea aceasta se desfășoară viața poetului, la ea-i rămîne sufletul cînd e plecat departe, la studii, la Budapesta și Paris. Înstrăinarea îl apasă, îi umple sufletul de dor, iar regretul c-a plecat de-acasă îl chinuie mereu. Goga a închinat acestei stări sufletești o splendidă cîntare, *Bătrîni*, devenită de mult populară, sub titlul : *De ce m-ați dus de lîngă voi*. Dorul de sat în această fază a creației poetului e dorul din doinele înstrăinării, sentimentul puternic, profund, al solidarității cu cei rămași în urmă, obidiți și umiliți pe cîmpurile altora, ca în *Clăcașii*. Poezia aceasta, penultima din prima sa carte de versuri, în construcția volumului are rolul celei mai importante coloane. Ea, după propria mărturisire a lui Goga, reflectă mai puternic evoluția sa „în sensul încadrării marelui principiu de etică socială”. Vorbind despre originea ei, Goga destăinuie totodată un aspect caracteristic al laboratorului său intim de creație : „Da, subiectul literar, el se plimbă, el vine cu noi, îl ducem în subconștientul nostru, el e un tovarăș, care din cînd în cînd înalță capul sau se dă la o parte, ca să fie iarăși. Vă pot spune că așa am plimbat eu imagi-

nea clăcașului român pretutindeni: am dus-o cu mine, m-a persecutat prin muzeele din Berlin și am scris această poezie, Clăcașii, în grădina de la Charlottenburg. Am cîntat simțirea mea cu atît mai veridic, cu cît eram mai departe de țară, fiindcă o duceam în sîngele meu.”¹ Poezia lui Goga este un act generator de energii, răsărit la rindu-i dintr-o nemărginită dragoste pentru dezmoșteniții soartei, pentru „*cei mai buni copii ai firii, născuți din lacrimi și sudoare*”; versurile sale izbutite sînt rodul dragostei de țară, de munții și apele ei, de frunza codrilor și de libertate. Ele au rădăcini adînc înfipite în sufletele clăcașilor, în doinele și în cîntecele lor; e în ele atîta sinceră participare, încît în șirurile unor strofe parcă nu vezi versul, ci brazdele suferințelor săpate în fața țărănilor. Iată pe revărsarea țarinii întinse, în lumina orbitoare din miezul unei zile de vară, o înșiruire lungă, gîrbovită, înaintînd încet prin grîu, „*cerșetorînd cu ochii stinși o dungă / De nor pribeag în vîntul din zare*”. Pe pînza aceasta întinsă a cîmpului se conturează încet, dintr-o înșiruire informă, chipul oștenilor fără de număr:

*„Ce duc războiul mare-al tuturor,
Ei, ce se sting în neguri și uitare
Și cad și mor de cruda-mpovărare
A tuturor durerilor din lume...”*

Tabloul clăcașilor este o creație picturală, uimitoare prin compoziție, copleșitoare prin autenticitatea grupuri-

¹ O. Goga, *Fragmente autobiografice*, vol. *Discursuri*, București, 1938, p. 42.

lor și mișcarea grădă, anevoioasă, efectuată parcă cu lanțuri la picioare : culoarea săracă, sumbră, chipurile sfîrșite, adevărate grămezi de oase îmbrăcate în piele, asemănătoare sfinților bizantini, ori osîndiților din iad :

*„Erau atîția-n slujba lor de clacă
Cei osîndiți să plîngă și să tacă :
Moșnegi slăbiți, ce scris-aveau pe frunte
Zădărnicia pletelor cărunte ;
Bărbați sfîrșiți, cu sufletele moarte,
Cu tot amarul unei vieți deșarte.
Și-n lung șirag, femeile trudite,
Cu ochii stinși, cu sînul supt de trudă,
Înaintau în cale, gîrbovite
De munca lungă, vitregă și crudă.
Cum se tîra poporul mut de umbre
Părea o ceată tristă de-ngropare,
Și arșița cădea ucigătoare
Pe-a secerii sclipire nendurată.“*

Dragostea pentru cei obidiți e întovărășită în poezia lui Goga de o neîmpăcată ură față de opresori. Există o ură sfîntă, tot atît de generatoare de artă ca și iubirea. Din ură și-ntr-o viziune apocaliptică e plămădit chipul exploatatorului care supraveghează clăcașii, urmărindu-i : *„Ca un blestem din vremuri înnoptate, / Ca o pedeaps-a veacuri de păcate“*.

Oricît de amară ar fi viața, oricît de întunecat ar părea viitorul, crezînd nestrămutat, cu sinceritate, într-un ideal

măreț, perspective luminoase, căi care duc spre mai bine nu întârzie să se arate. Clăcașii sînt văzuți, astfel, în perspectiva răzvrătirii înfricoșate, simbolizată de copilul alăptat în cumpăna amiezii. Nădejdea aceasta e întruparea unui simbol biblic, băiatul pîrînd un Mesia al ardelenilor. Poetului, care comentează scenele liric și retoric, ceea ce nu dăunează totuși prea mult poeziei, sufletul său înviorat de nădejdi îi spune :

*„Că fătul ăst-al patimii amare,
Și-al dorului ce moare-î așteptare
E solul sfînt... înfricoșatul crainic
Izbăvitor durerilor străbune.*

.
*Va fi județul ceasului de mine,
Ca-ntr-un zori aprins de dimineată,
Cu mîna lui vitează, îndrăzneată,
Zdrobi-va cartea legilor bătrîne.“*

Prin Clăcașii Goga trece spre volumul *Ne cheamă pămîntul* (1909), unde nota socială ocupă primul plan. Poetul, fidel crezului său realist, socotește că: „*Artistul de astăzi* (e vorba de anul 1907, n.n.) *e un luptător. Creațiunea lui nu mai e menită, ca odinioară, să fie o frumoasă jucărie, ci trebuie să robească inimi, să înfierbînte, să sfarme și să aducă o pietricică pentru clădirea unei lumi care va fi nouă în interpretarea datoriei omene-*

nești"¹. Poezia *Fecunditas*, care deschide volumul, exprimă în versuri același *credo* literar :

„Nu sus în cer ! Vă biruie înaltul !
Curmați-vă cărările spre stele,
Rotind răzlețe-n praful de pe uliți,
Vă vreau acolo, gândurile mele !”

Octavian Goga nu încetează să preamărească munca țăranului și să-i deplîngă trista lui viață. Chipul cosășului, „cu fața suptă“, „înfiorat de truda stearpă“, simbol și el al suferinței, dar și al răzvrătirii viitoare, îmbogățește galeria de portrete care ilustrează monografia satului. *Un om*, sublimă baladă a nefericirii țăranului român, ne aduce imaginea proletarului agricol, a lucrătorului cu ziua. Zugrăvind în versuri dramatice moartea celui ce se aseamănă atât de mult cu „săvirșitul pe Topolog“ din balada lui Topîrceanu, poetul sugerează prin notații realiste, selectate cu o excepțională pricepere — miinile omului stau acuma „întîia dată-ncruciate“, „azi nu mai e îngust bordeiul / Să-ncapă jalea ta amară“, la căpătiul lui străjuie numai o babă, pe blidar luminează un „biet opaiț“, legătura de sub bărbia mortului e „împrumutată“, cei doi băieți „î-s slugi departe“ etc., etc. — destinul tragic al unuia din milioanele de dezmoșteniți ai soartei. Așa cum remarca Ibrăileanu, poezia *Un om* este „o simplă și dureroasă poveste a țăranului român, care ar putea să aibă drept motto vorbele lui Gloucester din Regele Lear : «Totul e întunecime și dezolare»“². Sapa, nedespărțită

¹ O. Goga, *Țăranul în literatura noastră poetică, Viața românească*, an II, nr. 12, decembrie 1907, p. 339.

² *Viața românească*, an. II, nr. 3, martie 1907, p. 528.

unealtă a dusului în altă lume, recapitulează tragic și
mostrător — prin intermediul poetului — soarta comună
a amîndurora :

*„De lîngă șură, răzîmată,
Te va privi muncita sapă,
De-ar ști vorbi surata bună,
Amar te-ar prohodî la groapă :*

*«O viață-ntreag-am fost tovarăși,
În ploi și-n arșiță de soare,
De truda palmei tale aspre
Eu m-am făcut strălucitoare.
Sclîpirea mea spune rușinea
Și jalea care mă purta :
M-ai frînt de glia tuturoră,
Dar n-am săpat moșia ta !»¹*

(Un om)

Apărută în revista *Viața românească*, în luna și anul
răscoalelor țărănești, martie 1907, poezia e caracterizată
în *Convorbirile critice* ale lui M. Dragomirescu drept un
rebut literar, ce conține „*imagini represive și cadaverice*“,
„*oribile și grețoase*“, iar poetul e acuzat că glorifică ne-
trebnicia fiindcă — după judecata celor de la *Convorbiri*
critice — „*nu se poate ca un om atît de sărac să nu fie*
într-un fel un netrebnic“¹. Anului sîngeros 1907 îi închină
chiar în timpul evenimentelor *Cain* (trei sonete) și *O țară*
știu, unde, pe lîngă o mare durere reală, răzbate și un

¹ *Convorbiri critice*, 1907, p. 472.

umanitarism vag, creştinesc, poetul dorind, ca-n sufletele grele de păcate, să coboare Domnul pentru totdeauna „*fiorul sfânt al dragostei de frate*“. O gravă greşeală ideologică, după care unitatea de neam trebuia să ducă la ignorarea luptei de clasă.

În acest volum se află una dintre cele mai frumoase poezii pe care le-a scris vreodată Octavian Goga. Ne referim la *De demult...*, unde „*patru juzi din patru sate, de la Murăş mai la vale*“, strinşi la popa-n casă, scriu, cu întristare, carte împăratului, plângându-se că domniile-au „*luat păşunea, fără lege şi-ntrebare*“, că le mor vitele-n ogradă, că pe Ionuţ al Floarii l-au prăpădit duşmanii şi cer dreptate, că... ei n-ar vrea să facă moarte. E în versul: „*Şi,-nălţate împărate, noi n-am vrea să facem moarte!*“ atitudinea aceea modestă, dar demnă şi sprijinită pe o discretă ameninţare, pe care o manifestă şi Mircea cel Bătrîn în faţa sultanului Baiazid în *Scrisoarea III* a lui Eminescu. După ce citeşti poezia, te încearcă sentimentul tulburător al autenticităţii poetice; ai impresia certă că în scripirea fiecărei dimineţi „*care rumeneşte satul*“ îl vezi pe Radu Roată plecând în lume cu scrisoare la-mpăratul. Emoţia estetică e sporită de starea de aşteptare în care te pune poezia. Aştepti şi tot aştepţi răspunsul, care nu mai vine niciodată de la împărat, fiindcă românii erau, „*de-a pururi, fără crezămînt / La Dumnezeu, acolo-n cer, / Şi la-mpăratul pe pămînt*“... cum zice Goga într-o altă poezie.

Spuneam că, începînd cu volumul *Din umbra zidurilor* (1913), în poezia lui Octavian Goga se aude tot mai puțin glasul pătimirii obștești și tot mai mult durerea sa proprie. Deși nu încetează cu desăvîrșire să scrie poezie socială, totuși versul său e acum mai mult un geamăt răgușit, înăbușit în umbra zidurilor, o chemare, un strigăt în pustiu.

Se fac vizibile influențele simbolismului, și poetul, dezamăgit de amarele experiențe ale vieții politice, se arată tot mai simțitor tributar formei poeziei eminesciene.

Apare în poezia lui Goga tendința semănătorismului, strădania de a converti contradicțiile sociale în contradicții dintre diferite medii : unele pure (la sat) și altele infernale (la oraș). Atari note semănătoriste, care se accentuează în ultima perioadă, se anunță încă din primul volum, mai ales în poeziile cu tema dezrădăcinării și de prezentare a corupției orașului în opoziție cu puritatea etică a satului, ca *Zadarnic*, *Dorința*, *Cîntăreților de la oraș* și altele. Din poetul maselor populare, cîntăreț al nădejdlor temerare, Goga devine tot mai mult poetul propriei sale derute și-al propriilor sale înfrîngeri. În versul său nu mai freamătă durerile și aspirațiile mulțimii, nu se mai frînge amarul altora, nu mai dor străine doruri, lumea-ntreagă nu-și mai leagă, ca altădată, „de glasul lui plînsorea ei” (*Eu știu un basm*). Sînt, firește, și excepții, cum arătăm (în ciclul *În sat*), dar prea puține.

Zbuciumat și chinuit de pustiul pe care izolarea în sine l-a adus, poetul încearcă adeseori să revină la „coarde

vechi", dar e „în zadar“, fiindcă sufletul lui e ca o casă goală, în ungherul căreia străjuie înfiorătoarea inscripție : „Stăpînul a plecat de-acasă !“ (Pustiul). Această golire sufletească a poetului suna obosit și-n poezia sa, însemnînd pentru el o apăsătoare tragedie, care-i deșteaptă setea de moarte :

*„Acuma cînd, în noapte, la tine gîndu-mi port,
Mi-e sufletul o casă din care-ai dus un mort.
Tot mai plutește încă fiorul stînzei vieți,
Sînt urme de răsuflet ce-s scrise pe părăși...
Dar e atîta umbră în golul ce-a rămas
Și-atîta întuneric se lasă ceas cu ceas,
Că, dornic să se spargă pustiul mut și sec,
Aș vrea să-mi năruî casa — s-o năruî și să plec...”*

(În noapte)

E un zbucium sincer și dureros, care-l urmărește pe Goga în clipele de liniște, îl muștră și-l înspăimîntă. E un regret care nu-i mai folosește la nimic.

Are loc, totuși, cu această deplasare de interes, o lărgire salutară a registrului său poetic, Goga întîlnindu-se acum cu obsesii și motive familiare poeziei moderne, simboliste, centrată în cea mai mare și semnificativă parte a ei pe exprimarea dramei alienării artistului.

În toiul agitațiilor sale politice, mergînd odată la moșia Olgăi Cruceanu-Florescu, Goga, care socotea intrarea lui în politica reacționară „o mare aventură“, mărturisește obosit : „Ceea ce este mai presus de toate e faptul că mă regăsesc, mă recapăt, căci între mine și cei din partid este asta, un zid vertical“. Nu e prima dată cînd Goga

înărturisește acest lucru. În 1924 îi spunea lui F. Aderca :
*„...naționalismul meu în artă și religie nu e un bici. Eu
mă despart și de A. C. Cuza și de N. Iorga în această
privință.”*

În ultima sa poezie, *Cîntă moartea*, Octavian Goga,
retrăindu-și într-o fulgerătoare clipă *„întreaga viață pe-
trecută”*, rostește simbolic :

*„Și cum, sub tîmpla mea fierbinte,
O lume veche-mă reinvie.
Nu cîte-au fost îmi vin în minte,
Ci cîte-ar fi putut să fie.”*

În *Universul literar* (nr. 14 din 21 mai 1938, p. 4), cu
prilejul morții lui Goga, o bună cunoștință a sa comenta
poezia de mai sus într-un fel sobru, la care socotim că
nu mai e nimic de adăugat : *„Ecou de disperare, făcută
din păreri de rău și remușcări, la adresa soartei și adresa
proprie. Păreri de rău și remușcări de-a fi tăcut cînd
trebuia vorbit și de-a fi cugetat cînd trebuia acțiune, sau
de-a fi vorbit cînd trebuia să taci, și de a fi acționat cînd
trebuia să cugeți.”*

E exprimarea poetică a zbuciumului unui renegat care
regretă prea tîrziu drumul său de la lumină la întuneric.
Omul a adormit în mormîntul de la Ciucea, politicianul
retrograd se destramă în uitare, rămînînd cu noi și cu
generațiile viitoare poetul ce-a instrunit în vremuri de
restrîște *„cîntarea pătîmirii noastre”*, idealul unității na-
ționale.

ION DODU BĂLAN

TABEL CRONOLOGIC

- 1819 S-a născut Ion Bratu, bunicul dinspre mamă al lui Octavian Goga.
- 1851 S-a născut, la 28 martie, Iosif Goga, tatăl poetului, în comuna Crăciunel de pe Tîrnave, din părinți țărani.
- 1856 S-a născut, la 2 octombrie, Aurelia Bratu, mama poetului.
- 1868 Protopopul Ion Bratu îl întâlnește pe Mihai Eminescu, care se afla pe atunci prin Ardeal, și-l ajută material.
- 1878 Moare Ion Bratu, bunicul poetului.
- 1878—1879 Iosif Goga e învățător în comuna Rășinari.
- 1880 Iosif Goga se căsătorește, la 27 ianuarie, cu învățătoarea Aurelia Bratu.

Primăvara. Iosif Goga e ales preot în Rășinari, unde va rămîne pînă la sfîrșitul vieții.

★

- 1881 1 aprilie. Se naște, la Rășinari, Octavian Goga.
- 1883 15 septembrie. Se naște Victoria, sora lui Octavian Goga.
- 1886 18 octombrie. Se naște Claudia (Maria), sora lui Octavian Goga.
- 1888 11 decembrie. Se naște Eugen Iosif Goga, care va fi și el scriitor (e autorul romanului *Cartea facerii*).
- 1892 Octavian Goga intră în internatul liceului unguresc din Sibiu.
- 1893 14 mai. Goga scrie primele versuri dedicate românului, care „*de dimineța pînă seara tot lucră neconținut / Dar cu toată osteneala / tot este neprețuit*“.
- 1894 Are loc la Cluj procesul Memorandumului.
- 1897 Apare prima poezie a lui Goga, *Atunci și acum*, semnată Tavi, în *Tribuna*, nr. 275, 12—24 dec., p. 1098.
- 1898 Apare a doua poezie a lui Goga, semnată Octavian, în *Revista ilustrată* (an. I, nr. 5—6, mai-iunie, p. 107).

Apare a treia poezie a lui Goga în *Familia* lui Iosif Vulcan (Oradea, an XXXIV, nr. 44, p. 13, noiembrie).

- 1899 Goga trece la liceul românesc din Braşov.
- 1900 Goga îşi ia bacalaureatul.
Vara. Goga vizitează pentru prima dată Bucureştiul.
11 septembrie. Se înscrie student la Facultatea de litere şi filozofie de la Universitatea din Budapesta.
- 1902 1 iulie. Apare la Budapesta revista *Luceafărul*, unde Goga îşi publică majoritatea poeziilor.
Apare în *Luceafărul* (nr. 11, 1 decembrie) poezia devenită romanţă, *Bătrîni*.
- 1903 Vara. La Răşinari, Goga începe să traducă şi să publice în *Luceafărul* celebrul poem dramatic al lui Madách Imre, *Tragedia omului*.
Apare poezia *Casa noastră*, semnată Nic. Otavă, în *Luceafărul* (an. II, nr. 14—15, 1 august).
- 1904 Moare învăţătoarea Victoria, sora poetului, care i-a inspirat poezia *Dăscăliţa*, publicată în *Luceafărul*.
Goga termină studiile. Facultatea de litere şi filozofie a Universităţii din Budapesta îi eliberează un *Absolutorium*.
Apare în *Luceafărul* (an III, nr. 4, 15 februarie, pp. 91—92) celebra poezie *Oltul*, semnată Nic. Otavă. Despre geneza acestei poezii Goga scrie în *Fragmente autobiografice*

(volumul *Discursuri*, pp. 25—26) : „Poezia Oltul s-a născut la Budapesta și vă pot spune, ca un element de curiozitate literară, că am scris-o înainte de a vedea Oltul. Am înghebat-o avînd în față Dunărea, și în spate mișcarea haotică a unei capitale, care voia să mă strangleze. Subt stăpînirea acestui sentiment de protestare, în fața apei care se ducea la vale, au răsărit strofele mele. Mai tîrziu, peste cîțiva ani, după ce am trecut în regat, am ajuns pe la Călimănești, într-o zi de iarnă, unde mă dusesem să stau o lună, pentru că pregăteam atunci cartea *Ne cheamă pămîntul* ; atunci am văzut Oltul de aproape, pentru întîia oară, și am stat lîngă el o lună de zile. Imi aduc aminte de căsuța de la Căciulata, unde stăteam adesea pe malul Oltului. Era iarnă, Oltul înghețat ; trosnea gheața cînd se umflau apele, ca niște încheieturi care nu s-au întins de mult ; mă uitam spre drumul de la Cozia și, de departe, pe fondul alb de zăpadă, se desemna silueta unui popă sau călugăr, care venea domol călare, făcînd în buestrul calului. În iarna aceea am simțit că e un trecut românesc, care mai vorbește prin poveștile lui, și că sînt realmente în fața tainei de familie, a misterului de leagăn al acestui popor. Atunci am verificat această poezie, silabă cu silabă, atunci vă pot spune că mi s-a părut că am înțeles-o mai bine și că simțeam că vine de foarte departe.“

Poezia i-a făcut lui Caragiale o impresie excepțională. Iată cum e descris acest moment, petrecut în restaurantul „Gambrinus“ din București, în cartea lui O. C. Tăslăuanu :

O. Goga (*Amintiri*), pp. 170—171 : „La o masă din fund juca şah Ion Gorun cu George Coşbuc, iar Caragiale chibiţa. Pe canapea, lângă Gorun, era un volum nou de poezii, cu foile netăiate, adus de Nerva Hodoş, care se aşezase şi el să chibiţeze. Nenea Iancu s-a chiorit de cîteva ori la volum, pe urmă l-a luat în mînă, deschizîndu-l aşa, la întîmplare. A cetit cîteva strofe. Şi-a dres ochelarii, s-a uitat la coperta volumului ; autorul, un nume necunoscut. A tăiat cîteva foi şi, cu vădită curiozitate, a cetit o poezie întreagă. A deschis volumul în altă parte şi a dat peste Oltul. Cînd l-a terminat, a mormăit : «Mă, al dracului !» A oprit pe jucători şi i-a silit să asculte poezia întreagă. «Da' cine-i ăsta, bre ?» întrebă maestrul Caragiale. «Un poet de la noi din Ardeal», îl lămuri Gorun. «Mă, da' ştii că are talent !» «Ia să-l luăm de la început», şi Caragiale a cetit cu glăs tare, poezie după poezie, aşa cum numai el ştia să cetească, subliniind frumuseţile şi comentînd fiecare bucată. Se făcuse miezul nopţii cînd maestrul a închis volumul, entuziasmat de noul ucenic al strunei. «Să bem cîte o halbă în sănătatea lui», propuse badea George. «Să bem, că-i vrednic», întărîră ceilalţi. Şi cei trei maeştri ai scrisului, împreună cu instruitul şi scăpărătorul Nerva Hodoş, au întîrziat pînă în zorii zilei, reluînd lectura volumului şi cîntărind fiecare strofă. A fost cea mai strălucită consacrare a poetului Goga, pe care o povestea cu mult haz maestrul Caragiale, aducîndu-şi aminte de «chiulul» pe care i l-a tras Goga la Berlin, recomandîndu-se «arhitect».”

Apare poezia *Dăscălița*, semnată Nic. Otavă (*Luceafărul*, an. III, nr. 7, 10 aprilie, p. 151).

- 1905 Apar în *Luceafărul* antologicele poezii : *Plugarii*, *Lăutarul*, *Dascălul*, *Rugăciune*, *Clăcașii*. „Geneza *Clăcașilor*, scrie Horia Teculescu într-un extras din revista *Țara Birsei*, Brașov, 1938, p. 4, trebuie căutată aici, pe delnițele din marginea Crăciunelului (satul natal al tatălui lui Goga, unde poetul și-a petrecut vacanțele, printre țăranii exploatați, n.n.), după mărturisirea făcută mie când am străbătut împreună Crăciunelul. Era amintirea unei femei bătrâne, care, la clacă, topită de arșiță, trecind pe lângă un izvor, a încercat să-și potolească setea, iar «samtartăul» a lovit-o cu biciul.“ Despre originile îndepărtate în copilărie ale ideii din această poezie vorbește Goga însuși în *Fragmente autobiografice*, volumul *Discursuri*, p. 26 : „Da, subiectul literar, el se plimbă, el vine cu noi, îl ducem în subconștientul nostru, el e un tovarăș care din când în când înalță capul său, se dă la o parte ca să vie iarăși. Vă pot spune că așa am plimbat eu imaginea clăcașului român pretutindeni ; am dus-o cu mine, m-a persecutat prin muzeele din Berlin și am scris această poezie, *Clăcașii*, în grădina de la Charlottenburg. Am cîntat simțirea mea cu atît mai veridic cu cît eu eram mai de parte de țară, fiindcă o duceam în singele meu.“

Apare volumul *Poezii*, Budapesta, Institutul tipografic și de editură *Luceafărul*. Volumul cuprinde 48 de poezii și pe copertă

poartă anul 1906. Volumul acesta a fost reeditat apoi de „Minerva“, București, 1907 ; în „Biblioteca pentru toți“, nr. 286, Sibiu, 1910, și în primul volum antologic, tipărit de „Cultura Națională“, București, 1924, care cuprinde și volumele *Ne cheamă pământul* (1909), *Din umbra zidurilor* (1913), *Cîntece fără țară* (1916). A fost apoi introdus în toate edițiile ce au urmat. Cuprinde 48 de poezii : *Rugăciune, Plugarii, Noi, Oltul, Casa noastră, Apostolul, Dascălul, Dascălița, Bătrîni, Reîntors, Departe, Dorință, Zadarnic, De-o să mîr, În codru, Dimineața, Pe inserate, De la noi, Cîntăreșilor de la oraș, Sara, Lăutarul, A murit..., La groapa lui Laie, Cîntece, I, II, III, IV, V, VI, VII, Pribeag, Pace, Cade-o lacrimă, Singur, Părăsiți, Ruga mamei, Zadarnic, La stîină, Toamna, Copiilor, I, II, Părăsit, Despărțire, Învîns, Solus ero, Noapte, Clăcașii, Așteptare.*

24 decembrie. Moare Iosif Goga, tatăl poetului, care a fost probabil prototipul preotului din poezia *Apostolul*.

1906 Apare în *Viața românească* poezia cu o puternică notă socială *Un om*.

1907 Au loc răscoalele țărănești, care-i vor inspira lui Goga mai multe poezii, precum : *Cain, O țară știu, Cosașul* și se vor resimți în întreaga atmosferă a volumului *Ne cheamă pământul*, publicat în 1909.

Apare la Braşov revista lui Octavian Goga *Ţara noastră*, care se va muta apoi la Cluj şi Bucureşti.

- 1909 Apare volumul de versuri *Ne cheamă pământul*, în Editura „Minerva”, 1909. A fost retipărit în volumul antologic de *Poezii* din 1924, precum şi în toate ediţiile ce au urmat. Cuprinde 49 de poezii: *Fecunditas*, *Prăpastie*, *Cîntecele mele*, *Înviere*, *Cosaşul*, *Portret*, *De demult...*, *Colindă*, *Un om*, *Zile rele*, *Graiul pînii*, *Cain*, *O ţară ştiu*, *În munţi*, *Prima lux*, *Cantorul Cîmpoi*, *Străinul*, *Mi-a bătut un moş la poartă...*, *Scrisoare*, *Lăcaş străbun...*, *Ion crîşmarul*, *Acasă*, *Nepotrivire*, *Asfinţit*, *Carmen*, *O rază*, *Iubirea mea*, *Fior*, *Noi ne-ntîlnim*, *Rapsodie*, *Trandafiri*, *Eşti singură*, *Sufletul*, *A fost odat'...*, *Revedere*, *Răsună toaca...*, *Cîntece*, *I*, *II*, *III*, *IV*, *V*, *VI*, *Moş Crăciun*, *Sonet*, *Sonet*, *E sărbătoare*, *Tempora*, *Frumoasa cea din urmă*, *Poezie*.

În urma unui proces de presă, Goga e întemniţat.

- 1912 Goga e închis în temniţa din Seghedin pentru îndrăzneţele sale articole patriotice. Acolo scrie poeziile *Eu ştiu un basm* şi *Poetul*. Semnată Octavian Goga, cu indicaţia Seghedin, poezia *Poetul* a apărut în *Luceafărul*, an. XI, nr. 10, 4 martie 1912, p. 196, şi a fost reprodusă în volumul *Din umbra zidurilor* (1913). Nu numai indicaţia Seghedin, care o însoţeşte, ne indică faptul că a fost scrisă în temniţă, ci şi următoarea însem-

nare, cu titlul *Goga în temniță*, publicată în *Luceafărul*, nr. 7, din 12 februarie 1912 : „În sfârșit, după multe amînări din cauza hărțu-ielilor cu d-l Vaida, poetul Goga a intrat în temnița Seghedinului, pentru a-și împlini pedeapsa de o lună. A plecat în tăcere, fără alai și fără să-l însoțească strigătele de du-rere și de indignare ale poporului a cărui pătîmire a înveșnicit-o în poeziile lui.“ O. Goga a fost închis pentru un articol publi-cat în revista *Țara noastră*, în care „scria răspicat, se spune în însemnarea respectivă, despre mizeriile noastre interne și despre asupririle clasei feudale din Ungaria“.

- 1913 Apare volumul de versuri *Din umbra zidu-rilor* în Editura Minerva, București, 1913. A fost introdus în volumul de *Poezii*, 1924, și în toate edițiile ce au urmat. Cuprinde poezia *Revedere* și alte 62 de poezii, împărțite în patru cicluri : a) *Din umbra zidurilor : Oaspe vechi, Agonie, Pa-ris, Ziua, Notre Dame, Felinarul, În muzeu, Cinquecento, Mama, Mătușa mea, Oameni ;* b) *Cîntă apele : La mal, Aeternitas, Furtuna, Mare moartă, De profundis, Lacul, Mama Venerei eterne, Eu stau la mal, Scrisoarea ta..., Gîndește-te, Scirocco ;* c) *Coarde vechi : Poet, Vorbeau azi-noapte două ape, Doina, Voi veniți cu mine, Inima, Strămoșii..., Car-men laboris, Scrisoare, Moș Crăciun, Eu știu un basm... ;* d) *Clipe : Trage-ți oblonul..., Cîntecele mele, Poetul, Mi-am făcut un cîn-tec, Un trandafir se stinge, Păcat, Taina, Toamnă nouă, Mă-ntorc din nou, Lacrimi, Cîntece, I, II, III, IV, V, VI, VII, Tăcerea ta...,*

Singurătate, Coboară toamna..., Singur, Sonet, Amurg, În brazi, Blestem, O lacrimă, La moarte, Cum zbori cu trenul, În drum, Moștenire, O clipă, Așteptare, Noapte, Apus, Pe-un album, Mors magna.

1914 Apare în volum piesa *Domnul Notar* și se joacă pe scena Teatrului Național din București, la 16 februarie.

1916 Apare volumul *Cîntece fără țară*, în Editura C. Sfetea, București, 1916. A fost retipărit în volumul de *Poezii*, 1924, și în toate edițiile ce au urmat.

Cuprinde un cuvînt înainte al autorului, din care cităm: „*Recitesc aceste pagini întunecate înainte de a le da la tipar. Ele s-au desprins pe rînd din frigurile neutralității, din așteptarea zadarnică de-un an și jumătate în orașul vesel al Bucureștilor. Credeam că nu vor mai vedea lumina zilei și că, dezmințite de realitate, vor rămînea în sertar pe veci, certificate întîme ale unui zbucium care s-a stîns — «testimoni del perir mio lento» — cum spune atît de frumos poetul italian. Acum însă, cînd atmosfera de moleșeală a inacțiunii se lasă tot mai grea peste capetele noastre, cînd dintr-o datorie de singe se face o socoteală rece de cîștig ieftin, acum mi se pare un act de pietate să ne îngropăm morții în văzul tuturor. Iată de ce public aceste versuri...*”

Urmează apoi cele 35 de poezii pe care le cuprinde volumul: *Fără țară, Așteptare, Pajurei cu două capete, Țara mea de suflet, Sîngele, În pacea mută*, 10 mai 1915, Atunci,

Portretul, Trenurile, Apostolul, Flamma mundi, În mormînt la Argeș, Bal la palat, Pribeag străin, Latinitatea strigă din tranșee, Neutralul, Unui orb, Lupul, Boboteaza, Trecea convoiul mortuar, Aducerile-aminte, În suflet simt o teamă cum s-așterne, Lui Petöfi, Unui scriitor vîndut, Noapte, I, II, III, Doi frați, Pribeag, Hora valurilor, I, II, Poveste, Sufletul, Dies illa.

Octavian Goga ia parte la primul război mondial și scrie ciclul de versuri *Război*.

—1919 Goga e ales ministru al Instrucțiunii în guvernul de Uniune Națională.

—1923 Goga e ales membru al Academiei.

—1924 O. Goga obține premiul național de poezie.

1928 Apare piesa *Meșterul Manole*.

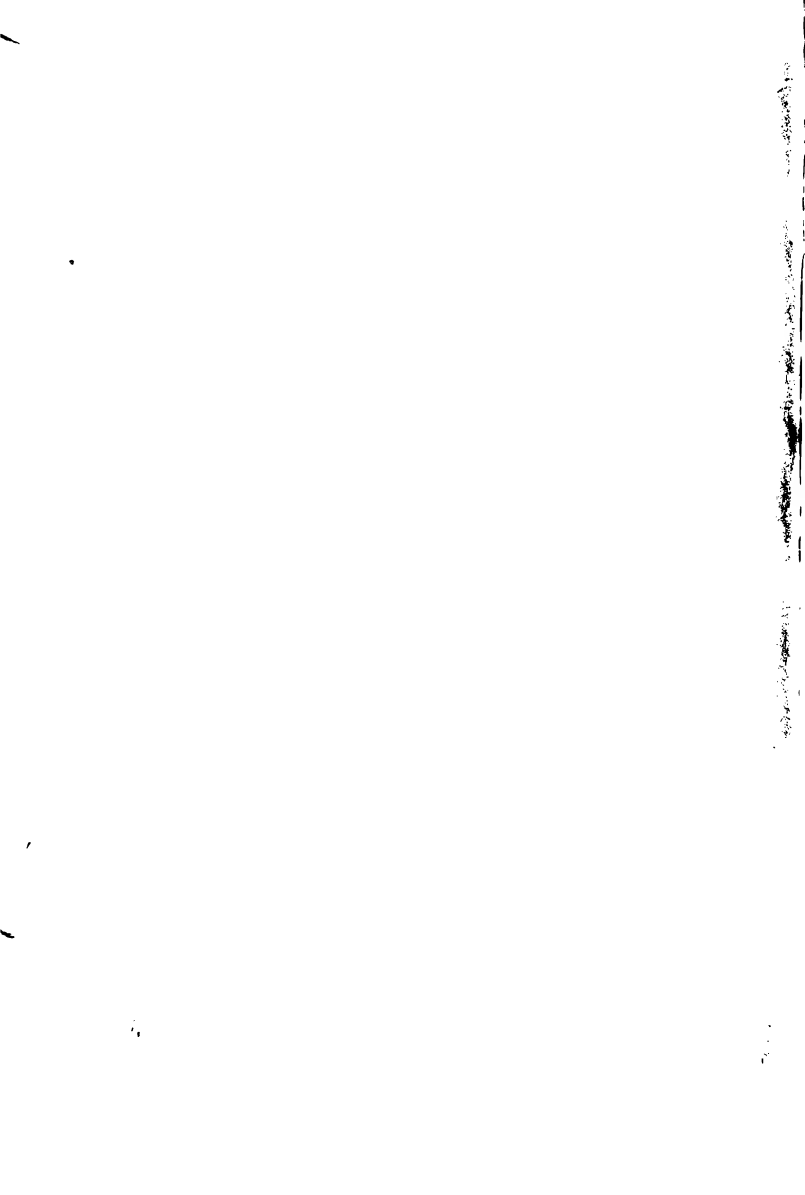
1928—1938 Goga scrie foarte rar versuri, e absorbit de politică și de gazetăria la zi. În dec. 1937 devine pentru cîteva luni prim-ministru.

1938 7 mai. Moare Octavian Goga.

12 mai. Poetul e înmormîntat la Ciucea.

28 mai. Moare Aurelia Goga, mama poetului.

1939 Apare volumul postum *Din larg* — poeme postume. Editura Fundațiilor : cuprinde 6 cicluri : a) *Din larg*, b) *Război*, c) *Noi*, d) *As-tăzi*, e) *În sat*, f) *Traduceri*.

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI I

Ediția de față (reproducind-o pe cea îngrijită tot de noi și apărută în 1963) însumează aproape întreaga operă poetică a lui Octavian Goga tipărită în volume.

S-a luat ca text de bază cel din ediția Poezii, București, Cultura Națională, 1924, confruntat cu edițiile anterioare. Ne-am oprit la această ediție, deoarece, comparînd-o cu cele ulterioare, ne-am dat seama că exprimă ultima dorință a poetului, poeziile cuprinse în ea suferind acolo ultimele intervenții. Poetul e copleșit de omul politic și gazetar și se preocupă tot mai puțin de poezie, astfel încît, după 1924, apar ediții în general pur comerciale, pe care autorul nu le mai controlează cu rigurozitate. Poeziile apărute numai în periodice în timpul vieții poetului și introduse în volumul postum Din larg, București, Fundația pentru Literatură și Artă, 1939, au fost transcrise după textul din periodicele respective. Un număr de poezii, pe care nu le-am găsit publicate în ziare sau în reviste, au fost transcrise după textul vo-

lumului postum amintit, deci nu sînt datate, așa cum sînt celelalte.

În ediția noastră am respectat unitatea volumelor tipărite și ordinea poeziilor stabilită de poet. Pentru poeziile postume am păstrat ciclurile din volumul *Din larg* și succesiunea din cadrul lor, cu excepția traducerilor, pe care le-am rînduit după ordinea alfabetică a autorilor.

În transcrierea textului poeziilor s-a ținut seama atît de particularitățile de limbă ale lui Octavian Goga, cît și de normele ortografiei în vigoare.

Astfel am conservat alternanțele sînt și sunt, sub și subț (considerînd supt o simplă formă de grafie, l-am transformat în subț), jale și jele, lacrimi și lacrămi, gemet și geamăt, miini și mîni, veșnic și vecinic etc.

Am transcris întocmai formele de fonetism dialectal: perină, peană, roșă (pentru roșie), păreți, Murăș, atunce.

De asemenea, am păstrat formele dialectale utilizate de poet din necesități de rimă: soarte (rimează cu moarte, țintă rimează cu înveșmîntă) ș.a.

Au fost modificate numai formele de grafie: ghiață > gheață; chiamă > cheamă; perdută > pierdută; deslipește > dezlipește etc., atunci cînd nu erau solicitate de necesități de rimă.

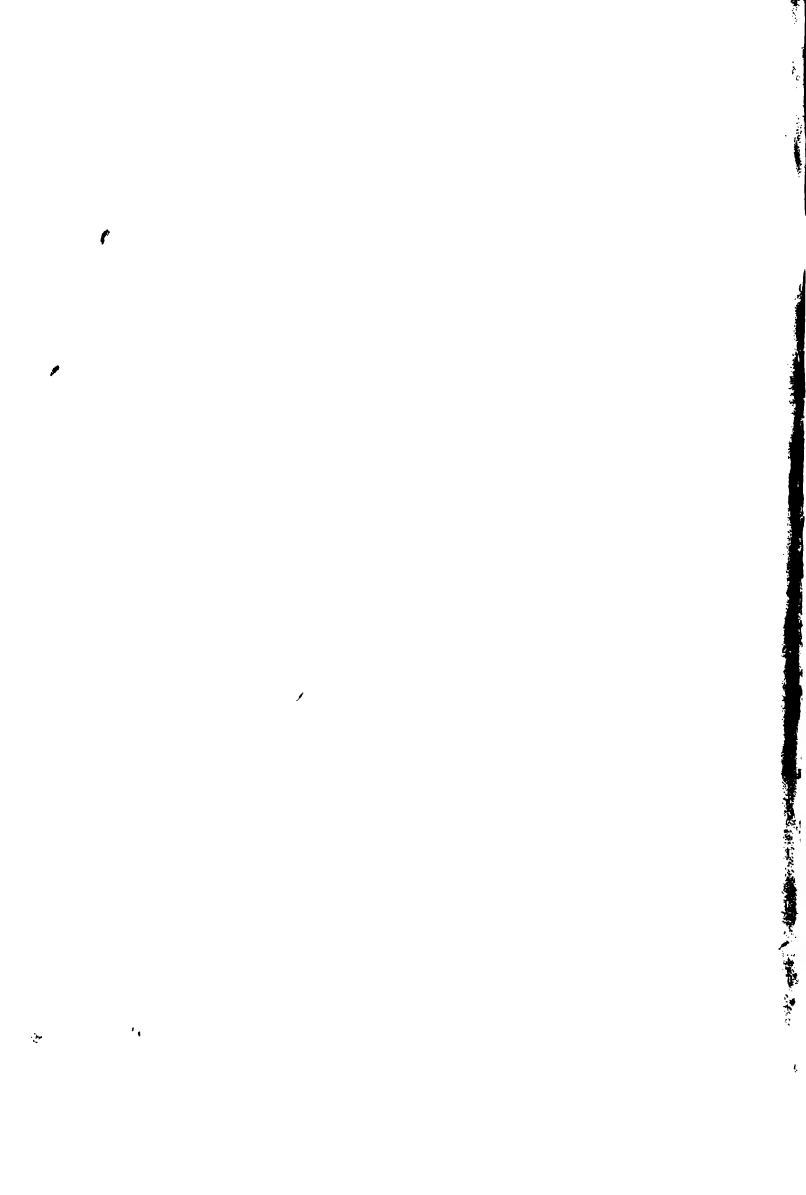
După fiecare poezie am notat — atunci cînd ea nu a apărut pentru prima oară în volumul din care face parte — locul și data primei apariții în revistă.

La sfîrșitul volumului II figurează un indice alfabetic al poeziilor după titlul lor.

I.D.B.

POEZII

1905

RUGĂCIUNE

Rătăcitor, cu ochii tulburi,
Cu trupul istovit de cale,
Eu cad neputincios, stăpine,
În fața strălucirii tale.
În drum mi se desfac prăpăstii,
Și-n negură se-mbracă zarea.
Eu în genunchi spre tine caut :
Părinte,-orînduie-mi cărarea !

În pieptul zbuciumat de doruri
Eu simt ispitele cum sapă,
Cum vor să-mi tulbure izvorul
Din care sufletul s-adapă.
Din valul lumii lor mă smulge
Și cu povața ta-nțeleaptă,
În veci spre cei rămași în urmă,
Tu, Doamne, văzul meu îndreaptă.

Dezleagă minții mele taina
Și legea farmecelor firii,
Sădește-n brațul meu de-a pururi
Tăria urii și-a iubirii.
Dă-mi cîntecul și dă-mi lumina
Și zvonul firii-ndrăgostite,
Dă-i raza soarelui de vară
Pleoapei mele ostenite.

Alungă patimile mele,
Pe veci strigarea lor o frînge,
Și de durerea altor inimi
Învăță-mă pe mine-a plînge.
Nu rostul meu, de-a pururi pradă
Ursitei maștere și rele,
Ci jalea unei lumi, părinte,
Să plîngă-n lacrimile mele.

Dă-mi tot amarul, toată truda
Atîtor doruri fără leacuri,
Dă-mi vîforul în care urlă
Și gem robiile de veacuri.
De mult gem umiliții-n umbră,
Cu umeri gîrbovi de povară...
Durerea lor înfricoșată
În inimă tu mi-o coboară.

În suflet seamănă-mi furtună,
Să-l simt în matca-i cum se zbate,
Cum tot amarul se revarsă
Pe strunele înfiorate ;
Și cum sub bolta lui aprinsă,
În smalt de fulgere albastre,
Încheagă-și glasul de aramă :
Cîntarea pătimirii noastre.

Luceafărul, Budapesta,
1 sept. 1905

PLUGARI I

La voi aleargă totdeauna
Truditu-mi suflet să se-nchine ;
Voi singuri străjuți altarul
Nădejdi noastre de mai bine.
Al vostru-i plînsul strunei mele,
Creștini ce n-aveți sărbătoare,
Voi, cei mai buni copii ai firii,
Urziți din lacrimi și sudoare.

Cu mila-i nesfîrșită, cerul
Clipirii voastre-nduioșate
I-a dat cea mai curată rază
Din sfînta lui seninătate.
El v-a dat suflet să tresară
Și inimă să se-nfioare,
De glasul frunzelor din codru,
De șopot tainic de izvoare.

În coapsa grăitoarei miriști
Devreme plugul vostru ară ;
E primăvară pe cîmpie,
Și-n ochiul vostru-i primăvară.
Blînd tainele vi le desface
Din sînu-i milostiva glie,
Căci toată floarea vă cunoaște
Și toată frunza ei vă știe.

Purtați cu brațele-amîndouă
A muncii rodnică povară,
Subt strălucirea-nlăcrimată
A dimineților de vară.
Și nimeni truda nu v-alină,
Doar bunul cerului părinte,
De sus, pe frunte vă așază
Cununa razelor lui sfinte.

A voastră-i jalea cea mai mare,
A voastră-i truda cea mai sfîntă,
Stăpînul vitreg vă lovește,
Cînd cerul bine-vă-cuvîntă.
Dar dacă-n schimbul pînii voastre,
Piticul vă plătește fiere,
Indurător v-ascultă Domnul
Și vă trimite mîngîiere.

Cînd doarme plugul pe rotile,
În pacea serilor de toamnă,
La voi coboară Cosînzeana,
A visurilor noastre doamnă.
Vin crai cu argintate coifuri
Și-n aur zînele bălaie :
Atîta strălucire-ncape
În bietul bordeiaș de paie.

Frați buni ai frunzelor din codru,
Copii ai mîndrei bolți albastre,
Sfințiți cu roua suferinții
Țărîna plaiurilor noastre !
Din casa voastră, unde-n umbră
Plîng doinele și rîde hora,
Va străluci odată vremii
Norocul nostru,-al tuturor.

A mea e lacrima ce-n tremur
Prin sita genelor se frînge,
Al meu e cîntul ce-n pustie
Neputincioasa jale-și plînge.
Ci-n pacea obidirii voastre,
Ca-ntr-un întins adînc de mare,
Trăiește-nfricoșatul vifor
Al vremilor răzbunătoare.

Luceafărul, Budapesta,
1 ian. 1905

NOI

La noi sunt codri verzi de brad
Și cîmpuri de mătăasă ;
La noi atîția fluturi sunt,
Și-atîta jale-n casă.
Privighetori din alte țări
Vin doina să ne-asculte ;
La noi sunt cîntece și flori
Și lacrimi multe, multe...

Pe boltă, sus, e mai aprins,
La noi, bătrînul soare,
De cînd pe plaiurile noastre
Nu pentru noi răsare...
La noi de jale povestesc
A codrilor desîșuri,
Și jale duce Murășul,
Și duc tustrele Crișuri.

La noi nevestele plîngînd
Sporesc pe fus fuiorul,
Și-mbrățișîndu-și jalea plîng
Și tata, și feciorul.
Sub cerul nostru-nduioșat
E mai domoală hora,
Căci cîntecele noastre plîng
În ochii tuturoră.

Și fluturii sunt mai sfioși
Cînd zboară-n zări albastre,
Doar roua de pe trandafiri
E lacrimi de-ale noastre.
Iar codrii ce-nfrățiți cu noi
Își înfioară sînul
Spun că din lacrimi e-mpletit
Și Oltul, biet, bătrînul...

Avem un vis neîmplinit,
Copil al suferinții,
De jalea lui ne-au răposat
Și moșii, și părinții...
Din vremi uitate, de demult,
Gemînd de grele patimi,
Deșertăciunea unui vis
Noi o stropim cu lacrimi...

Luceafărul, Budapesta,
15 ian. 1904

OLTUL

Mult iscusita vremii slovă
Nu spune clipa milostivă
Ce ne-a-nfrățit pe veți necazul
Și veselia deopotrivă...
Mărită fie dimineața
Ce-a săvârșit a noastră nuntă,
Bătrîne Olt ! — cu buza arsă
Îți sărutăm unda căruntă.

În cetățuia ta de apă
Dorm cîntecele noastre toate
Și fierbe tăinuïta jale
A visurilor sfărîmate.
Tu împletești în curcubeie
Comoara lacrimilor noastre,
Și cel mai scump nisip tu-l duci
În vadul Dunării albastre.

La sinul tău vin, în amurguri,
Sfioase, fetele fecioare,
Și dimineața vin neveste
Cu șorțul prins în cingătoare —
Și vin păstori cu gluga albă,
Din fluier povestindu-și dorul —
Și cite cîntece și lacrimi
Nu duce valul, călătorul...

Drumeț, bătut de gînduri multe,
Ne lași atît de greu pe noi,
Imbrățișîndu-ne cîmpia,
Te uiți adesea înapoi.
Așa domol te poartă firea,
Căci duce unda-ți gînditoare :
Durerea unui neam ce-așteaptă
De mult o dreaptă sărbătoare.

Demult, în vremi mai mari la suflet,
Erai și tu haiduc, moșnege,
Cînd domni vicleni jurau pe spadă
Să sfarme sfînta noastră lege ;
Tu, frate plînsetelor noastre
Și răzvrătirii noastre frate,
Urlai tăriilor amarul
Mîniei tale-nfricoșate.

Cum tresăreau încremenite,
În jocurile lor buiestre,
Oștiri cu coifuri de aramă
Și roibi cu aur pe căpestre
Cînd la strigarea ta de tată
Grăbeau din codri la poiene,
Strîngînd săcuri a subțioară,
Feciorii mîndrei Cosînzene.

Zdrobită-n praf, murea arama,
Și codrul chiotea, viteazul ;
Iar tu, frăține, mare meșter,
Biruator frîngeai zăgazul
Și,-mbujorîndu-te la față,
Treceai prin văile afunde,
Încovoiindu-ți îndărătnic
Mărețul tău grumaz de unde.

Slăvite fărmituri a vremii,
De mult v-am îngropat văleatul...
Neputincios pari și tu astăzi —
Te-a-ncins cu lanțuri împăratul.
Ca unda ta strivită, gemem
Și noi, tovarășii tăi buni.
Dar de ne-om prăpădi cu toții,
Tu, Oltule, să ne răzbuni !

Să verși păgîn potop de apă
Pe șesul holdelor de aur ;
Să piară glia care poartă
Instrăinatul nost' tezaur ;
Țărîna trupurilor noastre
S-o scurmi de unde ne-ngropară
Și să-ți aduni apele toate —
Să ne mutăm în altă țară !

Luceafărul, Budapesta,
15 febr. 1904

CASA NOASTRĂ

Trei pruni frăȝini, ce stau să moară,
Își tremur' creasta lor bolnavă,
Un vînt le-a spînzurat de vîrfuri
Un pumn de fire de otavă.
Cucuta crește prin ogradă,
Și polomida-i leagă snopii...
— Ce s-a ales din casa asta,
Vecine Neculai al popii !...

\

De pe pereții-ngălbeniți
Se dezlipește-n pături varul,
Și pragului îmbătrînit
Începe-a-i putrezi stejarul ;
Iar dacă razele de soare
Printre șindrile facu-și cale,
Văd sporul pînzei de păianjen
Și-nfiorate mor de jale.

Cum dorm acum de mult pierdute
Sub vreascurile stinse-a vetrui
Poveștile-nșirate seara
De-atîtea cuscre și cumetri ;
Cum tremură cenușa aspră,
Ce-nfiorați îmi par cărbunii
De vraja care-o mai păstrară
Din cîte povesteau străbunii...

Infapt în meșter-grindă, iată-l,
Răvașul turmelor de oi ;
Șireagul lui de creștături
Se uit-atît de trist la noi.
Îmi duce mintea-n alte vremi
Cu slova-i binecuvîntată.
În pragul zilelor de mult
Parcă te văd pe tine, tată.

Și parc-aud pocnet de bici
Și glas stăruitor de slugă —
Răsare mama-n colțul șurii,
Așază-ncet merindea-n glugă...
Induioșată, mă sărută
Pe părul meu bălan, pe gură :
„Zi *Tatăl nostru* seara, dragă,
Și să te porți la-nvățătură !“...

Și uite-mi trec pe dinainte
În rînduri-rînduri toate cele :
Orașul înnegrit de fumuri
Și toate plînsetele mele.
Cum m-am făcut apoi cuminte
Cu vremea ce înainta,
Și m-am trezit pe nesimțite
Că-mi zice satul : „Dumneata...”

Și cîtor strigături la joc
Țineam cu glasul meu ison,
De cîte ori am spus povestea
Lui Alexandru Machidon.
Și ca un cîntec, cum s-a stins
Frumoasa mea copilărie —
Și dragostea de două veri
Cu fata popii Irimie...

Cu valul vremilor ce curg
Atîtea cîntece s-au dus,
Și valul vremilor ce curg
Atîtea cîntece-a răpus...
Eu vă sărut, păreți străbuni,
Pe varul alb, scobit de ploaie...

.
De ce-ți ștergi ochii cu cămașa —
Ori plîngi, vecine Niculaie ?...

Luceafărul, Budapesta,
1 aug. 1903

APOSTOLUL

Ca o vecernie domoală
Se stinge zvonul din dumbravă,
Pleoapa soarele-și închide
Sus, pe-o căpiță de otavă.
Norodul a cuprins podmolul
Lângă frăgarul din uliță —
De cîrjă sprijinit răsare
Bătrînul preot la portiță.

Moșneag albit de zile negre,
Așa îl pomenise satul,
Pe pieptărelul lui de lînă
Purtînd un ban de la-mpăratul.
Domol, în mijloc se așază,
Și sprijinind încet toiagul,
Clipind din genele cărunte,
Începe-a povesti moșneagul.

Întreg poporul ia aminte,
Ascultă jalnica poveste,
Și fusul se oprește-n mîna
Înduioșatelor neveste.
Moșnegii toți fărîmă lacrimi
Cu genele tremurătoare,
Aprinși, feciorii strîng prăseaua
Cuțitului din cingătoare.

Atîtea patimi plîng în glasul
Cuvîntătorului părinte,
Și-atîta dor aprind în inimi
De clipa răzbunării sfinte.
Bătrînul mag înalță fruntea,
Ce sfînt e graiul gurii sale :
Din el va lumina norocul
Acestui neam sfîrșit de jale !

Același dor tresare-n piepturi
Cînd glasul strigător răsună,
Și gemăt infioară firea
Prelung și greu, ca o furtună.
Frăgarul își îndoaie coapsa,
Iar de prin văi purcede vîntul,
Prin largul albelor văzduhuri,
Să ducă cerului cuvîntul.

Din cetățuia strălucirii
Coboară razele de lună,
Pe-argintul frunții lui boltite
Din aur împletesc cunună.
Cuvine-se hirotonirea
Cu harul cerurilor ție,
Drept-vestitorule apostol
Al unei vremi ce va să vie !

Luceafărul, Budapesta,
15 ian. 1904

DASCALUL

Moșneag senin, eu timpla ta curată
O cer pe veci nădejdi mele pază.
Din soarele copilăriei mele
Pe fruntea ta mai licărește-o rază.
În suflet simt cum negura se sfarmă
Și se-mpletește albă dimineată
Cînd ochiul tău în inimă-mi coboară,
Topind încet cetatea ei de gheață.

Azi, ca un sfînt dintr-o icoană veche,
Blind îmi răsai cu fața ta blajină,
Cu zîmbet bun, cu ochi cumiști și limpezi,
Strălucitori de lacrimi și lumină.
Cu tine-aduci atîtea nestemate
Din îngropatul vremilor tezaur,
Și amintirea-n țara ei mă poartă,
Cu pas încet, în carul ei de aur...

Mă văd în pragul zilelor mai bune...
O casă-n deal, cu strașine plecate,
Unde-asculta de sfaturile tale
Atîta rîs și-atîta sănătate.
În frunte, tu păraai un mag din basme
Cînd soarele, trecînd peste fîntînă,
Blînd pătrundea prin stașina de paie
Și luminea bucoavna ta bătrînă.

A fost demult. — O rază care luptă
Zadarnic cu cîmpiile de gheață.
Vezi, astăzi valul altei vieți mă poartă
Și-nțelepciunea altei lumi mă-nvață.
Dar sufletul și-acum își are cuibul
Acolo sus, în satul de sub munte,
Unde și azi zîmbește, împăcată,
Curata cînte-a pletelor cărunte.

Bucoavna ta, sub pragul de pe grindă,
Își hodinește-nvățătura moartă,
Dar glasul tău și azi, la zi de praznic,
Toată povara greului o poartă.
Pierdut ascult troparul tău din strană
Și tainică și sfîntă-mi pare clipa,
Pare că duhul altei lumi m-atinge,
În zbor domol, pe frunte cu aripa.

Căci simt plutind prin fumul de tămîie
Sfinţenia cîntării preacurate,
Ce-a rumenit o lume cu senina
Cucernicie-a vremilor uitate.
Şi-n ochii tăi văd strălucind scînteia
Din focul mare-al dragostei de lege,
Ce prin potopul veacurilor negre
Ne-a luminat cărările pribege. .

Luceafărul, Budapesta,
15 aug. 1905

DASCALIȚA

Cînd, tremurîndu-și jalea și sfiala,
Un cînt pribeag îmbrățișează firea,
Și-un trandafir crescut în umbră moare,
Și soare nu-i să-i plîngă risipirea,
Eu plîng atunci, căci tu-mi răsai în zare,
A vremii noastre dreaptă muceniță,
Copil blajin, cuminte prea devreme,
Sfielnică, bălaie dăscăliță.

Ca strălucirea ochilor tăi limpezi,
Poveste nu-i mai jalnic povestită,
Tu ești din leagăn soră cu sfiala,
Pe buza ta n-a tremurat ispită.
Cununa ta de zile și de visuri
Au împletit-o rele ursitoare,
Ca fruntea ta nu-i frunte de zăpadă,
Și mîină nu-i atîtea știutoare.

Moşnegi, ceteti ai cărţilor din strană,
Din graiul tău culeg învăţatură,
E scrisă parcă-n zîmbetele tale
Seninătatea slovei din scriptură.
În barba lor, cărunţă ca amurgul,
Ei strîng prinosul lacrimilor sfinte,
Căci văd aievea întrupat ceaslovul
În vorba ta domoală şi cuminte.

La tine vin nevestele să-şi plîngă
Feciorii duşi în slujbă la-mpăratul,
Şi tu ascunzi o lacrimă-ntre slove,
În alte ţări cînd le trimiţi oftatul...
Şi fete vin, să le-nfloreşti altiţa,
La pragul tău e plină ulicioara,
Şi fetele îşi şoptesc în taină :
„Ce mîni frumoase are domnişoara !“

...Aşa, grijind copiii altor mame,
Te stingi zîbind în calea ta, fecioară,
Iar căpătiul somnului tău vitreg
De-un vis deşert zadarnic se-nfioară.
Tu parc-auzi cum picură la geamuri
Un ciripit de pui de rîndunică
Şi-un gînd răzleţ îţi înfierbîntă tîmpla,
Cu tine-adoarme-o dulce, sfîntă frică.

Sfios, amurgul toamnei mohorîte
Îşi mişcă-ncet podoaba lui bolnavă,
Ca din cădelniţi fumul de tămîie,
Prelung se zbate frunza din dumbravă.
Tu stai în prag, şi din frăgar o frunză
La sînul tău s-a coborît să moară,
Iar vîntul spune crengilor plecate
Povestea ta, frumoasă domnişoară...

Luceafărul, Budapesta,
1 apr. 1904

BĂTRÎNI

De ce m-ați dus de lângă voi,
De ce m-ați dus de-acasă ?
Să fi rămas fecior de plug,
Să fi rămas la coasă.

Atunci eu nu mai rătăceam
Pe-atîtea căi răzlețe,
Și-aveați și voi în curte-acum
Un stîlp la bătrînețe.

M-aș fi-nsurat cînd isprăveam
Cu slujba la-mpăratul,
Mi-ar fi azi casa-n rînd cu toți...
Cum m-ar cinsti azi satul...

Cîți ai avea azi dumneata
Nepoți, să-ți zică : „Moșu...”
Le-ai spune spuză de povești...
Cu Împăratu Roșu...

• • • • •

Așa... vă treceți, bieți bătrîni,
Cu rugi la Preacurata,
Și plînge mama pe ceaslov,
Și-n barbă plînge tata...

Luceafărul, Budapesta,
1 dec. 1902

REÎNTORS

Stăpîne codru, crai bătrîn :
Mai ții-le tu minte, oare ?...
La umbra unui fir de nalbă
Plîngea o floare de cicoare,
Și-un firicel de izmă-creață
Se săruta atunci cu Oltul...
Atunci m-am dus în lume eu,
Feciorul lui Iosif preotul !

Părinte-al meu din vremi de mult,
Era și-o casă la răscruci...
Era a noastră... Nu știu, tu
Aminte dacă-ți mai aduci ?...
Că matca Oltului bătea
La colțul casei într-un soc,
Și-n Olt se oglindeau, din geam,
Trei rădăcini de busuioc...

Cînd mi-am luat într-un amurg
De frunza ta bunul rămas,
Era și tata... Știi-l tu ?...
Și mama sta sfîrșită-n glas...
Și hîtrul dascălu Ilie,
Cel înțelept, glumeț și schiop,
La vatră răzimat spunea
O pilduire din Isop...

Bătrîne codru ! Eu m-am dus,
Răpus de-un gînd nebun, pesemne,
Uitat-am pilda lui Isop,
Vîrtejului să nu mă-ndemne...
Dar ostenit odat' privind
La zarea cerului albastră,
Am plîns, și gîndul m-a bătut
Să mă întorc la casa noastră !...

...Și m-am întors, stăpîne-al meu !...
Dar casa noastră nu mai este...
Azi, rogu-te, să-mi spui din frunză
Îndurerata ei poveste !
Că dascălu Ilie-i mort...
Cum s-a schimbat de-atuncea satul...
Și Oltului i-a mutat matca
Poruncă de la împăratul...

Cînstite crai ! A fost demult.
Că s-a schimbat atît de-atunci :
Seninul razelor de soare
Și fața florilor din lunci...
Și-n valul vremilor s-a dus
A vieții mele dimineată,
Cum s-o fi dus demult pe Olt
Cel firicel de izmă-creață...

Zadarnic cat stolul de visuri
Ce printre paltini se pierdură
Și dorurile mele scrise
Pe fața foilor de mură...
Și toate rîsetele mele
Din alunișul din zăvoi,
Și plînsul meu de-odinioară...
Ne-aveam atît de bine noi...

Azi, lasă-ți freamătul să-mi pară
Un mulcom zvon de patrafire,
Ce blînd asupra mea-și pogoară
Duiosa lor hirotonire...
Și spune-i vîntului să tacă
Cînd va porni de-aici la plai :
Că răposatul n-a fost vrednic
De poala ta, bătrîne crai !

Luceafărul, Budapesta,
1 oct. 1903

DEPARTE

Vezi luna-n cingătoarea
Aprinsei bolți albastre,
Argintul ei țivește
Și pragul casei noastre.

Și uite,-n clipa asta
Eu nu știu ce mă-ndeamnă
Să simt întreg amarul
Acestei nopți de toamnă.

Dar parcă plîng copacii
Din frunzele lor moarte;
Și parc-aud un cîntec
Cum tremură departe.

Aievea simt în suflet
Cum jalea lui m-apasă —
Aş vrea să fiu acuma
În sat la noi, acasă.

S-ascult cîntarea blindă
Cum picură domoală.
Şi capul greu de gînduri
Să-l culc la mama-n poală.

Ea, biata, să-mi sărute
Şuviţele pe frunte,
Norocul să mi-l vadă
În firele cărunte.

Încetîşor la sînu-i
Obrajii să-mi îngroape,
Şi lacrima nădejdi
Să-i tremure-n pleoape.

Şi lacrima nădejdi
Pe fruntea mea să cadă :
Un picur de văpaie
Pe-un bulgăr de zăpadă.

Luceafărul, Budapesta,
1 dec. 1904

DORINȚA

Departe-aș vrea de-aici să vii,
În alte lumi senine,
În dimineața de Florii
Să mă cunun cu tine.

Să ne-așezăm în sat la noi,
S-avem în deal o casă,
Să fiu cel mai cuminte-n sat,
Și tu, cea mai frumoasă.

Să vie și mama la noi,
Că-i necăjită tare,
Să aibă tihn-un an ori doi,
Ori cît pământ mai are.

Acolo să trăim în munți
De cît trai avem parte,
Sătenii seara să-i adun
Și să le spun din carte :

Că sînt din neam împărătesc,
Din țară-ndepărtată,
Că tot pămîntul rotogol
Era al lor odată...

Și că azi oamenii-nvățați
Așteaptă să se nască
Un tînăr crai coborîtor
Din legea românească.

Copiii noștri să-i înveți
Tu : *Crezul... Născătoarea...*
S-ajung să-i văd cîntînd pe toți
În strănă, sărbătoarea.

Atunce, împăcat cu rostul
Acestei lumi deșerte,
Să mor, să-mi zică sātu-ntreg
Un : „Dumnezeu să-l ierte !“

Iar popii nostru-ntîmplător
Vreun oaspe-atunci să-i vie !
„Pe cine-ngropi, părinte, azi ?“
„Pe-un om de omenie !...“

Luceafărul, Budapesta,
15 sept. 1902

Z A D A R N I C

Noroc, logofeți de-acum zece ani !
Primiți-mă, rogu-vă, iarăș,
Și gândului vostru, mă faceți părtaș,
Și glumelor voastre, tovarăș,

Departe-am fost eu, copii, la oraș,
Și legea pe-acolo nu-i bună,
Circiumarii te mint și lăutarii nu știu
Aievea ce-i graiul din strună.

De-aceea mă-ntorc să mai joc înc-o
dată

Senina și vesela horă,
Cumătră cu sufletul vostru curat,
Cu biata mea inimă, soră.

Aşa ! Să le văd închegîndu-se-n lanţ
Vinjoasele braţe rotunde,
Şi tropotul vostru din greu apăsă
Tărîmul să stea să-l scufunde.

Aşa ! M-aşteptaţi, vin şi eu cu voi,
Cămaşa răsfrîng-o de mîneci,
Să-ncepem alaiul, vrăjmaşul alai,
De praznicul sfintei Dumineci.

Un pas înainte şi doi înapoi,
La dreapta, la stînga,-nainte...
...Un pas
.

Lăsaţi-mă ! — Mă duc, Cetesc
În ochii voştrii,-ai tuturoră ;
Nu e de rîndul cetei noastre:
Cine-a uitat să joace hora.

Tribuna, Sibiu.
6—19 febr. 1902

DE-O SĂ MOR

De-oi muri la primăvară,
Să mă plîngeți tu și mama ;
Amîndouă să mă plîngeți
Și să vă cerniți năframa.

Nimeni altul nu jelească
Răposata voastră fală,
Și vă rog, cu îngroparea
Nu vă faceți cheltuială...

Să-l chemați pe popa Naie
Să-mi citească din scriptură,
Și să spună cuvîntare,
C-am fost om cu-nvățătură.

Dar că m-am născut, pesemne,
Într-o zodie ciudată,
De m-a bătut nenorocul
De pe lumea asta toată.

'Are să-ntristeze satul
Rostul meu atît de jelnic,
I-or cădea și popii Naie
Lacrimi multe-n molitfelnic.

Voi să-i dați lui popa Naie
Liturghii o lună-ntreagă,
Că-i sărac și popa Naie
Și n-are bucate, dragă.

*Luceafărul, Budapesta,
15 febr. 1903*

ÎN CODRU

Cînd rătăcind, bătrîne codru,
Ajung la sînul tău de tată,
La poarta-mpărăției tale
Plec fruntea mea înfierbîntată.
Eu simt că-n lung șirag de lacrimi
Se sfarm-al genei mele tremur,
Și ca un făcător de rele
La poarta ta eu mă cutremur.

Curat e duhul lumii tale,
Căci Dumnezeu cel sfînt și mare
Subt bolta ta înrourată
Își ține mîndra sărbătoare.
Tu-l prăznuiești cu glas de clopot
Și cu răsunset de chimvale
Pe cel ce-atîtea înțeleșuri
Gătît-a strălucirii tale.

Amurgul învestmîntă-n umbre
Smerița frunzei frămîntare,
Și pare tînguiosul freamăt
Un glas cucernic de tropare.
Nu-i jalea pătimirii tale
Tremurătoarea ta plînsoare,
Ci-i cîntecul de-ngropăciune
Al doinei noastre, care moare.

Departe s-a aprins un fulger,
Lovind în creasta ta năpraznic,
Și-n tot hotarul tău mînia
Și-a început păgînul praznic.
E-al răzvrătirii noastre tunet,
Și-n neagra ta cutremurare,
Atîtea veacuri umîlite
Își gem strivita răzbunare.

Iar dacă printre paltini luna
Își frînge razele curate,
Vărsînd sfiala ei gălbuie
Pe frunzele înfiorate,
În picătura de lumină,
Din geana zorilor albastre,
Eu văd cum tremură și-nvie
Nădejdea visurilor noastre.

S-ar oțeli piticul suflet
Atunci cînd mila ta,-mpărate,
Mi-ar lumină o clipă taina
Măririi tale-nfricoșate...
Pe strunele neputincioase
S-ar zămisli cîntarea sfîntă,
Dînd înțeles vieții mele
Și morții, ferecîndu-i țîntă !

Luceafărul, Budapesta,
15 mai 1905

DIMINEAȚA

Cu grele răsuflete apele dorm,
Pe lanuri dorm spicele grele,
Asupra pădurii veghează de sus
Cetatea eternelor stele.
Luceafărul bôlnav în lumea de-ngheț
Clipește din gene molatic,
Cînd dorul pribeag, de pe-o creastă de ulm,
Și-l geme porumbul sălbatic...

În geamăt se-nalță durerea la cer,
Cîmpii de lumini să-nfioare,
Luceafărul simte văpaia arzînd
Și tremură, bietul, și moare.
Cu ochii plînși, stelele toate se duc
Pe patul de nori să se culce ;
Din dragostea stinsă în neguri de zări
Lin picură liniștea dulce.

În taina tăcerii pornește-se vînt
Să mîngîie trestia-n vale,
Pe-ascuns o sărută, dar dragostea lui
O văd licuricii din cale.
Și-o spun licuricii la frunze de soc,
Și socul pădurii o spune,
Și frunzele toate grăbite tresar
Și-ncepe pădurea să sune.

Se duce iar vîntul, pribeagul drumet,
Sfios filfiind din aripă,
Din doru-i aprins și în veci călător
O doină domol se-nfiripă.
Și doina o cîntă alunii din cîrîng
Și-o tremură-n murmur izvorul,
Și doina trezește și turma din deal,
Și turma trezește păstorul.

Din funduri de peșteri vin umbre șirag
S-asculte amarul cîntării,
De patima doinei și umbrele mor,
Cu lacrimi plîng genele zării.
Și doina se zbate, și frunzele plîng,
Și codrul prelung se-nfioară,
Cînd, iată, prin neguri cu sîrg străbătînd
O rază solie coboară :

Deschideți larg poarta, cărunților brazi,
Să vie-mpăratul măririi,
Să mîngîie jalea nestinsului dor,
Să-mpace durerile firii...

Luceafărul, Budapesta,
15 apr. 1904

PE ÎNSERATE

Mireasa ceriului albastru
Își împânzește-n ape chipul,
De vraja ei tresare unda
Și-nfiorează-se nisipul.

S-aștern bobitele de rouă
Pe-ntinsul luncii patrafir :
Din mîna ceriului, părinte,
Se cerne preacuratul mir...

În mulcom zvon se-mbrățișează
Cu apa trestia bolnavă —
Doi licurici și-aprind sfiala
În adăpostul de otavă.

S-aude toaca cum, grăbită,
În fag o bate-o gheunoaie —
Se odihnesc pe iarbă mieii,
Și zurgălăi de cioaie,

Domol purcede glas de schijă
De la clopotnița din deal,
Să povestească lumii jalea
Înstrăinatului Ardeal.

Luceafărul, Budapesta,
1 ian. 1904

DE LA NOI

Cu fruntea-n țărină, plîngînd azi ne vezi,
Din slavă, cerescule soare ;
Rugămu-ne ție, azi sufletul nostru
Tu lasă-l departe să zboare.
Trimite și vîntul, pribeagul drumet,
El, crainicul bolții albastre,
Să ducă departe, pe aripa lui,
Cuvîntul strigărilor noastre.

Acolo, departe, spre soare-răsare,
În freamăt de foi din dumbravă,
Pe veci cetluite în marmură rece,
Dorm clipele noastre de slavă.
Voi sunteți acolo, viteji pîrcălabi,
Și voi, preacinstiților vornici,
Statornici în cinstea de lege și țară,
În focul credinței statornici.

Acolo dormi și tu, arhanghel bătrîn,
Tu, Ștefane, sfînt voievoade,
Ce-ai scris strălucirea norodului tău
Cu sînge dușman de noroade.
De sfînta ta dreaptă, de spada ta sfîntă
Spun toate poveștile slovei.
Să nu se înfioare de numele tău
Nu-i frunză în codrii Moldovei...

Azi mașteră-i vremea... Acum văduvite
Zac sfintele tale oțele, '
Și luna, cînd trece, de milă tresare,
Căci vede rugina pe ele.
Amarnic ne poartă pe strîmbe cărări
Vicleana și vitregă soarte,
Mărit voievoade, în țara ta azi
Și vise și fulgere-s moarte...

Noi suntem drumeții piticelor vremi,
Pitici în putință și vrere,
Copii fără sprijin, ne scurgem viața
Din dor și din nemîngîiere.
A noastră moșie, frumoasă nespus,
Grumazul și-a-ntins spre pierzare,
Căci brațele noastre azi spadă nu strîng,
Și steag țara noastră nu are...

Măria-ta ! Suntem bătuți de nevoi !
La noi în zadar ară plugul,
Căci holdelor noastre cu spicul de aur
Străinul le fură belșugul.
Am vrea să purcedem cu jertfele laudel,
Dar n-avem nimica la casă...
Măria-ta ! Toate străinii le duc,
Și numai cu lacrimi ne lasă...

Dar spunem cu toții nevestelor noastre
Să plîngă cu lacrimi de jale,
Potopul să treacă și plaiuri și munte,
Să spele oțelele tale.
Atunci, cînd în soare din nou străluci-vor,
De sus, din a ta-mpărăție,
Crai tinăr, crai mîndru, crai nou să
le-ncingă,
Trimite, rugămu-ne ție !

Luceafărul, Budapesta,
1 iul. 1904

CÎNTĂREȚILOR DE LA ORAȘ

Voi n-aveți flori, nici cîntece, nici fluturi,
Căci soarele în țara voastră moare ;
Voi în zadar cerșiți acolo-n umbră
Din cerul sfînt o rază să coboare.
E frig la voi, și-i moartă strălucirea
Cetăților cu turnul de aramă,
Bieți cîntăreți cu aripile frînte,
În alte zări cuvîntul meu vă cheamă...

Veniți, veniți să-ngenunchem cu toții :
Pămîntul negru-i vechiul nostru tată ;
La sînul lui să rîdem și să plîngem,
Cu sufletul și inima curată.
Să fim copiii iscușiți ai firii,
Să învățăm din sfînta ei cîntare,
Să furișăm în mintea noastră picuri
Din înțeleapta firii îndrumare.

Veniți, veniți în ceasul dimineții,
Cînd, subț clipirea bolții-mbujorate,
Sărbătorește-al învierii praznic
Biserica de frunze-nrourate.
Cînd umbre mor și scapără lumina
Din negură zburînd biruitoare,
Veniți, veniți, să cad-asupra voastră
Hirotonirea razelor de soare.

Să ne-nfrățim cu zvonul și viața
Ce saltă-n zori cînd se pornește plugul,
S-adăpostim în suflete mîndria
Livezilor ce-și mlădie belșugul.
Iar cînd amurgu-n haina lui cernită
Cărunții brazi începe să-nvestmînte,
Noi să privim luceafărul din zare,
Și-atunci să zicem strunelor să cînte...

Din freamătul dumbrăvii-nlăcrimate,
Din argintatul tort al lunii pline,
Din șopotul izvoarelor de munte
Să împletim noi cîntece senine.
Iar trăznetul, ce înfioară bolta
Cînd fulgere potrivnice se-ncaier',
Și mugetul înfricoșat al apei
Să ferece al strunei noastre vaier.

Să piară umbra zidurilor negre,
Ce-ntunecă o melodie sfântă,
Curatul chip al farmecelor firii
Să scînteie cînd glasul nost' cuvîntă.
Căci dumnezeul neamurilor toate,
Sub strălucirea mîndrei bolți albastre,
În codrii verzi și-n negrele ogoare
A semănat nădejdea vieții noastre...

Sămănătorul, București,
3 oct. 1904

S A R A

Bolta și-a cernit năframa
Ca o mamă întristată,
Floarea-soarelui pe cîmpuri
Pleacă fruntea-ngîndurată.

Zarea-și picură argintul
Pe ovezele de aur,
Ostenit, din aripi bate,
Ca un vis pribeag, un graur.

Codrul cîntăreții-și culcă,
Doarme trestia bolnavă,
Dorm doi pui de nevăstuică
Sub o brazdă de otavă.

S-a oprit trudită moară,
Doarme apa la irugă,
Răzimat pe coate-adoarme
Un cioban întins pe glugă.

Doarme cerul și pământul
Într-o dulce-mbrățișare...
Doar izvorul mai tresaltă
Ca un sân de fată mare.

Luceafărul, Budapesta,
1 sept. 1904

LAUTARUL

Dezgroată, moșnege, cu mâinile-n tremur,
Comoara ta veche de jale...
Tu porți ferecate durerile noastre
În vaierul strunelor tale.
În ele-mpletit-au străbunii cucernici
Credința visării deșarte,
Și-n graiul lor plînge și n-are repaos
Amarul nădejdlor moarte.

Se-ndoaie, se-ntinde și tremură arcul,
Și lemnul prelung se-nfioară
Cînd două mărgele, ca mirul de limpezi,
Din gene se scurg pe vioară.
...Ne cîntă bătrînul... — Cărunta pleoapă
O vezi cum povara-și frămîntă...
Cum mina lui cade... I-alunecă arcul...
— Mai cîntă, lăutare, mai cîntă !...

S-a stinge și roua pleoapelor noastre,
Și ochii lumina și-or frînge,
Ci strîns cetluită de marmura vremii
Cîntarea ta vecinic va plînge.
Pe aripi de vînturi trăi-va pribeagă
Oftarea ta sfîntă, moșnege,
De jalea-i răzleață va plînge amurgul
Și plînge-voi frații de-o lege.

Vor geme pe plaiuri izvoarele-n noapte
Și-ncet grăitoarele unde,
Bătrînilor codri și-or spune mustrarea,
Iar codrii cu glas vor răspunde...
Pe rînd vor începe să freamăte brazii,
Gătindu-și cetatea măiastră,
Și focuri pe creste pe rînd rumeni-voi
A bolții năframă albastră...

Cînd soarele mîndru din nori va purcede
Văzduhul senin să-ntretaie,
Aprinsă scînteia ascunselor doruri
Va arde cu munți de văpaie.
Un vifor năpraznic, cu brațe de flacări,
Topi-va în goana lui cruntă,
Din jalea pribeagă a strunelor tale
Măreață cîntare de nuntă !

**Luceafărul, Budapesta,
15 ian. 1905**

A MURIT...

De-o zi-ntreagă plîng alături biata Mura cu fecioru.
În bordei, pe masa-ntinsă, doarme astăzi Laie
Chioru.

De-nvălire o vecină s-a-ndurat cu două straie,
Și drept pernă, o desagă a umplut Mura cu paie.

L-a legat pe sub bărbie cu năframa de mătăasă,
O scumpete pusă-n ladă de pe cînd era mireasă.

Busuioc și izmă-creață a adus cumătra dar,
Iar pe buzele-nnegrite a pus Mura un creițar.

Intr-un ciob zăcuse banul, în firidă, la o parte,
Nu mai umblă azi, și Mura de păcat se teme
foarte...

Între foi de nuc, alături, lângă fruntea lui de
ceară,
Ostenit se-ntinde arcul pe grumazul de vioară.

Doi cărbuni sfiala-și scapăt', adormind sub
pirostrii,
Întunerecul coboară prin ferestrele pustii...

Mura stă pe fața vetrui și-i cad lacrimi în cenușe...
Leneș scîrțîie țîțina ruginită de la ușe.

Se ivește-n prag copila judelui Zăbun, cea mare,
Și din mîneca cămășii scoate-ncet o lumîinare.

Cruce-și face — o aprinde... Tremurînd, para
gălbui
Nu se-ndeamnă de sfială, cît pe-aci era s-apuie...

—, Nu mai plînge, Mură, leică, zice fata lăcrămînd.
Mura stă cu fața stinsă și răzleț o paște-un gînd :

Ce viață fără milă... Lângă mort, la căpătii,
I-a fost dat să ardă-n casă lumînarea cea dintîi...

Luceafărul, Budapesta,
1 febr. 1904

LA GROAPA LUI LAIE

Am venit să-ți spun o vorbă
Azi, când pleci în țări mai bune,
Niculaie, Laie Chioru,
Cîntăreț din patru strune ;

Du-l cu tine meșteșugul
Care ne-ntărea soboru :
Meștere a nouă sate,
Lăutare, Laie Chioru !

Unde norii-și țin popasul
În lăcaș de mărgărint,
Șede Domnul cu Sînpetru
La o masă de argint.

Tu să-ți pleci ușor genunchii
Și ușor să-ți pleci grumazul,
Și pe umerii vioarei
Să-ți apeși domol obrazul.

Și să cînți un cîntec, Laie,
Cum se cîntă-n sat la noi,
Cînd se tînguie ciobanul
După turma lui de oi.

Povesti-va atunci struna
Înălțimilor albastre
Vremea lungă cîtă jale
Scris-a-n sufletele noastre.

S-ar întuneca pămîntul,
C-ar veni, veni, țigane,
Toate stelele s-asculte
Glasul strunei năzdrăvane.

Blînd zîmbire-ar Milostivul...
Iar din geana lui de-argint
Lacrim-ar cădea-n adîncul
Norilor de mărgărint.

Ni s-ar stinge-atunci necazul
Ce de mult ne petrecea :
Între stelele de pază
Am avea și noi o stea !

Luceafărul, Budapesta,
1 ian. 1904

CÎNTECE

I

Sus la cîrciumă-n Dealu-Mare
De trei zile țin soboru...
De trei zile beau și-mi zice
Din lăută Laie Chioru !

De trei zile, măi copile !
Doru-i greu și jalea-i multă,
Și tot zice, să le-aline, 2
Laie Chioru din lăută.

Zi, măi Laie, înc-un cîntec
De-o cămașă cu altiță
Și de-un drac cu ochii vineți,
De-o Aniță-cîrcimărită.

C-a trecut și postul mare,
Și moșia mi-e arată,
Și crîșmaru-i dus la tîrguri...
Foaie verde, foaie lată !

• Zi, măi Laie, de-o bălaie
Cu trupșor subțire, nalt...
Tu c-un ochi nu vezi, țigane,
Să-l închizi și celălalt !...

Luceafărul, Budapesta,
15 mart. 1903

II

Măi crîșmare Niculaie,
Ce mai zici de lumea asta ?
Dumnezeu să-ți ție vinul,
Și norocul, și nevasta !

Cum mai umblă tîrgurile ?
Băutura-i acră, vere,
Dar ți-e harnică nevasta,
Arz-o focul de muiere !

Bea și tu cu mine astăzi,
Că eu beau 'să-mi stîmpăr doru,

Parcă-i alta lumea asta
Cînd ne zice Laie Chioru.

Laie Chioru — bată-l Domnu —
El nu vede toate cele ;
Știe două din lăută :
Una-i dor, și una-i jele.

Cînd de dor ne zice Laie,
Tremură cupa pe masă ;
Cînd de jale cîntă Laie,
Zboară cupa pe fereastră.

Și-aș aprinde-atuncea satul...
Să-l văd pară, vîlvătaie...
Ochii vineți foc să-i arză...
Măi crîșmare Niculaie !

Luceafărul, Budapesta,
1 mai 1903

III

Bea și dumneata, părinte,
Dumnezeu să-ți ție darul,
Să mai poți ceti psaltirea
Și să poți goli paharul.

Că noi bem de patru zile
Cu crișmarul, umfle-l zmeii,
Bem, părinte, ca la nunta
De la Cana Galileii.

Ce-ar mai fi de lumea asta,
— Zice-alaltăieri vecinul —
Ca la nunta de la Cana,
De-am găti din apă yinul ?

N-ar fi bine, măi vecine !
N-ar fi crișme-atunci de loc,
Și crișmarul Niculaie
Nu s-ar duce-n iarmaroc...

N-ar mai fi nici Laie Chioru,
Ție-l paza Maicii sfinte,
Nici Anița-cîrcimărița,
Și ne-am prăpădi, părinte !...

Luceafărul, Budapesta,
1 iun. 1903

IV

Lună, lună, stea vicleană,
Neam de fire de vădană,

De ce dorurile mele
Spusu-le-ai la stele ?

Stelele, sus, călătoare,
Fete mari, clevetitoare,
Mi-au dus vîntului oftatul
Și mă știe satul.

Luceafărul, Budapesta,
15 mart. 1904

V

Dorurile mele
N-au întruchipare,
Dorurile mele-s
Frunze pe cărare...
Spulberate și strivite frunze pe cărare.

În zadar le caut
Visurile mele,
Strălucită salbă,
Salbă de mărgele...
Minunată și pierdută salbă de mărgele.

Tot ce-mi țese noaptea,
Zorile-mi destramă,

Mi s-a dus norocul...

Nu-l mai plînge, mamă...

La icoana Preacuratei nu-l mai plînge, mamă.

VI

Fată mare, fată mare,
Călătoare printre stele,
Vin la tine-n miez de noapte
Toate visurile mele.

La fereastra ta, şirete,
Bat din aripi de mătăasă,
Fată mare, fată mare,
Lasă-le să vie-n casă.

Tremurînd să treacă geamul,
Să se-nşiruie mărunte
Pe şuviţa de pe tîmplă,
Pe şuviţa de pe frunte.

Fată mare,-n zorii zilei
Te-a vedea seninul soare
Strălucind cu o cunună
De albe mărgăritare.

Luceafărul, Budapesta,
1 dec. 1903

P R I B E A G

Plînge-o mierlă-ntr-o răchită
La răsăruci în Dealu-Mare...
Suie-n pas domol răzorul
Un voinic pe murg călare...

Jos, în smalt de soare-apune,
Turla satului străluce ;
Sapă murgul și nechează
Și-nspre vale vrea s-apuce...

Se înalță-n șea voinicul,
Vede-o casă-ntre poiene,
Și cu mîneca cămășii
Zvînt-o lacrimă din gene..

Într-o clipă strînge friul
Și-l îndeamnă-n altă parte,
Dîrz pleoapele-și închide...
„Du-mă, murgule, departe !...

Sfărmînd jgheabul cu potcoava
Drumului s-așterne murgul —
Peste plopî cu frunza rară
Cade-nlăcrimat amurgul...

Luceafărul, Budapesta,
1 dec. 1904

P A C E

Luna-și picură argintul,
Tremurîndu-l pe fereastră ;
Vede-atîta împăcare
Străjuind căsuța noastră.

Lîngă pat, zîmbind, stă mama,
Adormindu-și copilașii,
Cămășuță cu mătasă
Le-a cusut mîna nănașii.

Numai moșul povestește,
Așezat pe fața vetrîi —
Dumiriți de-o pildă veche,
Îl ascultă doi cumetri.

Dar auzi ! Căţelul latră,
S-aud şopote-n ogradă
Şi s-aude, subt opincă,
Scîrţîitul de zăpadă.

S-a curmat deodat' povestea
Şi-i tăcere mută-n casă —
Osteniţi dorm ochelarii
Pe ceaslovul de pe masă.

Licărind o raz-atinge
Geamul uşii de la tindă,
De trei glasuri legănată,
Se-nfiripă o colindă...

De subt ţol ridică fruntea
Două feţe bucălaie...
Blînd zîmbeşte din icoană
Cuviosul Niculaie...

*Luceafărul, Budapesta,
1 ian. 1905*

C A D E - O L A C R I M A

După plopi cu frunza rară
Își desface luna sînul,
Vede-arama numărîndu-și
Barbă-Putredă, jupînul.

În ajun de miez de noapte
Tremură de chiot hanul,
Din ungherul unei laviți
Cîntă Iepure, țiganul.

O păreche rîde-n umbra
Nucului de la portiță :
Stă de gît cu-o văduvioară
Pristăvelul Niculiță.

Și se bucură tot satul,
Vin feciori din cătănie,
Sprinten țirlăie tilinca,
Și-i atîta veselie...

Doar la geam stă singurică
Fata jidovului, Ida,
Cu ochi verzi ca leușteanul,
Cu păr roș ca cărămida.

Cade-o lacrimă din ochii-i,
Leneș prelingînd fereastră...
Suflet obidit și singur,
Ce mai cați pe lumea asta ?...

Luceafărul, Budapesta,
1 mart. 1904

S I N G U R

Bolnăvit de doruri multe,
Moare-n geam azi busuiocul.
Ni s-a dus în altă țară
Amîndurora norocul.

Și grădina mi-e pustie,
Lăcrămînd se stinge macul,
Văduvit de fluturi galbeni
Și de mîna ta, săracul.

Purtători senini de grijă,
Unde sunteți, ochi căprui ?
Neplivită-i buruiana
Celor patru cărării.

Luceafărul, Budapesta,
15 dec. 1903

PARASIȚI

Stinsă-i para luminării
De pe lespede de piatră,
Și bătrînii, bieți, alături
Tot mai stau, uitați, la vatră.

Luna trece șura popii,
Luminînd în drum pridvorul —
Pipa moșului nu arde,
Baba și-a uitat fuiorul.

Doar tîrziu, cînd prind mai aprig
În vecini să latre cîinii,
Ei tresar, se văd în față
Și plîng amîndoi bătrînii.

Cîtă jale le-a fost scrisă !
Doi feciori aveau la casă...
Unu-i mort de astă-toamnă,
Altul stă cu domni la masă.

Luceafărul, Budapesta,
15 mart. 1905

RUGA MAMEI

— *Fragment* —

Să-mi plec genunchii iară,
Să-ți spun iar ce mă doare
Preasfântă născătoare
Și pururea fecioară !
Cu ochiul tău din ceruri,
Atoatevăzătorul,
Tu mi-ai văzut feciorul,
Și mi-ai văzut necazul...

În doftori n-am credință...
Să-l pui iar în picioare,
Să-i rumenești obrazul,
La tine-i cu puțință,
Preasfântă născătoare.
Azi rogu-mă iar ție,
Cum rogu-mă de-a pururi
La sfinta liturghie...

Alita bogăție
Avem și noi la casă !
Umblat-a mult băiatu
Și știe multă carte,
Adusă de departe,
Doar chiar de la-mpăratu !
Și are-nvățătură,
Din carte și din gură,
Mai multă și ca popa,
Ca popa Irimie.
Si cum aș vrea, preasfintă,
Norocul să mi-l ție,
Să-l văd iar ca odată,
Cu fața-mbujorată,
Cu ochi de fată mare,
Cum a plecat de-acasă...
Să-și caute mireasă,
Subțire ca o floare,
Ca floarea de cicoare.
Să facem nuntă mare,
Să curgă râuri vinu,
Să joace și vecinu,
Vecinu Niculaie.
Și să-și arunce-n grindă
Căciula lui de oaie,
Și să roiască-n tindă
Tot domni cu-nvățătură,
Să cînte toți din gură
Și-n horă să se prindă.

Să-l văd în hora mare
Pe el c-o domnișoară,
Preasfintă născătoare
Și purerea fecioară !...
Umblat-a mult băiatu
Și știe multă carte,
Adusă de departe,
Doar chiar de la-mpăratu !

Luceafărul, Budapesta.
15 sept. 1903

ZADARNIC

Zadarnic plînge vîntul și nucii plîng, bătrînii,
Frăgarul din ogradă, și cumpăna fîntînii...
Și plînge mama biata... și cum ar vrea s-o-nșele
Povestitorii jalnici ai pribegirii mele.

La mine vii cu cartea, cu gînd să-mi dai canoane,
Și vrei să mă cumineci, părinte Solomoane,
Cucernic faci agheazmă, și mîna ta, părinte,
Stropește casa tatii, ca bine-s-o-cuvinte.

Dar în zadar mă-nvălui încet cu patrafirul
Și fruntea mea fierbinte o răcorești cu mirul...
Zadarnic mamii-i cade o lacrimă pe iie,
Zadarnică e slujba lui sfîntu Vasilie !...

*Luceafărul, Budapesta,
15 apr. 1903*

LA STÎNA

Găinuşa-ncet răsare,
Luna-i după Dealu-Mare,
Plînge-un clopot de cioaie,
Vin ciobanii de la stîină,
Strungăriţele, de mină,
Cîntă cîntec de cimpoaie
Şi le rîde tuturoră
Faţă plină, bucălaie,
Cum încep să-nvirte hora..
Numai Sandu Copilandru
Nu se prinde-n hora mare.
Cîntă jalnică cîntare..
Cimpoièru-i ia de veste,
Stă o clipă, hodineşte,
Schimbă hora-n cînt de jale :
„Mîndră fată, ochişorii,
Ochişorii, obrăjorii“...
Se opresc în joc feciorii,

Dumerindu-se deodată.
Parc-ar vrea să plîngă-o fată,
Fața-i arde vîlvătaie...
Strigă Sandu Copilandru :
„Zi, căprare Niculaie !
Zi, căprare Niculaie !“
Și cum arde focu-n stîină
Și lumin-o buturugă,
Vede baciul că lui Sandu
Îi cad lacrimi pe glugă...

Luceafărul, Budapesta,
15 sept. 1903

TOAMNA

Văl de brumă arginție
Mi-a împodobit grădina,
Firelor de lămâiță
Li se uscă rădăcina.

Peste creștet de dumbravă
Norii suri își poartă plumbul,
Cu podoaba zdrențuită
Tremură pe cîmp porumbul.

Și cum de la miazănoapte
Vine vîntul fără milă,
De pe vîrful șurii noastre
Smulge-n zbor cite-o șindrilă.

De vifornița păgînă
Se-ndoiesc nucii, bătrînii,
Plînge-un pui de ciocîrlie
Sus pe cumpăna fîntînii.

Îl ascult și simt subț gene
Cum o lacrimă-mi învie :
Ni se-aseamănă povestea,
Pui golaș de ciocîrlie.

Luceafărul, Budapesta,
15 oct. 1902

COPILOR

I

Veniți la sînul meu cu toții,
Copii cu frunțile senine,
Veniți să premeniți izvorul
Nădejzii mele de mai bine !

Voi sunteți roua dimineții
Ce scînteie neștiutoare
Că poartă-n ea întreg argintul
Curat al razelor de soare.

Din glasul vostr-un dulce clopot,
Ce mîngîie-un amurg de seară,
Învăță sufletul meu, bietul,
Să creadă-n flori și-n primăvară.

Și parcă înțeleg mai bine
Privighetoarea care cîntă...
Veniți, veniți ! Mi-atît de dragă
Zburdălnicia voastră sfîntă.

Căci risul vostru plin, năvalnic,
Ca unda rîului de munte,
Îmi amuțește-ndurerata
Poveste-a firelor cărunte.

Și parcă-mi picură un cîntec
La poarta minții mele reci :
O dulce-ntîrziată rază
Din raiul meu pierdut pe veci...

II

Copii, cu ochii mari și limpezi
Ca raza nopților albastre,
De ce purtați și voi osînda
Ce-a scris ursita firii noastre ?

O jale sufletu-mi despică
Și-mi frînge visurile-n două,
De glasul minții mă cutremur :
...Și voi veți fi asemeni nouă !...

Cînd înțeleg c-aceleași patimi
Și-aceleași năzuinți deșarte,
Cum vor călăuzi în oarba
Prăpastie ce ne desparte,

Că ochii voștri-n care arde
Azi vraja basmelor cu zmeii,
Rătăcitori, în drumul vieții
Cum au să mintă, fariseii,

Atunci o scîrbă mă supune
Și-un gînd păgîn mă înfioară,
Și sufletul meu fierbe-asemeni
Acelui crai de-odinioară

Ce-a omorît în fașă pruncii...

.
Orînduiala ta-i amară,
Mărite domn al lumii noastre...
Eu nu mai cred în primăvară !...

Luceafărul, Budapesta,
15 sept. 1904

PARASIT

Mor multe şiraguri de clipe,
Şi nimeni nu-mi bate la poartă
Cînd vremea-mi aşterne pe suflet
Cenuşa ei aspră şi moartă.

Vin neguri cu noaptea pe umeri,
Şi bezna mă-nghite, năîngă,
Şi viforul vine, păgînul,
A viselor aripi să-mi frîngă.

Nu-i rază să-mi mîngîie fruntea,
Încet coborîndu-mi din stele...
Mai străluci-va vreodată
Altaru-nchinărilor mele ?

Stejarul nădejdlor multe
Își scutură frunzele moarte...
Vai, tu ești atît de frumoasă,
Și tu-mi ești atît de departe...

Luceafărul, Budapesta,
1 dec. 1904

DESPĂRTIRE

'Azi moare-nfiorarea cetăților de stele
Și înțelesul tainic al cîntecelor mele.
Se rupe tortul galben al razelor de lună,
Mor visurile albe ce-mi tremură pe strună.
Luceafărul clipirea în negură și-o frînge,
Lumina lui bolnavă se zbate și se stînge,
Și moare găinușa în pragul nopții sure,
Și toată mîngîierea din zvonul de pădure.
Mor fluturii din zare și mor toți trandafirii,
Își curmă înțelesul întreagă vraja firii.
Cum se desfac prăpăstii și-adîncul lor înghite
Strălucitoarea salbă a multelor ispite.
Comoara-nfășurîndu-și, nădejdea pleacă-n pripă,
De drum norocu-și gată pribeaga lui aripă,
Din mintea-ntunecată fug grabnic, rînduri-rînduri,
Ducîndu-și tot argintul, popoarele de gînduri,
Și se-mpletește noapte din neguri jucăușe
Cînd sufletul meu calcă pe-a viselor cenușe.

Drumeț cu ochii tulburi se duce fără țință,
Amarul îl încinge și noaptea-l investmintă,
Și patima-l sugrumă cu brațele-i de fier..
Șfirșit, el îngenunche și zgribură de ger,
Cerșind din îngropata-i hlamidă de văpaie
Să-i mai trimiți o rază, domnița mea bălaie.

Luceafărul, Budapesta,
1 nov. 1904

INVINS

I-am zis într-un amurg de vară,
Robit de chipul unei stele :
Durează, suflete măiestre,
Altar nădăjduirii mele !

I-am dat temuta mea comoară,
Temeiul sfânt al suferinții,
Argintul visurilor toate,
Și marmura curat-a minții.

Și el mi-a întruchipat altarul,
Lăcaș de mîndră strălucire,
Zidindu-și în catapeteasmă
Întreagă setea de mărire.

Dar vifor s-a pornit prin noapte,
Și-n goană vitregă și crudă,
O clip-a sfărîmat năîngă
Prisosul lunilor de trudă...

E noapte-acum... Pe fața bolții
Plîng ochii stelelor senine,
Cînd blăstemă-nșelatul meșter
Și strigă bietul din ruine...

Luceafărul, Budapesta,
1 mart. 1905

SOLUS ERO¹

Tu, preacurată rază, ce-ai coborît din stele
Să luminezi în noaptea singurătății mele,
Ascultă-mi rugăciunea, ce-o gem cu buza arsă¹.
Din preajma vetrei mele, fă calea ta întoarsă.
Păcătuiește raza curată, viorie,
Cînd se oprește-n drumu-i pe-o strașină pustie,
Investmîntînd cu picuri din sfînta ei văpaie
O scorbură, ce poartă un cuib de cucuvaie.
Vezi, zboar-atîția fluturi în necuprinsul firii,
Și strălucesc pe cîmpuri, în floare, trandafirii.
În calea ta senină, spre ei îndreaptă-ți zborul,
Căci lor te dete-n gîndu-i de-viață-dătătorul,
Tu, preacurată rază, ce-ai rătăcit din stele,
Să luminezi o clipă singurătății mele.

¹ Voi fi singur (lat.).

Eu port în mine noaptea, și-n bezna ei adîncă
Mi-e sufletul un vultur înlănțuit de-o stîncă ;
Ar vrea adîncul bolții cu zboru-i să-ntretaie,
Prin cîmpuri de lumină, prin drumuri de văpaie,
Să-și scalde ochii tulburi în rîuri largi de stele...
Dar aspra țintuire a lanțurilor grele
Cu praful sur al pietrii îi înfrățește rostul...
Zadarnic vrea să-și cate în ceruri adăpostul :
Cu glas nebun el urlă, și blăstemă, și țipă,
Și sînge cald stropește trudită lui aripă,
Și veșnic o să lupte, în patima-i păgînă,
Cu bulgării de piatră, cu lumea de țărînă...
Zîmbind amar se-ntreabă deci mintea gînditoare :
De ce-ar veni la mine făptura ta de floare ?
Tu, înger cu ochi limpezi, cu aripi de mătăasă,
De ce să te cutremuri de-o luptă nențeleasă ?
Cînd zboar-atîția fluturi în necuprînsul firii,
Și strălucesc pe cîmpuri, în soare, trandafirii...

Luceafărul, Budapesta,
1 sept. 1904

NOAPTE

Nemărginită bolt-a nopții,
Deschide tainica ta carte
Și-ascultă-mi glasul zbuciumării
Neputincioase și deșarte.
Doar mila ta n-o să se stingă
Cînd două mîni tremurătoare
Își împreună nevolnicia
În chip de rugă și iertare.

Azi, țintele de nestemate
Culege-le din cingătoare,
Căci ochii stelelor mă muștră,
Și plînsul stelelor mă doare.
Azi orice picur de lumină
Din fața ta îmbujorată
În țintirimul larg al minții
O cruce proaspătă-mi arată.

Le văd șireag... și mă cutremur,
Și fiecare clipă-mi pare
O fărmitură ce se smulge
Ca dintr-un cântec de pierzare.
Simt mintea dezgropîndu-și morții,
Căzînd la fiecare groapă,
Și jalea trecerii eterne
Mi-apasă plumbul pe pleoapă.

Cînd tu mi-aprinzi în mii de facle
Senina dragostii dovadă,
Înfiorîndu-se-n adîncuri,
Plîng ochii osîndiți să vadă.
Aducerea-aminte vine,
Și din oglinda-i blestemată
Învie rostul celor duse...
Iar eu ascult ce-a fost odată...

O lume-și desfăcea-nainte-mi
Comoara tainelor bogată,
Zvîcnea eternul ei cutremur
Subt tîmpla mea înfierbîntată.
O patimă-mi robise ochii
Cu strălucirea ei păgînă
Și mă smulgea cu braț de vifor
Din valul lumii de țărînă.

Simțeam fiorii-ndrăgostirii,
Măreața-mbrățișare mută,
Cînd în amurg tîrziu de vară
Pămînt și boltă se sărută.
Și-n smălțul pulberii de rouă,
Ce strălucea pe cîmp, măruntă
Părea că firea-i hărăzește
Nădejdiile mele dar de nuntă.

Eu mi-am zidit în nori altarul,
Și inima, smerita roabă,
Îngenuncheată-n umilire,
Jertfa curată ei podoabă...
Azi nu mai este... Și mă doare
Cînd vraja razelor senine
Aprinde-o candelă de veghe
Într-o biserică-n ruine...

Azi fulgerele mele-s stinse
Și moarte-s zîmbetele toate
Și nu va mai rodi nisipul
Din biata mea pustietate.
În lanț de neguri și uitare
Aș vrea amarul meu să-l ferec...
Nemărginită bolt-a nopții,
Îmbracă-ți haina de-ntunec !

Aruncă vălul tău de umbră
Pe toate farmecele firii
Și-ngroapă-n adâncimi de ape
Ispitele îndrăgostirii.
Pe scînteierile de rouă
Și peste cîmpul nins de floare,
O beznă grea, ca giulgiul morții,
Să cearnă pace-adormitoare.

Cînd glasul tinereții moarte
Și-al viselor înfrigurate,
Rătăcitor, fără repaos,
La poarta sufletului bate,
Eu, învălit în întuneric,
Să-nchid zăvorul de la poartă,
Și nici o stea să nu mai vadă
Singurătatea mea deșartă.

Luceafărul, Budapesta,
15 sept. 1905

CLACAȘ II

Era în miezul zilelor de vară,
Și soarele, din drumul lui de pară,
Își trimitea săgețile aprinse.
Din briul lui, din haina lui senină,
Descopciate ținte de lumină
Cădeau sfărmate-n pulbere de rază
Pe revărsarea țarinei întinse
Și ascuțeau ucigătoare sulii...

Eu le vedeam înșiruirea lungă,
Cum, gîrbovită,-ncet înaintează,
Cum, stăruind, prin holdă-și taie uliți,
Cerșitorind cu ochii stinși o dungă
De nor pribeag în vînătul din zare.
Cînd secerea-n trudita ei cărare
Șir așternea în snopii grei de aur
Prisosul sfînt de binecuvîntare.

Erau clăcași : oștenii fără nume
Ce duc războiul mare-al tuturor,
Ei ce se sting în neguri și uitare
Și cad și mor de cruda-mpovărare
A tuturor durerilor din lume...

Erau atîția-n slujba lor de clacă
Cei osîndiți să plingă și să tacă :
Moșnegi slăbiți, ce scris-aveau pe frunte
Zădărnicia pletelor cărunte ;
Bărbați sfîrșiți, cu sufletele moarte,
Cu tot amarul unei vieți deșarte.
Și-n lung șirag, femeile trudite,
Cu ochii stinși, cu sînul supt de trudă,

Înaintau în cale, gîrbovite
De munca lungă, vitregă și crudă.
Cum se tîra poporul mut de umbre
Părea o ceată tristă de-ngropare,
Și arșița cădea ucigătoare
Pe-a secerii sclipire nendurată.

În urma lor, încet, fără zăbavă,
Ca un blestem din vremuri înnoptate,
Ca o pedeaps-a veacuri de păcate,
Venea stăpînul gliei odrăslite,
Cu zîmbetul nădejdiei împlinite,

Cu pasul greu de-atîta sănătate.
Obrajii lui se aprindeau în pripă,
Și-n ochii lui ardea mînia oarbă
Cînd vreun moșneag sta locului o clipă,
Tremurător, cu mîneca să-și șteargă
Sudoarea grea ce-i picura din barbă.

Și se tîra poporul mut de umbre,
Neputincioasă ceată de-ngropare.

Iar cînd a fost în ceasul de amiază,
Și le-au adus merindea lor amară,
Din pîne de neghină și săcară,
Ei stau sfîrșiți, cu ochii duși departe,
În adîncimea zărilor deșarte.

Eu le vedeam înșiruirea lungă
De mucenici nerăsplătiți ai pîinii,
Cei logodiți de veacuri cu durerea,
Și două lacrimi mi-au curmat vederea,
Căzînd încet în bulgării țărînii...

Din ceata lor, grăbită, se desprinde,
Întreg lăsîndu-și codrul de merinde,
Cu chipul stins, o umbră de femeie,
Lîng-un răzor ea stă îngrijorată,

Privește-n jos și sînul și-l descheie,
Mîngîietor s-apleacă să ridice
Un făt bălan, ce, adumbrit de spice,
A adormit pe-un așternut de glugă.
Ea blind ridică-l, stînd îngenuncheată,
Și-ncet îi dă copilului să sugă...

Cutremurat de clipa asta sfîntă,
Un gînd simțeam cum sufletu-mi frămîntă,
Cum mă supune gîndul și mă-ndeamnă,
Poruncitor cum drumul mi-l arată :

Ca un proroc, cu fața-mbujorată,
Să cad la poala mamei din țărînă
Și, sărutîndu-i înăsprița mină
Și haina ei de sfîntă preacurată,
Genunchii mei să-i plec de închinare !
Și pe copilul ce zîmbește-n pace,
Înfășurat în scutece sărace,
Eu să-l ridic cu brațele-amîndouă
În strălucirea arșiței din slavă,
În razele ce cad dogoritoare,
Să-l înfrățesc cu vulturul din zare
Și să-l cunun cu doina din dumbravă !

Căci inima purcede să-mi dezgroape
Comoara ei de doruri nemplinite,

Și simt amarul țarinei robite,
Și simt rușinea neagră cum mă-neacă,
Simt cum lumină-ncepe să se facă,
Cum moare bezna vechilor păcate.

Și sufletul înviorat îmi spune
Că fătul ăst-al patimii amare
Și-al dorului ce moare-n așteptare
E solul sfânt... înfricoșatul crainic,
Izbăvitor durerilor străbune.

Azi ochii lui ascund în adâncime
Măreața taină nepătrunsă mie
A ceasului cel poruncit să vie,
Să sfarme jalea din viitorime.
El, cel frumos și frate bun cu glia,
Nou-intrupatul suflet de Mesia,
Va fi județul ceasului de mine,
Ce-ntr-un zorit aprins de dimineață,
Cu mîna lui vitează, îndrăzneată,
Zdrobi-va cartea legilor bătrîne.

El va-ntrupa în strigăt de chemare
Cuvîntul sfînt ce azi adăpostește,
În licăriri de tainice altare,
Biserica nădăjduirii noastre.
Și strigătul întraripat va crește,

Prin plaiuri largi, prin munți purtînd
cuvîntul,
Și va trezi din somnul lui pămîntul,
Și rumeni-va zările albastre.

Atunci, în ziua mare-a învierii,
Acești ostași cu fețe ofilite,
Cu zîmbet mort, cu suflete trudite,
Ca-ntineriți de suflul primăverii
S-or ridica, ei, cari au fost străjerii
Amarului, și-ai morții, și-ai durerii,
Cu brațul greu de greul răsplătirii.
Toată țărîna gliei dezrobite
Și mînții toți și-adîncurile firii

Vor prăznui din pacea lor urnite
Înfricoșata clip-a premenirii,
Cînd suflet nou primește întrupare,
Și-n strălucirea razelor de soare
El hărăzește vremii-mbătrînite :
Vestmîntul nou, de nouă sărbătoare.

Luceafărul, Budapesta,
1 oct. 1905

AȘTEPTARE

Sat din margine de codru,
Revărsat sfios în vale,
Tot mai jalnic ca le-amurgul
Peste strașinile tale !
Frunza plopilor pe plaiuri,
Ochii stelelor pe creste,
Roua firelor de iarbă
Plîng duioasa ta poveste.

Ursitoare rele scris-au
Toți voinicii să te lasă,
Și-au orînduit să fie
Un pribeag din orice casă.
Azi, de cîntece și glume
Toată vatra ta-i orfană,
Și-i atît prisos de jale
În îngusta ta poiană.

Unde-i astăzi cîntăreţul
Glasul codrilor s-asculte,
Cetluind pe patru strune
Taina zvonurilor multe ?
Şi, pribegitori, azi, unde-s
Ochii văzători-a-toate,
Să îmbrăţişeze-ntreagă
Vraja firii fermecată ?

În zadar de sus azi luna
Chipu-şi împleteşte-n apă,
Ale firii înţelesuri
Minte nu-i să le priceapă.
Şi-n zadar răsare soare,
Brîul bolţii să-ntretaie,
N-are suflet, azi, tovarăş
În cărarea-i de văpaie.

Mor azi cîntecele-n pragul
Noptilor la şezătoare,
Şi de feţi-frumoşi uitată,
Mîndra Cosînzeană moare.
Azi voinici cu zmeii-n luptă
Zarea nu mai înspăimîntă,
Şi pe pajiştea-nflorită
Nici un cîntăreţ nu cîntă.

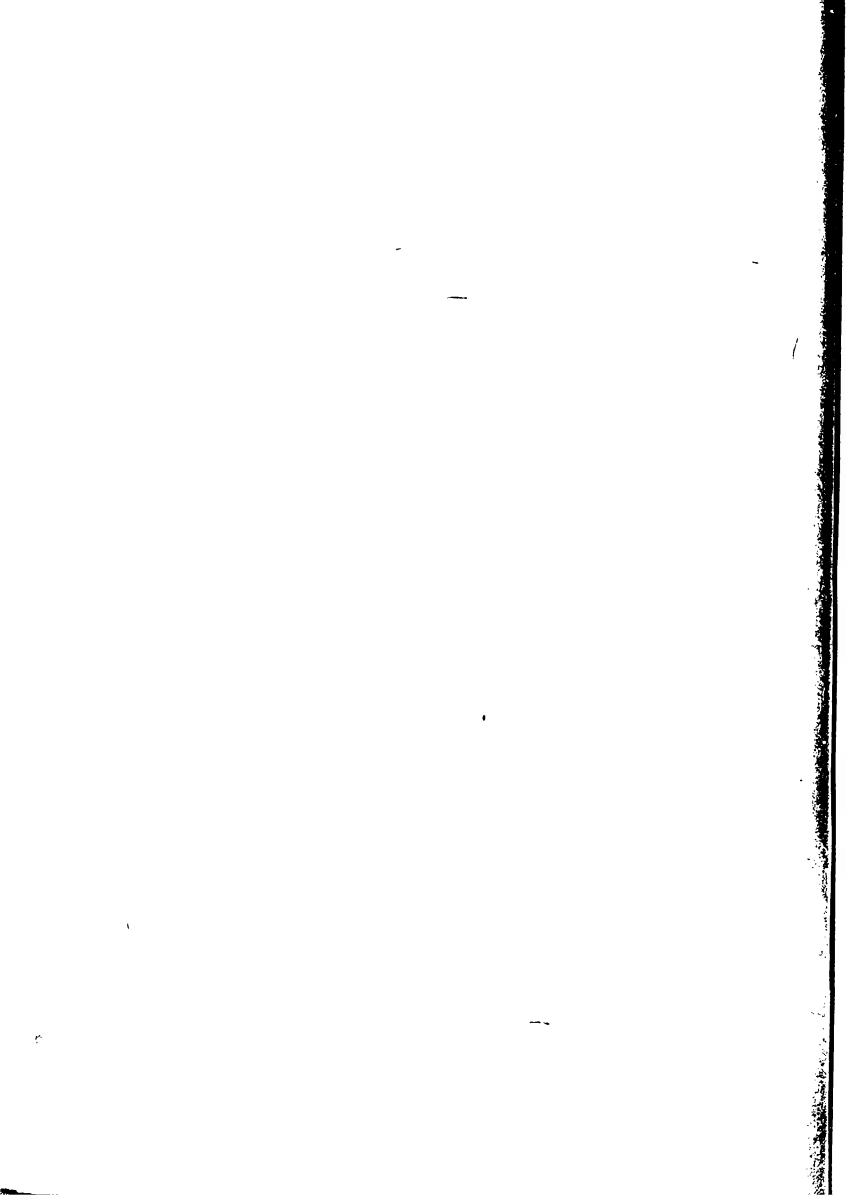
Tot mai ostenită-i doina
Fluierului de la munte,
Tot mai părăsite-s astăzi
Bietele piscuri cărunte.
Doar arare, câteodată,
Vreun rătăcitor, departe,
Satului pierdut în umbră
Mai trimite-i câte-o carte.

Salba de căsuțe albe
Se-nsenin-atunci deodată,
La podmol, în fapt de seară,
Toată lumea-i adunată,
Și, prin ochelarii umezi,
Spune popa din scrisoare,
Pin' ce luminează luna
Fruntea celor arși de soare.

Luceafărul, Budapesta,
15 apr. 1905

NE CHEAMĂ PĂMÎNTUL'

1909

FECUNDITAS

Se-ndoaie coapsa plopului pe culme
Cînd frunzele de-o nevăzută mînă
Atinse cad — și una cîte una,
Zburînd domol, se spulberă-n țărînă.
Le văd în drum șiraguri așternute,
Un val de vînt le-nvolbură-n risipă,
Viața mea, la tine-acum mi-e gîndul,
Cum te fărîmi tu, clipă după clipă !...

Trec zilele în goana lor pripită,
Și fiecare mai sărac mă lasă,
În orice clipă, minții zbuciumate
Cîte-un drumeț îi pleacă de la casă.
Nu au popasuri gîndurile mele,
Sămînța lor se zbate veșnic nouă
Și, călător pe drumuri nesfîrșite,
Se risipește sufletul meu vouă !

În alergarea clipei călătoare
Atîtea-s date ochilor să vadă,
Și cîte-mi trec fugare pe la poartă
Le cheamă toate sufletu-n ogradă.
Cu ele-mpart eu darurile mele !
Las inima comoara să-și desfacă
Și, cînd pornesc în calea lor pribege,
Cu ele duc podoaba mea săracă...

Nu sus în cer ! Vă biruie înaltul !
Curmați-vă cărările spre stele,
Rotind răzlețe-n praful de pe uliți.
Vă vreau acolo, gîndurile mele !
Cădeți, cădeți voi, frunze dezlipite,
Pe cîmpul larg, în zbor, vă poarte vîntul
Și vă-nfrățească rostul cu țărîna :
Pe urma voastră va rodi pămîntul !

Viața românească, Iași,
Oct. 1907

PRAPASTIE

La geam mi se zbătea oraşul cu huietul fără
popasuri,
Cu vrajba lui, războiul pînii îl desluşeam în mii
de glasuri,
Şi chiotul flămînd al vieţii vuia la geamurile
mele...
Eu ascultam pierdut la masă, şi toate
zvonurile-acele
Smulgeau din inima-mi bolnavă şiragul slovelor
trudite...
Şi cum pluteam aşa-n neştire, deodată,-ncet,
pe nesimţite,
Nedumerit trecîndu-mi pragul, un om s-a
strecurat de-afară...
Un biet moşneag cu barba albă, frumos în portul
de la ţară...
El s-a oprit în prag o clipă... Mi-a zis apoi
sfios pe nume,

Cînd ochii-ntrebători, albaștri, mă cercetau în
 faț-anume...
 Juca un zîmbet de lumină pe fruntea lui
 brăzdată-n crețe,
 Și cînd m-a cunoscut bătrînul, ca-ntinerit, mi-a
 dat binețe.
 Am îngropat atîta vreme de cînd eram noi
 împreună,
 Îmi învia o lume-ntreagă cu vorba-i limpede
 și bună,
 Atîtea farmece uitate zîmbeau din graiul lui
 cuminte,
 Se fărîma o jale blîndă în tremuratele cuvinte
 Și povestea încet moșneagul mișcîndu-și pletele
 cărunte...
 Spunea de-un sat cu case albe, pierdut pe coasta
 unui munte,
 De oamenii uitați acolo, pe cari îi paște nenorocul,
 Cum li s-a stins nădejdea-n suflet și li s-a stins
 în vatră focul,
 Cum numai mărăcini pe cîmpuri le-a mai lăsa:
 arsura verii,
 Cum slujbe dau pe cîmp plugarii, și cum se
 vaieră oierii.
 Spunea de-o casă părăsită, fără stăpîn de ani
 de zile.
 Cum își îndoaie-ncheietura acoperișul de șindilă.
 Cum vîntul a-ngropat fîntîna, cutreierînd ograda
 moartă,

Și-n ziua Sfântului Ilie i-a frînt armindenul la
 poartă.
 Și multe povestea bătrînul... Vorbea de jalea
 bătăturii,
 Cum și-a făcut o barză cuibul și are pui în podul
 șurii ;
 Mi-a spus că-n țintirim, la groapă, doar dînsul,
 biet, de se mai duce,
 Că picăturile de ploaie au șters porecla de pe
 cruce...
 Ii tremura încet cuvîntul... Simțeam sfiala că-l
 apasă
 Cînd m-a privit duios în față :
 „Te mai gîndești vreodat-acasă ?...”
 În ochii-ntrebători, albaștri, priveam eu fulgerat
 de clipă,
 Simțeam cum duhul altor vremuri deasupra-mi
 bate din aripă,
 Vedeam cuprinși de-nfiorare cum stau în fața
 mea păreții,
 Cum mi se deslușesc aievea din neguri tainele
 vieții...
 Supus, îmbrățișam moșneagul atîta de străin
 în casă,
 Și chipurile din părete, și lucrurile de pe masă ;
 Și toate cărțile pe poliți păreau c-ascultă și se miră
 Și mă privesc cutremurate de cîte se destăinuiră...

În urmă se zbătea oraşul cu zvonu-nţrecerilor
 multe,
 Se zbuciumau alături plopii de cîte le-a fost dat
 s-asculte.
 Atîtea jalnice-nţelesuri plîngeau în frunza lor
 bolnavă
 Şi, pricepînd atîtea taine, tînja livada de otavă.
 Venea din cer pe cîmp amurgul... De pe înaltul
 unui munte
 Dura, din umbră şi lumină, în drum o minunată
 punte.
 Simţeam cum bolta se-nfioară, cum sînu-i uriaş
 tresaltă,
 Cum tremură înfrigurată sfioasa trestie de baltă,
 Şi ştam înmărmurit, în cale, cu braţele încrucişate.
 Neştiutor, priveam departe, şi ochii-nchişi pe
 jumătate
 S-au umezit de arătarea acestui asfinţit de sară :
 ...Vedeam pe şerpuirea albă în largul drumului
 de ţară
 Un om bătrîn ducînd povara unei vieţi
 nemîngîiete,
 Şi soarele-mpletea cu aur argintul lui curat
 din plete.
 Şi cum urca încet colina — schimbînd cu mîinile
 toiagul,
 Cu barba albă de zăpadă — un sfînt mi se părea
 moşneagul...

Il deslușeam tot mai departe. Simțeam, în clipele
acele,
Cum orice pas sfarm-o verigă din lanțurile minții
mele
Și, ca un făcător de rele, am tresărit de-nfiorare
Cînd mi l-a înghițit amurgul...

Un fulger și-a deschis cărare,
Cutremurîndu-și pieptul șubred. Sclipirea lui
înfricoșată
Mi-a luminat abia o clipă, și-am înțeles atunci
deodată,
Prăpastia ce port în mine.

Acolo-n piept, încătușate,
Sunt două suflete dușmane... Străveche, ura lor
se zbate,
Și mintea s-a trudit zadarnic o viață-ntreagă să le
lege...

Obezile lor ruginite tu mi le-ai sfărîmat, moșnege !
Atunci, scăpate din robie, s-au ridicat într-o
clipită,

O luptă s-a încins grozavă din ura lor neadormită
Și le vedeam cum vor cu pumnii să spargă strîmta
încăpere,

Le auzeam în piept strigarea... Cum glasul lor
închis mă cere !

„Mă du departe, mai departe ! La munți
cu fruntea de zăpadă,
Să sorb din freamătul pădurii ș-al ierburilor
din livadă !

Să mă-nfioare tainic brazii, când tremură din
aripi vîntul,
Dă-mi largul bolții înstelate și fă-mă frate cu
pămîntul !
Mă du departe, mai departe ! În satul semănat
sub munte,
La casa cu ferești înguste... la piscurile largi,
cărunte.
Mă du acolo-n țintirimul unde,-n poleiul alb
al lunii,
Sub cruci de lemn slăbit de vremuri, își dorm
odihna lor străbunii ! "
„Nu simți orașul cum tresare sub turnurile de
aramă ?
N-auzi vîrtejul lui năpraznic... nu-l simți pe nume
cum te cheamă ?
Nu-l vezi în haina lui de flăcări cu veșnica
neadormire,
Cu zbuciumul atîtor patimi... atîta sete de mărire ?
Suflarea lui de foc mă arde, iar glasul-i mă opreș-
te-n cale :
În umbra zidurilor negre ai tors tu gîndurile
tale !... "

Așa se frămînta în mine strigarea lor
neîntreruptă,
Mi-au pustiit întreg avutul cei doi potrivnici
prinși în luptă,

Și stam sărac în bezna nopții, cu ochii ațintiți
în zare,
Cînd vîntul, demon fără milă, părea că-mi rîde-n
alergare ;

„Împins de visele deșerte, zadarnic drumul tău
îl sui,
Biet călător, în lumea asta, tu nu mai ești al
nimănu !“

Luceafărul, Sibiu,
1—15 mai 1908

CÎNTECELE MELE

Eu vă chem din visuri,
Vă cobor din stele,
Vă alint în taină,
Cîntecele mele —
Ca-ntr-un cuib, v-adorm în suflet,
cîntecele mele !

Ciripiți acolo,
Păsăruici golașe,
Ciripiți și creșteți
Ca un prunc în fașe —
Plîngeți și zîmbiți la sînu-mi,
ca un prunc în fașe.

Pe deasupra voastră
împletesc cunună

Razele de soare,
Razele de lună —
Cîte nu vă spun, şirete, razele de lună ?

Intr-o zi vă-nşală
Zărilor albastre,
Vă despart de mine
Aripile voastre —
Cine-mi poate spune drumul aripilor
voastre ?

Rătăciţi departe,
Paseri călătoare,
Nu vă ştie cuibul —
Îl mai ştiţi voi oare ?
Pribeşind în lumea largă, mă mai ştiţi
voi oare ?

Bate-n ştreşini ploaia,
Cuibul vechi vă cheamă,
Părăsit şi singur,
Cuibul se destramă —
Fără ciripitul vostru, cuibul se destramă !

*Luceafărul, Sibiu,
1 apr. 1908*

INVIERE

E-n cuib la noi visatul sol de pace,
E îngerul chemat în nopți sihastre
Să-mbine două suflete sărace...
Îl simt deasupra capetelor noastre
Cum, tremurînd, aripile-și desface...

Vezi, suntem singuri... Fruntea mea fierbinte
O sprijini tu cu mîinile-amîndouă,
O sprijini tu, și mîna ta nu minte,
Nevasta mea... Ca fața unei sfinte,
Ai chipul blînd și-n ochi sclipiri de rouă.
Ei se deschid, ca bine-să-cuvînte
Tăcerea ast-atît de dulce nouă...
...Și stăm uitați... E-atîta pace-n casă,
Doar în cămin jăratecul tresare
Și mor cărbunli arși de-nfiorare
Cînd cade-o dulce-adormitoare lene,

Și-n noapte,-ncet, pe creștet ni se lasă,
Coboară lin, ne-alunecă pe gene,
Ca o broboadă albă de mătăasă...

În pacea caldă visurile toate
Pe-același drum se duc îngemănate
Cînd ochii mei în noapte-și fac cărare,
Neștiutori călătoresc în zare,
Îmbrățișînd cîmpiile de ghiață...

Zadarnic cer un picur de viață...
Dorm zăvorîte-ndemnurile firii,
Și luna trece, galbenă la față,
Nemilostivă-n drumul strălucirii...
Eu stau pierdut, înlănțuit de frică,
Cînd, într-o clipă, cîmpul se-nfioară.
Din adîncimi un urlet se ridică :
Simt tot mai dîrz cum bolta o despică.
În drum năvalnic suie și coboară
Pustietatea albă de zăpadă.

Frămîntă creasta plopilor din vale
Îngrozitorul chiot de osîndă.
Și tremură omătul pe livadă —
Cînd de departe-un lup își taie cale
Și-și strigă nopții patima flămîndă.

În ochii verzi văd fulgere de ură,
Văd neînfrînta sete de viață,
Mă biruie păgina lor arsură...
Ei nu cunosc a jugului povață !

Te înțeleg, neîmblînzită fiară,
Tu, frate bun al visurilor moarte,
Muștrarea ta, ce-mi vine de departe,
Lovește-adînc și-ncepe să mă doară...
Te-ascult, te-ascult, ostaș fără hodină,
Tu, sol răzleț al patimilor mele,
Îmi tulburi pacea cerului cu stele,
Și mă cobori din lumea lor senină.
De glasul tău, ce strigă-n întunerec,
Se frîng și cad zăvoare ferecate,
Se frîng și cad, și lanțuri n-am să ferec
Adîncă cript-a vremilor uitate.
Simt sufletul cum calcă pe ruine,
Biruator îi fulgeră armura :
Un mîndru mort s-a deșteptat în mine,
Și chipul lui cutremură-mi făptura...

Mărită fii, tu, clipă-nfricoșată !
L-ai înviat pe cel de-odinioară
Și i-ai trezit durerea îngropată
Cu glasul tău, neîmblînzită fiară !
Ești tot cel vechi, cum te știam odată,
Cînd, în tăcerea umedei mansarde,

Îți impleteai din fulgere cunună,
Și-n tremurarea razelor de lună
Întretăiai țăriile cu zborul !...
Pe-același drum treci vămile vieții,
Și fruntea ta și sufletul tău arde,
Neînfrîinate sol al dimineții !

Dă-mi mîna ta, frumoasa mea copilă
Să prăznuim marea înviere !
N-auzi eterna lumilor durere ?
Din mii de guri s-a deșteptat la poartă !
Fiorul vechi de dragoste și milă
Mi-a înviat amărăciunea moartă,
Și glasul ei din cuibul tău mă cere.
Dă-mi mîna ta, frumoasa mea copilă !

*Luceafărul, Sibiu,
15 aug. 1908*

COSAȘUL

S-a fost pornit un vînt molatec
Să miște papura din baltă,
Într-un oftat prelung și silnic
Gemea tulpina ei înaltă.
Călătorea de-atîta vreme
Bolnavul vînt, mergea departe,
Și semăna atîta jale
De-a lungul miriștilor moarte.

Mureau ovezele pe dealuri
Sub răsuflarea de otravă,
Și se uscau în rădăcină
Livezi întinse de otavă.
Alături tremura porumbul,
Cu trupul chinuit de sete,
Și se frîngea troznind în noapte
Ca o oștire de schelete...

Mai sus, în deal, înspre dumbravă,
În colț, la marginea poienii,
Era un car cu oiștea-ntoarsă,
Și-n jug, alături, boulenii :
Sărmane, blinde dobitoace !
În căutătura lor amară
Se răsfrîngea întreagă jalea
Acestui trist amurg de vară...

În fața lor stătea pe gînduri
Tovarășul zdrobit de luptă,
Înfiorat de truda stearpă,
Un biet cosaș cu fața suptă.
Și cum ședea bătîndu-și coasa,
Întins pe zdrențuita zeche,
Cu ochii stinși, părea țaranul
Un mucenic de legea veche.

Eu mă uitam, cu milă-n suflet,
La mîna lui de soare arsă ;
Vedeam cum din apus o rază
Pe frunte-ncet i se revarsă.
Și, cum treceam tăcut în cale,
Din glasul coasei chinuite
Se-nfiripa povestea mare
A mîinilor nerăsplătite.

Țipa pe urma mea oțelul,
Simțeam cum blastămă și plînge,
Și ceriu-mbujorat departe
Părea tivit cu foc și sînge.
În sufletu-mi strivit de groază
Păgîne patimi prind să fiarbă :
„Trudită, chinuită coasă,
Vei mai cosi tu numai iarbă ?...”

Luceafărul, Sibiu,
15 sept. 1908

PORTRET

...Și cum te văd întins pe perne, în faetonul tău
de gală,
Și văd cum toate-s largi pe tine, și numai fruntea
ți-e îngustă,
Să nu te miri că nu mă mișcă o clipă lenea ta
augustă,
Și că înfrunt cu-atîta milă căutătura-ți triumfală.

Ca într-o criptă doarme-n carne pitica
inimă-ngropată,
Nimic din vaierul de-afară nu izbutește să audă
Dar, uite, sufletul meu meșter c-o liniște atît de
crudă
Ridică lespedea și vede în groapa ta întunecată

Și te-nțeleg, drumet statornic al lumii veșnic
neschimbate,
Ți-i știu șacalii care țină în biata inimă bolnavă,
Ei nu vor înceta să urle, căci foamea, foamea ta
grozavă
E-nfiripată din fiorul atîtor guri nesățurate.

Atîți zileri ce răsturnară în noaptea veacurilor
mute
Cu sapa lor neostenită bogata țarină bătrînă
Ți-au răsădit, drept moștenire, în suflet foamea
lor păgînă,
Și cum te-ai sătura cînd trebui să potolești atîtea
sute ?...

Străbunii tăi cu palme aspre, răpuși de robota
haină,
Și-au risipit în trudă vlaga atîtor brațe chinuite,
Atîtea zile fără tihnă și nopți atîtea nedormite...
Ei dorm în somnul tău acum și cer în lenea ta
hodină.

De-aceea, cînd te văd pe perne, în faetonul tău
de gală,
Și văd cum toate-s largi pe tine, și numai fruntea
ți-e îngustă,

Îți iert și inima flămîndă, îți iert și lenea ta
 augustă
 Și — vezi — înfrunt cu-atîta milă căutătura-ți
 triumfală !...

Luceafărul, Sibiu,
15 dec. 1908

DE DEMULT...

Tot mai rar s-aud în noapte clopotele de la
strungă...
Patru inși la popa-n casă țin azi sfat de vreme
lungă.

Într-un sfeșnic ard pe masă două luminări de
ceară,
Plin de grije, peană nouă moaie popa-n călimară :

„Patru juzi din patru sate, de la Murăș mai
la vale,
Cu supunere se-nchină astăzi înălțimii-tale,

Luminate împărate ! Scriem carte cu-ntristare,
Ne-au luat pășunea domnii, fără lege și-ntrebare. .

Semne-aveam, și-n miezuine¹ le-au fost pus de
mult bătrîni,
De pe cînd în țara asta numai noi eram stăpîni...

Nu mai sunt acum pe cîmpuri, toate le-a sfărmat
dușmanul,
Și pe Ionuț al Floarii ni l-au prăpădit, sărmanul.

Ne mor vitele-n ogradă și ni-e jale nouă foarte
Și,-nălțate împărate, noi n-am vrea să facem
moarte !

Dar ne vren. moșia noastră, vrem și pentru mort
dreptate !
Ale înălțimii-tale slugi supuse și plecate,

Am trimis această carte și, precum ea să se știe,
Scris-am eu, popa Istrate, în ziua de Sfînt-Ilie.

Iar noi patru juzi cu toții nu știm slova și
scrisoarea,
Punem degetul pe cruce și-ntărim și noi plin-
soarea."

¹ Miezuină — hat.

La fereastră-s zori de ziuă și pătrund încet în
casă,
Juzii, treji de gânduri grele, stau cu coatele pe
masă.

O nădejde luminează fețele nemîngîiete ;
A-ntărit scrisoarea popa ; la tot colțul o pecete.

Moș Istrate se ridică și, cu mîna tremurată,
Pune cartea în năframă, de trei ori împăturată...

Înțolît de drum, jitarul Radu Roată se ivește,
Vechi căprar din cătănie, știe carte pe nemțește.

El aşază-n sîn răvașul și sărută mîna popii,
Juzii-i strîng o dată mîna, le mijesc în gene stropii.

Stau cu popa-n pragul porții, ochii lor spre drum
se-ndreaptă
Cînd, cu traista subsuoară și toiagu-n mîna
dreaptă,

În sclipirea dimineții, care rușenește satul,
Radu Roată pleacă-n lume, cu scrisoarea
la-mpăratul.

Luceafărul, Budapesta,
1 febr. 1906

COLINDA

Moș Crăciun, Moș Crăciun !
La casa de om sărac
S-a gătat făina-n sac
Și n-avem să-ți dăm colac...
Moș Crăciun !

Moș Crăciun, Moș Crăciun !
Pe toate răzoarele,
Pe toate ogoarele
Ne-am trudit picioarele...
Moș Crăciun !

Moș Crăciun, Moș Crăciun !
Toate săptămînile
Ne-am ostenit mînile
Și-am adunat grînele...
Moș Crăciun !

Moș Crăciun, Moș Crăciun !
Slujim slujba satului,
Țărina bogatului,
Pajura-mpăratului...
Moș Crăciun !

Moș Crăciun, Moș Crăciun !
Pe toate cărările
Îți cîntăm cîntările,
Ardem lumînările...
Moș Crăciun !

UN OM

Rămas bun, biete mâni de trudă,
Atîta vreme-mpovărate,
Ce stați pe pieptul slab acuma
Întîia dată-ncruciate.
Ostaș al sfintei munci depline,
De-acum pămîntul te așteaptă,
La judecata cea din urmă
Tu vei găsi socoată dreaptă !

Cinstită slugă credincioasă,
Vor odihni a tale moaște,
Doar glia neagră și mănoasă
Atît de bine te cunoaște...
Închișii ochi n-or să mai știe,
Și nu s-or tulbura de jale
Cînd cai străini vor paște iarba
De pe movila gropii tale.

Azi nu mai e îngust bordeiul
Să-ncapă jalea ta amară,
Din iconița ei, Preasfînta
Te vede cea din urmă sară...
La cap un muc de lumînare
Învie-ncet și dă să moară,
Asemeni visurilor tale
În sufletul de-odinioară !

Numai o babă milostivă
Îți străjuie la căpătîie,
Și pe cărbunii din jertfelnic
Așază boabe de tămîie.
De pe blidar un biet opaiț
Își joacă para tulburată
Pe fața strînsă subt bărbie
C-o legătură-mprumutată.

Încet s-apropie de tine
Și-ți pune-un ban în mîna slabă,
Îi tremură durerea-n gene
Și-ncepe-a plînge, biata babă...
Îi fură tînguirea vîntul
Ce bate-n drumul lui fereasta :
„Vai de norocul tău, vecine,
De ce-ai mai fost pe lumea asta ?...”

S-abat în mintea ei bătrână
Frinturi din rostul tău pe lume,
Cum doi băieți ți-s slugi, departe,
Și nu le-ai mai știut de nume.
Din trei feciori ce-aveai, războiul
Ți l-a-ngropat pe cel mai mare,
O fată-i moartă de rușine,
Nevasta ta -- de supărare.

Se zbate-n sfeșnic lumînarea
Și moare-n stingere domoală,
A adormit în lacrimi baba,
Și capul i-a căzut în poală...
Prin geamul spart clipește luna,
O clipă numai se arată.
Și-n perna ei de nori ș-ascunde
În pripă fața rușinată...

Un popă-n grabnice tropare
Te va petrece dimineață,
Și poate nimeni nu va plînge
Plecarea astă din viață...
De lingă șură, răzimată,
Te va privi muncita sapă,
De-ar ști vorbe surata bună,
Amar te-ar prohodii la groapă :

„O viață-ntreag-am fost tovarăși,
În ploi și-n arșiță de soare,
De truda palmei tale aspre
Eu m-am făcut strălucitoare.
Scelipirea mea spune rușinea
Și jalea care mă purta :
M-ai frînt de glia tuturorora,
Dar n-am săpat moșia ta !“

Viața românească, Iași,
1 mart. 1907

GRAIUL PÎNII

Poveste-ntunecat-a pînii,
Nu-i strună să te ştie plînge,
Căci de durerea ta străvece
În suflet cîntecul se frînge.
Cînd de strigarea strunei mele
Aş vrea plînsoarea ta s-o ferec,
Se sfarmă coardele strivite
De-atîta jale şi-ntunerec.

Din umbra nopţii care-ngroapă
Al vostru neam din vremi bătrîne,
Vă desluşiţi în negre rînduri,
Voi, dătătorilor de pîne.
Cinstite mîni, de soare arse
Şi înăsprite de sudoare :
Din truda săptămîinii voastre
Trăieşte-a lumii sărbătoare.

Eu vă-ntîlnesc în drumul minții
Și-n calea visurilor mele,
Căci nu vor ochii să mă mintă,
Nu vrea urechea să mă-nșele.
Simt cîte doruri nențelese
Și gemăte nepricepute
Acopere cu voi alături
Cenușa veacurilor mute.

Ați împletit atîta jale
În doina voastră care plînge,
Doar holdele cu spice grele
Răsar din lacrimi și din sînge.
Dureri ați zăvorît sub glie,
Și patimi nemblînzite încă,
Eu le-nțeleg și mă-nfioară
Cum fierb în matca lor adîncă.

Mustrarea mintea mea o sapă
Și groaza sufletu-mi apasă,
Căci umbra voastră-ndurerată
Pe veci îmi străjuie la masă.
Simt duhul răzvrătirii negre,
Infricoșata zi de mîne
Cum și-au dospit amărăciunea
În bucătura mea de pîne.

Luceafărul, Sibiu,
15 dec. 1906

C A I N
— 1907 —

I

În vremi demult s-a aşternut sub glie
Şi trupul tău şi mîna vinovată,
Dar Cain, tu, păcătuirii tată,
Tot mai răasai şi-n vremea mea tîrzie.

Azi creşte iarbă proaspătă, curată,
Pe groapa ta de veşnică urgie,
Păcatul însă pururi reînvie,
Nu l-a primit ţărîna-nfiorată...

El s-a-mpărţit în largul lumii noastre,
Se zbuciumă neadormit în fire
Pe plaiuri verzi, pe stîncile sihastre.

Noi îi simțim ispita-nfrigurată ---
Nepoți ai tăi, părtași în moștenire,
Purtăm în suflet zestrea blestemată !

II

Simțeam demult suflarea de otravă
Cum doarme-n pieptul fraților de-o mamă,
Cum din cetăți cu turnul de aramă
Purcede-n lunci și-n creștet de dumbravă.

Vedeam cum duhul negru se destramă,
Mă înecă funinginea grozavă
Și deslușeam clocotitoarea lavă
Cum se-nfiripă nebăgată-n seamă.

Tu, frate rău, cu inima flămîndă !
Cînd Aveli mii cerșetoreau iertare,
Nu te-ai oprit în drumul de osîndă !

Păcatul tău și-a întetit avîntul
Și n-ai avut nici milă, nici mustrare,
Cînd otrăveai în urma ta pămîntul !

Azi s-a aprins oceanul tău de ură,
 Azi limbi de foc despică aurora,
 Pierzarea astăzi își întinde hora
 Și despletită urlă-n bătătură.

S-a început războiul tuturor,
 Azi strig' acei ce mii de ani tăcură,
 Dezlănțuita patimii arsură
 Azi prăpădește-n trăznete Gomora !

Bieți munți bătrâni ! Voi gemeți azi de
 jale...
 De-atâtea ori v-aș fi mutat din cale,
 Voi stavila atîtor visuri moarte !

V-aș prăvăli azi munte peste munte,
 Între pămînt și cer v-aș face punte,
 Să n-aud plînsul fraților departe !

Luceafărul, 1 sept. 1908

O ȚARĂ ȘTIU

— 1907 —

Părinte bun al neamurilor toate,
Fă geana ta de milă să tresară...
Ascultă-mă !... O țară știu — acolo
Vor fi mai grele spicele la vară,
Mai cu belșug va fi rodirea gliei
În țara unde-s lacrimi și osinde...
Și sînge, Doamne, — sîngele îngrașă
Și spor aduce miriștii flămînde.

Curînd veni-vor pluguri în ogoare
Și-or rupe brazde negre de rușine,
Sfios cădea-va bobul de sămînță
Și sub pămînt s-a furișă mai bine !
Mai rodnică va fi îmbrățișarea
Grăuntelui cu firul de țărînă,
Mai des vor curge lacrimile tale
Pe nou sfințita țarină bătrînă.

Va crește, Doamne, grîu bogat la vară,
Încovoiat de roadele durerii
Și va veni cernită oaste mută
Pe cîmpul larg să strîngă sporul verii...
Aprins luci-va soarele-n văzduhuri
Și n-a fi cînt să-i mîngîie arsura,
În pas domol oștirile de seceri
Îți vor culege cuminecătura...

Ascultă, Doamne, glasul rugii mele :
Cînd trupul tău lîngă altar s-a frînge
Adu aminte celor ce-ngenunche
Că trupul tău e plămădit în sînge...
De gîndul ăst' cutremură-le firea
Și-n sufletele grele de păcate
Coboară, Doamne, pentru totdeauna,
Fiorul sfînt al dragostei de frate...

Luceafărul, 1 apr. 1907

ÎN MUNȚI

Voi, munților mîndri, moșnegi cununăți
Cu stelele bolții albastre,
În leagănul vostru de codri și stînci
Dorm toate poveștile noastre.
Alături de șoimii cu ochii aprinși,
Din tainica voastră dumbravă,
Se-nalță-ndrăznește-n lumina din cer
Și visele noastre de slavă.

În voi își deșteaptă plînsorile ei
Frumoasa mea țară săracă,
Cu brațe lipsite de-al luptei fior
Și buze ursite să tacă.
La voi vine jalea-î cînd vifor păgîn
Purcede strigarea să-i frîngă,
În cîntec o schimbă pădurea de brazi
Și-n lume-o trimite să plîngă.

La voi mă îndrumă-n cărările ei
Și biata mea soartă pribeagă,
Pădurea cea veșnic lipsită de somn
Mi-e sfântă și-atîta de dragă.
Cîntarea măiastră din codrii cărunți
Dă strunelor mele povață,
Și-o mîndră poveste strivită de vremi
Truditul meu suflet învață.

Din culmea pleșuvă cu creștetul alb
Privirile-mi zboară departe,
Și-n mintea supusă tresare aprins
Fiorul măririlor moarte.
Un vaier amarnic se zbate-n amurg
Și stăruie-n zvonuri de ape,
Al munților vaier mă zbuciumă-n piept
Și-mi tremură plînsu-n pleoape.

O vitregă soartă, cu patima ei,
Pe-ntinsele culmi și poiene,
În vremuri pitice, iubirii de frați
Ziditu-i-a graniți viclene...
A pus miezuine și stavil-a pus,
Rupîndu-vă creștetu-n două,
Cînd Domnul, stăpîn pe pămînt și pe cer,
Pe voi v-a dat, munților, nouă !

Vă arde rușinea din creștet, ades'
Voi aspră porniți vijelie —
Și sufletu-mi lacom vă soarbe atunci
Năpraznica voastră mînie !
Din urletul vostru sub ceriul aprins,
Din ploaia de trăsnete grele
S-a naște odată, plutind peste vremi,
Cîntarea cîntărilor mele !

Luceafărul, Budapesta,

1 iul. 1906

PRIMA LUX¹

Intr-o duminică de toamnă... Vezi, ca prin vis
mi-aduc aminte...
M-a sărutat cu lacrimi mama când mi-a-ncheiat
la gît cămaşa,
Zimbind m-a mîngîiat pe frunte şi nuci mi-a dat
din sîn nănaşa,
Şi tata m-a bătut pe umăr şi m-a-ndemnat să
fiu cuminte...

Şi parc-o văd cum sta bunica, plîngînd în colţu-i
de năframă,
Cînd dascălul din sat şi popa deodată ne-au venit
în casă,
Şi cum roşisem de ruşine cînd popa m-a chemat
la masă
Şi mi-a vorbit de-nvăţătură şi m-a cinstit c-un
ban de-aramă !

¹ Cea dintîi lumină (lat.).

M-am furișat sfios în tindă... Simțeam cum mă
supune frica,
Îi ascultam de lângă vatră, dar nu le-nțelegeam
cuvîntul...
Vorbeau de bani... vorbeau de carte... de rodul
slab ce-a dat pămîntul...
Și nu mai știu... Cu capu-n poală, am adormit
lîngă bunica.

Și vezi, atunci, în noaptea-aceea, m-a chinuit o
arătare...
Părea că s-a deschis, departe, o gură roșă de
bălaur,
S-apropia în drum o fiară cu solzi strălucitori
de aur...
O deslușeam cum vine-n goană și crește mare,
tot mai mare.

Eu în zadar fugeam pe cîmpuri... În urma mea
urla, spurcata,
Răsufletul grozav și negru puternic i-l simțeam
în urmă...
Simțeam cum vrea să mă înghită, simțeam cum
glasul mi se curmă,
Cu mîinile încrucișate sta fără de putere tata !

O mină m-a trezit din groază... Venise mama să
mă vadă,
Cu brațe moi și tremurate mi-a ncolăcit atunci
grumazul,
M-a îmbrăcat în haine albe, mi-a sărutat pripit
obrazul,
Plîngea cînd m-a urcat bunica sus, în căruța din
ogradă...

Și s-a pornit căruța-n noapte. În pietre scînteia
potcoava,
Și tata sta tăcut alături... Mi se părea
o-nchipuire...
Și somnul mă fura arare... Cu ochii grei de
nedormire
Zăream în cale licuricii, cum luminau în șanț
otava.

Dar sus, la marginea pădurii, am tresărit din somn
deodată...
Vedeam cu ochii mei aievea vedenia îngrozitoare :
O gură roșă de bălaur mi se părea aprinsul soare,
Și-n fum îi clocotea întreagă spinarea largă,
revărsată.

Strivit atunci de-nfiorare, m-am ghemuit la
tata-n poală !
„Întoarce caii mai degrabă !... Nu vezi, bălaurul
mă-nghite ? !“
Imi tremura de groază trupul, ca pieptul paserei
rănite,
Cînd tata mi-a răspuns pe gînduri :
„Ne ducem în oraş, la şcoală !“

Luceafărul, Sibiu,
1 oct. 1908

CANTORUL CIMPOI

Cîntăreț de lege veche,
Cîntăreț și om de treabă,
Biată mintea mea zadarnic
De păcatul lui se-ntreabă...

Cantorul Cimpoi, bătrînul,
Cu făptura lui vitează,
Cum cînta demult în strană
Cîntecul de Bobotează !...

De troparele-i măiestre
Se-nchina adînc poporul
Și se lumina icoana
Lui Isus mîntuitorul...

Povesteau pe-atunci nănașii
Că-i mai sfântă cununia
Dacă glasul lui mărește
Pe prorocul Isaiia.

Și la orice zi de praznic
Îl poftea un colț de țară —
Cite cintece de lume
N-a cîntat odinioară !...

Dar, vezi, vremea fără suflet
Duce cîntecul și gluma.
Azi e rău de satul nostru,
Și-i de cantor rău acumă.

Cum l-a-mbătrînit necazul
De cînd i-a murit muierea,
Dumnezeu i-a luat glasul,
Domnii i-au vîndut averea.

Astăzi doarme unde poate,
N-are casă, n-are șură :
I le-a dus pe toate darea,
Și-un fecior la-nvățătură...

*Luceafărul, Budapesta,
1 febr. 1903*

STRĂINUL

Era duminică-ntr-amiază,
Noi stam pe prispă strînși în sfat,
Cînd s-a ivit pe drumul țării
Un om la marginea de sat.
Din pulberea învolburată
Abia puteai să-l deslușești —
Cu pașii largi grăbindu-și mersul,
Venea în hainele-i nemțești...

La cruce,-n deal, noi îl văzurăm
Cum s-a oprit deodată-n pas
Și s-a-nchinat adînc drumețul
Cînd a făcut în drum popas.
Privea-ndelung, ca dus pe gînduri,
La zidul zugrăvit cu sfinți.
Și sta cu capul gol străinul
În ploaia razelor fierbinți.

Cînd s-a pornit încet la vale,
Noi ne uitam de la zaplaz,
Și nu știu, ni s-a părut nouă,
Dar avea lacrimi pe obraz.
Cînd ne-a ajuns, a dat binețe,
Cu glas domol, și-apoi a stat
Și ne-a-ntrebat de sănătate
Și de nevoile din sat.

Ne-a zis c-ar vrea la sfînta slujbă .
Să vie-alătura cu noi,
Și s-a uitat cu-atîta jale
Cînd a trecut un car cu boi.
Iar la vecernie drumețul
Stătea cucernic și supus
Și-a sărutat duios icoana
Cu răstignirea lui Isus.

Cînd a plecat, ne-a spus povețe
Cu grai înduioșat și blind,
Și ne-ncălzea atîta-n suflet,
Că lacrimam toți ascultînd.
Spunea că nu-i păcat mai mare
Decît să-ți lapezi legea ta
Și, vezi, îi tremura cuvîntul
Pe buze, cînd ne cuvînta !

Apoi s-a dus... Ne era jale
Cînd s-a pornit la drum, pe grui...
Dar uite,-n țintirim, pe noapte,
Spun că văzură umbra lui.
De-atunci tot despre el ni-e vorba,
Și-atît am vrea cu toți să știm :
Anume lîngă care cruce
A-ngenuncheat în țintirim ?

Luceafărul, Sibiu.
15 iun. 1907

MI-A BĂTUT UN MOȘ LA POARTĂ...

Mi-a bătut un moș la poartă,
Biet țăran cu țin dra sură,
Îl lătrau departe cîinii
Cînd să-mi vie-n bătătură.

Cu sfiala lui senină
Mi-a trecut cucernic pragul,
Ca un sol din altă lume
Zîmbitor pășea moșneagul.

Cîte nu ne povestirăm
Stînd alătura la masă ?...
Sfînta mea copilărie
Mi-a venit cu el în casă.

Rînd pe rînd îmi înviară
Năzuințe frînte-n două,
De la satul de sub munte
Pînă-n lumea asta nouă.

Murmura încet în barbă,
Se trudea să mă-nțeleagă,
Sta pe gînduri dus bătrînul
Cînd i-am spus povestea-ntreagă.

Mi-a plecat cu ochii umezi
De amara-nvățătură :
„N-o mai spune nimănuia
Biet moșneag cu țundra sură !...”

Luceafărul, Sibiu,
1 ian. 1909

SCRISOARE

Vezi cum trece vremea,
Și tu, tot departe,
M-am gândit acuma
Să-ți trimit o carte.

A-nflorit mușcata
Din grădina noastră,
Și-i atât de roșu
Macul din fereastră...

Straturile-n luncă
Toate-s semănate —
Și-ți spune nănașa
Multă sănătate.

Și mai este-o veste,
— Știi tu, nene, oare ? —
Peste-o săptămână
Mărităm pe Floare.

Tata-i dus la târguri,
Mama stă și coasă
Și tot plînge, biata,
Că nu ești acasă.

Eu, pe gânduri dusă,
Trec seara-n ogradă,
Plîng acolo-n taină,
Plîng să nu mă vadă...

Bată-le pustia
Cele țări străine...
Ne gătim de nuntă
Și gândim la tine...

Euceafărul, Budapesta,
15 febr. 1906

L A C A Ș S T R A B U N ..

O lume-ntreagă mi-a rămas în urrîă
Cu goana ei pripită după viață...
Tu iar mă chemi, împărăție-a firii,
Tu,-nlăcrimată, sfîntă dimineată !
Cînd demonul celor pribegi în lume
Mi-a-ngenuncheat și dragostea și ura,
Vin din potirul bunurilor tale
Întîrziat să-mi cer fărămitura.

Subt adumbriri de sălcii despletite
Mă-ndrumă azi cea mai din urmă vrere,
Sfiala lor îmi freamătă un cîntec
Și-aieave-aud țărîna cum mă cere.
Eu, ostenitul călător al nopții,
Neputincios, azi, poposesc în cale.
Lăcaș străbun, cu turnul subțiratec,
Mă mai primești subt zidurile tale ?...

Atâtea legi și-au picurat otrava
În inima rătăcitoare-n lume,
Ș-atâtea duhuri privegheau în umbră;
Toți mugurii nădejdi să-mi sugrune.
Pentru atâtea poticniri în cale
Și ispitiri de-nvățături deșerte
Ș-atîta suflet risipit pe drumuri
Putea-va oare ceriul să mă ierte ?...

Cînd urc acum cărarea de pe culme
În dulcea pace-atoateiertătoare,
Eu luptă simt cum sufletu-mi încinge,
Cum pieptul meu se zbate și mă doare.
În inimă obezile se sfarmă,
Se dezrobesc aducerile-aminte,
Și ușurat — biserică bătrînă —
Mă-nchin la pragul porții tale sfinte.

Îmi răsăriți, din tremurări de umbre,
Voi, firi cumiști cu zîmbete-mpăcate,
Voi, preoții nădejdi fără moarte,
Voi, cei zidiți din vechea sănătate.
Văd luminat obrazul vostru rumen
De înțelesul altor lumi, senine,
Eu, rob supus al patimilor mele,
Atît de mult m-am îngropat în mine !...

Adormitor m-alină busuiocul
Îngălbenit subt candela de pază,
Prin liniștea ferestrelor boltite
Înfiorată a trecut o rază.
Lumină blînd un chip de muceniță
Încremenită-n visu-i de fecioară,
Și-n suflet îmi pătrunde-o picătură
Din flacăra ce-ardea odinioară.

Stau biruit la colțul vechi de strană,
Și mintea mea cutremurată-mi spune
Că-n drumul ei a răsărit un picur
Din mult ascunsă vieții-nțelepciune...
Aici, în umbra potolită doarme
Măreața tain-a morții și-a vieții,
Tu, suflete întunecat de gânduri,
Tu simți prelung fiorul dimineții...

Un nou botez, de premenire nouă,
Dă minții mele altă-nfiripare,
Cînd din înaltul zidurilor negre
Coboară glas de binecuvîntare.
Clopotnița se-ndoaie și se frînge
Din bieteale încheieturi uscate,
Un suflet e ce-i înfioară lemnul,
Și din adîncul altor vremi străbate.

E clopctul... Copilăria-și plînge
Comoara ei pierdută-n pribegie,
Cu limba lui de rugă și chemare
Strămoșii toți își spun muștrarea mie.
Azi îmi trimit nădejtile de veacuri
Strigarea lor ce vine de departe.
Eu o ascult și-n suflet îmi învie
Sămînța bun-a vremurilor moarte.

Luceafărul, Budapesta,
15 ian. 1906

ION CRÎȘMARUL

Vezi, multe păcate
Sunt pe lumea asta,
Lui Ion crîșmarul
I-a fugit nevasta ;
Mi se pare cu vâtaful i-a fugit nevasta.

Trei zile-implinite
Și-a grijit amarul,
Cu obrazii-n palme
A vegheat crîșmarul ;
Fără pîne, fără apă a vîgheat crîșmarul.

Cînd a fost de-a patra.
Și-a chemat ortacii,
Gloată voinicească

Mi-au venit săracii ;
Lotri mari din două sate, mi-au venit
săracii..

„Beți, copii, de-acuma
Rău să nu vă pară ;
Să bem crîșma toată
Pînă de cu sară ;
Praful din toate să s-aleagă pînă de
cu sară !“

S-au sumes voinicii
Și mi-au prins paharul,
De buți și butoaie
Mi-au golit celarul ;
De cuprinsurile toate mi-au golit celarul..

Zice-un baci năstrușnic
Vorbe legănate :
„Bea și tu, Ioane,
Bea și tu, fîrtate ;
Cine știe cîtă vreme mai trăim, fîrtate !“

Dar Ion crîșmarul
Bea și nu prea foarte
Și-i părea obrazul
Galben ca de moarte ;
Era răzimat pe coate, galben ca de moarte.

Colo, cătră sară,
Strașina de paie
A-nceput să ardă
Foc cu vilvătaie ;
De trei părți vărsa din crîșmă foc
cu vilvătaie !

Lui Ion crîșmarul
Nu-i mai știu de nume.
Spun că peste multe
A plecat în lume ;
Cu căciula pe sprîncene, a plecat
în lume...

Luceafărul, Sibiu,
1 mart. 1907

ACASA

...Dar nici că vrei să pleci atunci,
Știi că de groaza-nvățăturii
Ai plîns vreo două nopți întregi
Și te-ai ascuns în podul șurii...

Cîți ani vor fi de cînd te-ai dus ?...
Mai spune-ne cum ai umblat !...
Fără astîmpăr îmi erai,
Și cît ești azi de așezat !...

Nu m-ascultai... Știi ce-ai pățit
Atunci în seara de ajun ?...
Acum și gîndul mi-l cetești,
Cît de cuminte ești și bun...

Nu te-ar cunoaște nicidecum
Să te-ntîlnească-n drum vecinii,
Vezi, ieși în poartă și le zi :
„Mai știți, eu sunt feciorul Linii ? !“

Te-ar rîde fără crezămînt,
Necum în drum să te oprească —
Și-ar zice : „Uite-un domn aici,
Dar nu-i de lege românească !“

Și mă sărută împăcată :
„Fecior cuminte are mama !...“
Eu îmi întorc o clipă fața,
Și-o lacrimă-mi udă năframa...

Luceafărul, Budapesta,
15 iul. 1902

NEPOTRIVIRE

Am întâlnit-o ieri în cale,-
Sus, la răscruci, lângă alun,
Nu ne-am văzut de ani de zile
Cu fata judei Zăbun.

Drăguța mea de la podmol,
Din nopțile cu șezători,
Și-a pironit ochii-n pământ,
Posomoriți și visători.

I-am prins mînuța s-o alint,
Nedumerită se uita,
Drăguța mea de la podmol
Mi-a zis sfioasă „dumneata“.

Iar cînd am prins-o de mijloc
Și-am sărutat-o lung pe gură,
Mi s-a ascuns la piept și-a plîns !
„De ce te-ai dus la-nvățătură ?...”

Luceafărul, Budapesta,
1 aug. 1903

ASFINTIT

Crai bătrîn, pornit spre ruga,
Vine-Amurgul de pe munte,
Împărțind cernite-odăjdii
Brazilor cu bărbi cărunte.
Umiliți se-ndoaie brazii,
I se-nchină, i s-apleacă,
Și cu zvon de surle-l lasă
Pe măria-sa să treacă.

Stăruie domol moșneagul,
Mai coboară, mai se suie,
Și-nspre marginea pădurii
Stă la colț de cărăruie.
Ostenit, pe-un jgheab s-așază
Și clipind tremurătoare
Genele lui argintate,
Ce mi-și vede, ce mi-l doare ?

Măre, colo, mai departe,
Se îmbină două creste,
Și-n poiană ce s-arată
E aievea, nu-i poveste.
Părul galben răsfirîndu-și
Răsturnat peste răzoare,
— De huzur i-s roși obrajii —
Doarme leneș craiul Soare.

Se încruntă greu bătrînul,
Murmurînd încet în barbă,
De sfială se cutremur'
Firicelele de iarbă.
Își spun taina la ureche :
„Crai de glume, stai ș-adastă,
Moș Amurg aleanu-ți poartă,
Nu-ți dă fata de nevastă“.

Craiul tînăr sus pe creste
Simte-a ierbilor povață,
Și de jale, biet voinicul
Se întunecă la față.
Către casa lui din peșteri
Necăjit moșneagul pleacă.
Brazii-nfiorați îl lasă
Pe măria-sa să treacă.

În oftat se-ndoaie fagii,
Tremură în crîng alunii
Și deodat' pădurea-ntreagă
A-nțeles durerea Lunii...
Biată Lună tremurată,
În zadar te-arăți în cale,
Toate florile surate
Plîng de dorurile tale.

Luceafărul, Sibiu,
1 nov. 1907

C A R M E N

Mireasa mea albă, cu chipul bălai,
Ascultă a nopții povață,
Minuni spune glia-n poveștile ei
Și tainele vieții ne-nvăță.
Nu simți tu fiorul ce-n tremur prelung
Tresare-n adâncuri de ape,
Răsufletul verii cum vine și-n drun
Purcede vieți să dezgroape ?

E dragostea mare — ascunsă pornire
Ce sînul pămîntului poartă ;
E ceasul cînd glia în truda ei mută
Învie-și țărîna sa moartă ;
E clipa cînd vechiul prisos de viață
În straturi de flori se adună,
Cînd bobul sfielnic din spice răsare,
Zîmbind în poleiul de lună.

Lumina și cîntul nuntesc peste fire
În zvon de evlavie sfîntă,
Cu brîne de aur e bolta încinsă,
Și iarba livezilor cîntă.
Azi lunca-i o mîndră biserică largă,
Iar plopii străjeri la irugă ¹
Par preoți cărunți în odăjdii de praznic,
Cu brațe nălțate spre rugă...

Mireasa mea albă, cu chipul bălai,
În fața lor blindă și dragă
Smerită să-și plece genunchii trudiți
Și dragostea noastră pribeagă ;
Și ceriul și glia ne-ascultă pe noi,
Iar marginea zării albastre
Aprinde-o sfioasă făclie de veghe
Și-n drumul nădejdlor noastre.

Noi suntem copiii pămîntului bun,
Drumeți ai poruncilor firii,
Și-n sufletul nostru-i același îndemn
Ce-nvie pe cîmp trandafirii.
Stăpînă e firea ce bolta aprinde
Și seamănă flori în dumbravă,
Iar dragostea noastră-i un picur senin
Din veșnicu-i cîntec de slavă !

Viața românească, Iași,
6 iun. 1906

¹ Iaz.

O R A Z A

Te-apropie, te-apropie de mine,
Și-ascultă-mă, frumoasa mea minune :

Eu sunt supusul firii înțelepte,
Închinător la glie și la soare ;
M-au învățat poruncile ei drepte,
Indemnul lor cuvîntul meu îl spune.
Sunt cîntărețul celor fără nume,
Un strigăt smuls de-a vremilor vîltoare
Din viforul durerilor din lume.
Mult tănuita firii îndrumare
M-a plămădit din ură și iubire,
Mi-a dat durerea lumii moștenire,
Amarul ei să-l ocrotesc pe strune.

Te-apropie, te-apropie de mine,
Vreau mîna ta, minunea mea bălaie :
Azi, sub aprinsa ceriului văpaie,
În strălucirea mîndrei bolți albastre,
Să se-nfrățească sufletele noastre,
Să se topească-n firea-ndrăgostită
Atît prisos de viață netrăită,
Ce răzvrătit îmi fulgeră prin vine.

Azi sufletul, trudit cetăț de stele,
Străjerul treaz al visurilor mele,
Întraripat străbate bolta-ntreagă ;
Pătrunde sus și-n drumu-i se-nveșmîntă
Cu revărsarea ceriului senină,
Cu cingătoare albă de lumină,
Cu tot argintul pulberii mărunte,
În calea lui din stele-și face punte :
Pătrunde sus, în bolta care cîntă,
Și-atîtea taine-acolo sus dezleagă.
Azi, mintea, simt, purcede să-nțeleagă
Al vieții mele rost ascuns în stele.
Căci stelele îmi spun cuvînt anume :
Că-n patima îmbrățișării mele
Și-a ferecat iubirea ei o lume.

Toți cei lipsiți de-a dragostei povață,
Rătăcitori prin negură și ceață.

Totți cei feriți de-a soarelui căldură,
Ingenuncheați de rele și de ură,
Înfrigurate suflete muncite
De-o veșnică, zadarnică arsură,
Ce n-au primit iubire în viață,
Cu patima durerii lor unite
Își înfrățesc aprinsa mea pornire,
Îi dau avînt și nouă întărire,
Și glasuri nouă struna mea învăță.

Mă cheamă țara celor fără soare,
Durerea lor și azi mă înfioară.

Privește-o rază blîndă cum coboară
De sus din cer și fruntea ne sărută :
Solie sfîntă, tainică și mută,
A pribegit din lumea ei de gheață
Spre lamura văpăii noastre sfinte,
Dorind iubire strălucirii sale.
Frumoasa mea, ea se va duce-n cale,
Rătăcitoare, undeva departe,
Lîng-un bordei părăginit de soarte,
Unde-o fecioară harnică, trudită,
Cu chipul stins de-a lipselor otravă,
Ce moarte-au scris pe fruntea ei bolnavă
Cu acu-n mîna albă, ostenită,
A adormit pe pînza chinuită ;
Tremurător va trece prin fereastră

În chiliuța umedă de lacrimi,
Lăsînd un strop din fericirea noastră.

În clipa asta tainică și mare,
Cînd noi, topiți în dulce-mbrățișare,
Jertfim iubirii sufletele noastre,
Tremurătoarea rază călătoare
Alintă somnul trudnicei fecioare
Și-i luminează fața ostenită,
Cu vraja ei întruchipînd un zîmbet
Fericitor pe buza ofilită.

Viața românească, Iași,
6 iun. 1906

IUBIREA MEA

În munți cu creștetele sure, din albă inimă de
stîncă
S-a plămădit în taină lacul, și din prăpastia
adîncă
A biruit în drum pămîntul. Pe veci în matcă
nestatornic,
El crește azi și crește mîne, de cer și de lumină
dornic.

Căci are dragoste cu cerul de-a pururi
mișcătoarea apă
Și-n frămîntarea ei păgînă ea coasta jgheaburilor
sapă,
Cu pumnii sfarmă-n jur tărîmul și urlă de amar
ce-o doare,
Spre ceriuri brațele-și întinde să-i vie dragul mire :
Soare !

Cînd razele nepotolite sărută fața undei clare,
Înfiorată, spuma albă prelung și pățimaș tresare,
Atîtea curcubeie tremur în valvîrtejul ei de
picuri,
Cînd în adînc se prind în horă strălucitoarele
nisipuri...

Așa-i iubirea mea, asemeni acestei largi cetăți
de unde,
Adîncul ei se pierde-n taina nemărginirilor
profunde,
Cu vifore și curcubeie, cu valuri lung clocotitoare,
Cu picuri ce se înfioară de chipul unui veșnic
soare !

Luceafărul, Budapesta,
1 aug. 1903

FIOR

Mesteacănul ne zgribură la poartă,
Biet cerșitor ce-i despoiat de fire,
Și picuri grei, ca lacrimi de durere,
Se scurg pe coaja albă și subțire.

Bolnav, amurgul tremură pe dealuri...
Ostrov de flori e odăița noastră.
Și stăm pierduți... când vîntul vine-n pripă,
Drumeț trudit, să geamă la fereastră.

Tot mai aproape vaierul lui moare,
Tot mai pripit cu degetul lui bate.
Noi ascultăm. — Visarea noastră mută
Pe-același drum cărările-și abate :

Pesemne-acuma, undeva departe,
Vreun călător în taina sării plînge,
Ori, înșelat în visu-i de-o viață,
El blestemă și mînilor le frînge...

Noi tresărim ! Același gînd năpraznic
Ne fulgeră fiorul lui de gheață,
Și, îndemnați de-o clipă de cutremur,
Cercetător noi ne privim în față.

Viața românească, Iași,
1 ian. 1908

NOI NENTÎLNIM

Murea cucernic busuiocul în păhărelul din
fereastră,
Sărmana floare-ngălbenită ne cunoștea
povestea-ntreagă,
Știa pesemne cîtă jale ne-ascunde zodia pribeagă,
Și lăcrima cînd fără milă înmormîntam iubirea
noastră.

Amurgul toamnei mohorîte ne-a despărțit atunci
cărarea
Și, vezi, cum ne-a supus mîndria neînfrînată și
păgînă
Cînd pe frumoasa noastră moartă am coborît-o
în țărînă
Noi amîndoi cu sloi de gheață ne-am scris în
suflete uitarea.

Ne-a înghițit viltoarea largă... Nebuni ne-am
aruncat în spume,
Pe-atîtea unde mincinoase ne-a legănat de-atunci
viața,
Cînd ne vedeam pe la răspîntii, ne întorceam în
pripă fața,
Căci ne-am trudit a noastre drumuri să nu
se-ncrucîșeze-n lume.

Dar salba viselor măiestre ne-a risipit-o
nenorocul,
Și cîte ne-a furat ursita în goana ei
neîntrepută!...
Azi ne-ntîlnim săraci și singuri... doi bieți oșteni
striviți în luptă...
Avea atîta drept să plîngă odinioară busuiocul...

Cum ne privim acum în față, pe noi același gînd
ne paște,
În umbra vorbeii care minte noi tănuim aceeași
jale...
Și eu cu gîndurile mele și tu cu visurile tale
Din morții toți cîți îngropăm cinstim aceeași
sfinte moaște.

Ni-e țințirimul plin acuma... Movere nu mai pot
să-ncapă,
Dar una singură ne cheamă cu toate-aducerile-
aminte :
Ca făcători de rele-n noapte, noi ne-ntilnim
printre morminte,
Îi ducem flori frumoasei moarte și-i plîngem
amîndoi la groapă...

Luceafărul, Sibiu,
16 ian. 1909

RAPSODIE

Iar gîndul ăst păgîn îmi paște mintea,
Ascultă-l tu cu degetul pe buză :

Cînd ochii tăi stau ațintiți asupra-mi
Și-și tremură ispita lor aprinsă
Cu dor prelung, cu dulcea lor sfială,
Frumoaso !
Pe buza ta păcatul cînd zîmbește,
Un ucigaș al minții înțelepte,
Stăpîn tiran al patimilor mele,
Femeie !
Și brațul tău molatec cînd cuprinde •
O undă doar din valurile negre,
Atunci
Să-ncremenești în marmură cioplită.
De pe îngustul lumilor tărîm
Călătorire-ar pestrițe popoare,

De pedestalul chipului de piatră
În nopți de mai să-și razime genunchii.
Ar pribegi pe negrele-i corăbii
Apusu-ntreg și-ntreaga Miazănoapte,
Și-ar preamări în templu sfânt de fildeș
Minciuna,
Cea mai frumoas-a vremii călătoare,
Înmărmurită-n marmură curată.

Un împărat cu pletele cărunte,
Înnebunind, cîntare-ar pe ghitară :
„Un serafim cu ochii mari și limpezi,
Robit de clipa dulcelui păcat,
Din tronul sfînt al Domnului din ceriuri,
În miez de noapte-un bulgăr a furat
Și te-a-ntrupat cu daltă de argint
Pe tine !...“
L-ar asculta pe gînduri dus norodul,
L-ar săruta pe tîmpla lui cărunță.

Învăluit în ceața nopții sure,
Eu, răzvrătitul călător al nopții,
M-aș furișa în templul tuturor,
Și sărutîndu-ți ochii reci de marmur',
Și brațul tău, și buza ta, și fruntea,

Te-aş sfărîma cu pumnul încheştat
Şi-aş rîde,
Prelung,
Văzînd zdrobit odorul *tuturora* !

În zori de zi ar omorî norodul
Un biet nebun, ce blastămă şi plînge,
Şi-apoi rîzînd îşi istoveşte braţul :
Din bulgării năîngi ai pietrei moarte
Zdrobitul chip ar vrea să-l reînvie
Nebunul...

Luceafărul, Budapesta,

1 iul. 1902

TRANDAFIRI

Nemîngîiete flori bolnave,
Voi, albi și galbeni trandafiri,
V-a scris o jalnică poveste
Ursita înduratei firi.

Cum tresăriți voi cînd vă paște,
Cu ochi flămînzi, păgînul gînd,
Și cîte patimi vă-nfioară
Nevinovatul trup plăpînd.

Păcate negre dorm în pieptul
Pe care-o mîină rea v-a pus,
Și să roșiți voi de sfială
Nu v-a dat dreptul Cel-de-sus.

*Luceafărul, Sibiu,
1—15 iun. 1908*

EȘTI SINGURĂ

Ești singură astăzi, tu, inima mea,
Biserică veche-n ruină,
Sub bolta ta sfântă,-nnegrită de vremi,
Azi nici un drumeț nu se-nchină.

Ești singură astăzi... Păreții-s bătrîni,
Nu-i cîntec în stranele mute,
Icoanele-s șterse, și nimenea nu-i
Altarul uitat să-l sărute.

Prin neguri arare s-abat amintiri
Lăcașul pierdut să și-l vadă,
Și filfiie tainic din aripa lor
Ca groaznice paseri de pradă.

Ducîndu-și pierzarea, trec vifore-n drum,
Te zbuciumă-n goană păgînă...
Și tu ceri zadarnic un fulger răzleț
Să-ți năruie bolta bătrînă !

Luceafărul, Sibiu,
1 ian. 1909

SUFLETUL

Pustietate largă și-atîta de săracă,
Lumina ta mă arde și bezna ta mă-neacă.

De mult, în vremi uitate, cînd mintea nu mai știe,
Ți-ai stors întreg belșugul din chinuita glie.

Atunci ți-ai stins și zvonul de miriști roditoare,
Și cîntecul livezii, și cea din urmă floare...

Azi țara ta-i supusă de jale și osîndă —
Și-atîția tigri-și urlă strigarea lor flămîndă.

În noapte vin șacalii cu ochii de otravă
Și sapă tainic groapa atîlor morți în slavă...

Pustiul se întinde cît ochii pot să vadă,
Sub soarele tău vitreg, nisipul nu dă roadă.

Arare, cîteodată, cînd vîntul de departe
Un fir de lut aduce țărînii tale moarte,

Cînd c-o sămîntă-n taină se înfrățește lutul
Și-un mugur își ivește sfielnic începutul,

Himere cu ochi tulburi viața lui o curmă,
Nisipul le rămîne uscat și sterp în urmă.

Din cer, strălucitoare, cad raze jucăușe,
Batjocorind, păgîne, o lume de cenușe.

*Luceafărul, Budapesta,
15 apr. 1906*

A FOST ODAT'...

S-abat în vis vedenii de-altădată :
Ții minte tu, erau salcîmii-n floare
Și satu-ntreg în port de sărbătoare
Cînd tu te-ai dus, cea mai frumoasă fată.

Cum te-a-nghițit năpraznica vîltoare,
Cîte-ai pierdut în unda-i vinovată !...
Azi, cînd te văd de-o lume adorată,
Mi-e milă azi, și-atît de mult mă doare.

Visez acum și-ți văd viața scoasă
Din al uitării-ntunecat noian :
A fost odat-o fată sănătoasă,

Cu gînd senin, curat ca de mărgean,
Ce-a adormit cu coatele pe masă
După cetirea primului roman...

Tribuna literară,
1901

REVEDERE

Un cîntec legănat odată
De sfînta-ntindere albastră
În noaptea mută,-nfiorată —
Aşa a fost iubirea noastră...

Noi ne duceam pierduţi de mînă
Şi ne-mpleteam din visuri salbă,
Şi noaptea ne era stăpînă,
Şi mărturie — luna albă.

Din ale inimilor şoapte
A prins un cînt înfiripare,
Şi l-am cîntat atunci în noapte,
Păşind alături pe cărare...

Dar, vezi, zorițul dimineții
Ne-a dușmănit pe noi, sărmanii,
S-au dus în lume cîntăreții.
Și nu s-au mai văzut cu anii...

Drumețe firi nemîngîiete,
Străbatem azi aceleași lunci —
Ne-ntreabă florile șirete :
„Mai știți voi cîntecul de-atunci ?...”

Pe noi un dor ascuns ne sapă
Și-nfiorați noi ne gîndim
La morții care ies din groapă
Și rătăcesc prin țintirim...

Țara noastră,
2/20 sept. 1908

RASUNA TOACA...

Răsună toaca de utrină
În pacea unei nopți târzii
Și. rînd pe rînd, cîte-un opaiț
S-aprinde-n mutele chilii.

De glasul ei tresai pe pernă,
Măicuță, tu, cu chip frumos,
Ș-alergi în grabă la altarul
Mîntuitorului Hristos...

Te văd în colțul vechi de strană
Cum stai supusă de răstriști,
Și-atîta jale pare scrisă
În ochii tăi curați și triști...

Și cum te-nchini în rugăciune,
Eu mă gîndesc înduioșat :
Nemilostiva toacă-a nopții
Ce vis frumos ți-a tulburat ?...

Luceafărul, Sibiu,
1 oct. 1908

CÎNTECE

I

Tu n-ai la ușa ta zăvor,
Nici lacăt n-ai la tindă,
Tu n-ai la ușa ta zăvor
Cînd eu, ca hoții, mă strecor,
Și bietul suflet călător
La pragul tău colindă.

Tu mă auzi și mă-nțelegi
Și-același vis ne poartă,
Tu mă auzi și mă-nțelegi,
Dar popi, cu cartea lor de legi
Și pravilele lumii-ntregi,
Îți străjuie la poartă.

*Luceafărul, Sibiu,
1—15 iun. 1908*

Mor azi zîmbetele mele,
 Moare-ntreaga vraja firii,
 În paharul din fereastră
 Mor la noapte trandafirii.

Nici de cîntec de tilincă
 Nu mai tremură brădetul,
 Jos la marginea dumbrăvii
 Se usucă zmeuretul...

Mor poveștile în pragul
 Noptilor la șezătoare,
 Moare-o stea-n adîncul mării,
 Și iubirea noastră moare.

Eu rămîn să Țes statornic
 Cîntecul de îngropare :
 Zilelor de săptămînă,
 Zilelor de sărbătoare.

Luceafărul,
 dec. 1903

III

E îngropare azi la mine,
Din ochii veşnicelor stele
Cad razele tremurătoare
La groapa visurilor mele.

Se zbuciumă înfiorată
De-un tremur geana lor de aur,
Atît de jalnică-i povestea
Înmormîntatului tezaur.

Truditul suflet se întreabă :
De ce chiar cea mai dragă mînă
Ursită-i pe sicriu s-arunce
Întîiul bulgăr de ţărînă ?

IV

De va veni la tine vîntul,
Purtînd povestea mea amară,
Jelitul lui să nu te-nfrîngă,
Mustrarea lui să nu te doară.

Nu-i vina ta... Aşa e scrisă
Nemilostiva lege-a firii ;
Sărutul otrăvit al brumii
Omoară toamna trandafirii...

Şi cine s-ar opri să plîngă
O frunză veştedă-n cărare,
Cînd codrii freamătă alături
Şi rîd în răsărit de soare ?...

V

Atît de veche-i îngroparea,
Nici sufletele nu ne dor,
Şi tot îmi mai răsai din neguri...
Îşi au şi morţii dreptul lor...

În nopţile de primăvară
Revin aducerile-aminte,
Şi mintea, pasăre răzleaţă,
S-abate-n drum peste morminte.

De ni se-ncrucişează drumul,
Îndureraţi noi ne zîmbim...
Nu-ţi par şi zîmbetele noastre
Ca două flori din țințirim ?

VI

Primăvară, primăvară...
Zîmbetul întregii firi,
Dragoste de fluturi galbeni
Și de galbeni trandafiri.

Primăvară, primăvară...
Tremură luna bălaie,
Dorm doi pui de rîndunică
Sub o streășină de paie.

În ungher, părăginită,
Doarme hîrbul de ghitară,
Va mai fi și pentru tine
Primăvară ?...

SONET

Cuprinde-mă din nou, singurătate,
Căci țara ta de-atâtea ori mă cere ;
La sînul tău vor prinde-n veci putere
Avînturile inimii curate.

Nemilostiva lumilor durere
Departe-și strigă multele păcate !
Ca-ntr-o vrăjită, tainică cetate,
Eu mă închid în sfînta ta tăcere.

Grădina ta atît de mult mi-e dragă,
Sunt flori acolo visurile mele,
Și sufletului dat e să culeagă.

Rătăcitor el florile-și adună
Și, în odihna nopților cu stele,
Își împletește trainică cunună.

Luceafărul, Sibiu,
15 sept. 1907

SONET

Tu, tainică, curată Poezie,
Biserică cu porți neîncuiate,
Tu neamurile gândurilor toate
Cu drag le lași la pragul tău să vie.

Tot sufletul la poarta ta când bate,
Drumeț slăbit, puterile-și învie,
Își spovedește patimile ție,
Și ele-adorm de tine alinate.

Păcate vin sub bolta-ți milostivă,
Tu le ascuți pe toate deopotrivă
Și le oprești neghina și amarul.

Dar tu rămii de-a pururea senină,
Căci nu-i pribeag ce-n fața ta
se-nchină
C-o lacrimă să nu-ți spele altarul.

Țara noastră,
27 apr. 1908

E SĂRBĂTOARE

E sărbătoare pe cîmpie, și-n suflete e sărbătoare,
Invie firele de iarbă sub ploaia razelor de soare.

Sunt Paștile cele frumoase, și-n fire zvonul lor
străbate,
Clopotnița-și îndoaie trudnic încheieturile uscate.

Arama strigă cînd se zbate măiastra clopotului
limbă,
Eu simt strigarea ei aprinsă, și-n vorbe sufletul
o schimbă :

Voi toți cari suferiți și plîngeți sub largă-ntindere
albastră
Veniți, veniți, căci va să vie curînd împărăția
voastră !

Veniți voi, obidiții lumii, cu buzele înfrigurate,
Voi, chinuiții de arsura unei tăceri îndelungate ;

Voi, osteniți fără nădejde, voi, slujitorii fără plată,
Voi, căror vremea v-a dat veșnic numai porunca
blăstămată ;

Voi, ce muncirăți pentru alții, trudind cu mâinile-
amîndouă,
Veniți. căci zvonul meu acumă vestește învierea,
vouă !

Voi, cei cu fruntea de sudoare, cu genele de
lacrimi ude,
Eu cerului vă strig durerea, și Dumnezeu din cer
aude !

Aduc lumina care sparge și sfarmă capiști de
păcate,
Zăvoarele mucigăite din temnițe întunecate !

Eu celor orbi dezleg azi taina înfricoșată de-a
vedea,
Și prăznuiesc, că-n al lor suflet învie învierea
mea !

★

Ascultă mintea mea supusă, genunchii mei se
pleacă-ncet
Și-aduc prinosul închinării celui de neam din
Nazaret.

Luceafărul, Sibiu,
1 mai 1907

TEMPORA...

...Iar din țăriile albastre
Încet s-a fost desprins o stea,
Ca tremurarea unui zîmbet
Ușoară, blîndă strălucea.

Și s-au pornit drumeți degrabă
Trei oameni buni ai lumii rele,
Legîndu-și viața și norocul
De razele acestei stele.

Șirag de nopți purces-au cale
Pîn' steaua s-a oprit în nori,
Deasupra unei strungi în vale
Lîng'o colibă de păstori.

Ei au deschis și pe otavă
Văzînd un copilaș blațin,
În revărsare de lumină
Și-n albe scutece de in.

Bătrînii crai, stăpîni cu steme
În oaste și-n războaie tari,
Ingenunchind, sfioși grăit-au
Copilului cu ochii mari :

„Tu ești plinirea hărăzită
De visul tinereții noastre,
Noi suntem umbra ce se sfarmă,
Tu, domnul zărilor albastre !“

Era atunci mai mică lumea,
Dar, uite, trei oameni au fost
Să-i înțeleagă unei stele
Neînțelesul tainic rost.

Azi, de s-ar naște alt Messia
Și-o altă stea s-arate locul,
N-ar fi un singur om să-și lege
De licărirea ei norocul.

Căci alte vremi umblau odată,
Cînd se-ndrăgeau de stele unii —
Și alte azi, cînd cred în stele
Numai poeții și nebunii...

Luceafărul, 1 ian. 1904

FRUMOASA CEA DIN URMA

Pe perina cu foi de rosmarin
Alunecase capul ei la vale,
Pe fruntea albă, ca zăpada nopții,
Ningeau podoabă-nduioșați cireșii :
Murea fecioara...

Și ochilor senini, ca dimineața,
Le adormea azi cea din urmă rază
În adumbrirea pletelor de aur.
Iar buzele curate, ca un cântec,
Mureau zîmbind azi cel din urmă zîmbet :
Murea fecioara...

Sus, soarele, cocon de-a pururi tînăr,
A poposit în drumul lui pribelnic
Și,-nfricoșat de vestea unei raze,
S-a-ntunecat, și-n adîncimi de mare

El și-a muiat pleoapa tremurînd...
Și zvon pe largi pustietăți de ape
Și geamăt lung pornitu-s-a prin codri,
Infiorate frunzele mureau,
Iar chipul clar al lacului oglindă
În clocote cernitu-și-a seninul
Cînd vîntul, crainic vestitor de groază,
Urla nebun din tulnice de-aramă,
Vestind : „Jeliți ! Frumoasa cea din urmă
E moartă !“
Și mările și codrii răsunat-au ;
„E moartă !...“

Prelung gemut-a îngrozita fire ;
Cutremurați, cei patru stîlpi ai lumii
Lăsat-au pacea stării lor pe loc,
Cînd iat' deodat' se zguduie și bolta :
Din cingătoarea cerului albastru
Descopciată, cade steaua Venus,
Și prin văzduhuri negre călătoare
Își taie drum, — iar ajungînd seninul,
Purcede-n zbor spre-mbătrînitul Hellas,
Și-nfiorată sînul ei de flăcări
Și-l freamătă, cînd calea-i se oprește
Pe vîrful mort al muntelui Olimp,
Și-n gemăt lung ea foc aprinde, mare !
Și cum lumine flacăra curată,
Din negură și din vestmîntul ceții
Răsar, tronînd în liniștea lor sfîntă,

Toți dumnezeii zilelor de mult,
Drumeții mari ai vremii stătătoare.
E împăcată vrajba lor străveche :
Stăpînii morți ai fulgerelor stinse,
Ocroitorii dimineții albe
Și-ai nopții negre purtători de frîne,
Ce semănau cu mîna lor amurgul,
Stau muți...

Măreții meșteri ziditori,
Încremenți în marmură și fildeș,
Plecîndu-și greul frunții lor boltite,
Încrucîșîndu-și brațele lor albe,
Privesc la foc cu ochii stinși și reci
Și-i jale scrisă-n zîmbetele lor,
Neputincioase zîmbete de piatră !

Gălbuie pară învelise-Olimpul,
Cînd iat' deodat', din ploaie de lumină,
Zburînd prelung prin albul de văzdukuri,
Vin călători pe aripe de vînt
Și, coborînd pe razele de lună,
Toți cîntăreții
Zidiți de vremea fărîmată-n clipe,
În răsărit și-n neagra Miazănoapte,
Vin sfîșiindu-și toga lor de purpur,
Cu pletele pe umeri undulate,
Cununile le strălucesc de raze
Și genele le strălucesc de lacrimi.
Amar nespus răzbate-le făptura.

Cu hohot plîng poezii-dumnezei,
Cînd harfa lor în flacări își aruncă...
Cutremurat,
Olimpu-și mișcă iarba și nisipul.
Biruitoare văpaia se ridică,
Și flacăra la poarta boltii bate,
Iar din fiorul harfelor aprinse
Se înfirip-un cîntec fără seamăn
Și firea-ntreagă cîntă imnul morții,
Și zeii-și pleacă fruntea lor boltită,
Poezii-n palme fața și-o ascund ;
Iar plopii cîntă, frunza tremurîndu-și,
Și coapsa lor se-ndoaie și se frînge ;
Și trestia în ape se cufundă,
Și-nflorații trandafiri sălbatici
Podoaba lor și-o scutură și cîntă...
Se smulg din coaje muguri feciorelnici
Și, înfrățiți cu cîntul și lumina,
Își vestejesc petalele și — cîntă...

Pe creștetul Olimpului aprins
Își taie drum prin spini și printre jgheaburi,
Rănindu-și brațul, fluierul și fruntea,
Un făt pribeag, cu ochi senini, albaștri :
E cel din urmă ucenic al strunii.
La piept își strînge lira văduvită,
Ce tremură, de crengi cînd se lovește,

Într-un suspin domol, nespus de jalnic...
În vîrf zărește focul ce se-nalță,
Și-atunci nebun își opintește pieptul !...
Ajunge...
Strălucitor văpaia viorie
Se-nalță iar. În orișice scînteie
Tresare-un gînd și moare-o simfonie
Din cîntecul cel zămislit demult,
De dragostea din începutul vremii,
De trandafirul cel dintîi al firii...

Cu ochi aprinși poetul îngenuncha
Și, ncet plecîndu-și fruntea lui rănită,
Zdrobind sfiala celor patru strune,
Întruchipează jalea lui în cîntec...
Și lacrimi cad pe lemnu-nfiorat
Ce-i ferecă cu glas nebun amarul :
E cea din urmă încordare-a strunii,
E-al frumuseții imn de îngropare !...

Pribeagul făt cu ochi senini, albaștri,
Și el și-aruncă lira-n foc. Și-atunci
Ridică-și ochii tulburați de clipă :
Vede zdrobiți în bulgării nătingi
Curatul chip al zeilor de marmur' ;
Iar cîntăreții călători se duc,
Suindu-se pe razele de lună,
Suindu-se pe aripe de vînt,

În alte lumi.
Înălță-și ochii către foc, să vadă,
Și vede para leneș cum se stinge
Și cum rămîn din lamura văpăii
Cărbunii morți ai sfintei stele Venus.
Cu fumul cald al jertfei uriașe,
Se-nalță ea pe patu-i de mătăasă,
Înfășurată-n pulbere de slavă,
Cu picurii celui din urmă cîntec,
Domol, domol...

Frumoasa cea din urmă...

★

E cîntul mort. Poetul fără liră,
Lipsit pe veci de-a ochilor văpăi,
A pribegit la malurile mării...
Dar nemîșcată, mută era marea.
Un val răzleț din sînul ei recit,
Ce tresărea prin cearcăne de gheață,
A întrebat poetul orb :

„Răspunde,

El unde-i ?

Soarele, căci raza lui n-o simt ?...”

Și-n vreme ce încremenea în gheață,

Răspuns-a valul :

„*E mort.*“

Luceafărul, Budapesta,

1 ian. 1904

POEZIE

Tu, Doamne, tu, stăpînul peste fire,
Ce din curata stelelor lumină
Dai lumilor de veci orînduire ;
Tu, într-o clip-a milei tale sfinte,
Și sortii mele scris-ai o menire :
Ce-nfricoșat e darul tău, părinte !

Pleoapelor tu nu le-ai dat hodină,
Nici sufletului mută-mpăciuire,
Nici minții mele somnul fără vină !

În noaptea grea, cînd bolta-nfiorată
Cu junghi de aur își străpunge sînul,
Cînd codru-și vede fala-ngenuncheată
Și umilit se zbuciumă bătrînul,
Cînd trăsnete potrivnice se-ncaier'

Și creștetele brazilor despică,
Eu în văzduhuri deslușesc un vaier,
Cum din adînc spre mine se ridică,
Gemînd prelung la poarta mea, stăpîne !
Simt fărîmată-n urlete păgîne
Nemărginita lumilor durere,
Cum vine-n zborul aripilor grele
De-mi zguduie zăvorul și mă cere !
Strivită simt în matca ei, părinte,
Cum se frămîntă chinuita minte,
Cum gînduri vin în clipele acele
Și se prăval' în pacea nopții mele
Ca bulgări grei în groapa-ntunecată !...

În zori de zi, în umeda răcoare,
Cînd fața plînsă florile-și înclină
În alintarea razelor de soare,
Robit de-ntîia zare de lumină,
Drumeț grăbit și fără de hodină,
Simt sufletul de drumu-i cum se găță.
Descătușat din pacea lui aleargă,
Ca vulturul în goană-nviforată,
Pămîntu-ntreg cu-ntinderea lui largă
El a purces sălbatic să-l străbată,
Cătînd în drum sămințele durerii...

Prin valul firii fără de repaos
Ca un vîslaș aprins își taie cale,

Își scaldă ochii-n riul larg de jale,
El totul vede, toate le ascultă...
Unde-i plînsoarea zărilor mai multă
El își rotește aripile sale.

Tîrziu, cînd geana zărilor senine
Se-nchide lin, și soarele pe munte
Își culcă chipul roșu de rușine,
Pe-a stelelor strălucitoare punte,
Drumet înfrînt, cobori și tu la mine,
Povara grea abia mi te mai ține.

Din praful sur al zilei chinuite,
Cules în prada zborului sălbatic,
Din al durerii chiot furtunatic,
Din zîmbete de buze ofilite,
Din tulburări de patimi și ispite :
În trudă grea, cînd

tîmpla-nfierbîntată

Se zbuciumă zăgazul să și-l frîngă,
În biata minte greu cutremurată
Sămînța ta tresare-atunci, stăpîne,
Și tu-mi răsai, senină și curată,
Strălucitor, un strop de apă vie,
Ce-mi luminează-n negura nătingă,
Tu, tainică și sfîntă *Poezie* !

Luceafărul, Sibiu,
15 ian. 1908

CUPRINSUL

<i>Prefață</i>	V
<i>Tabel cronologic</i>	LXXV
<i>Notă asupra ediției I</i>	LXXXVII

POEZII

Rugăciune	3
Plugarii	6
Noi	9
Oltul	11
Casa noastră	15
Apostolul [<i>Ca o vecernie domoală</i>]	18
Dascălul	21
Dăscălița	24
Bătrâni	27
Reîntors	29

Departa [<i>Vezi luna-n cingătoare</i>] . . .	32
Dorința	34
Zadarnic [<i>Noroc, logofeți de-acum zece ani !</i>]	37
De-o să mor	39
În codru	41
Dimineața	44
Pe înserate	47
De la noi	49
Cîntăreților de la oraș	52
Sara	55
Lăutarul	57
A murit...	59
La groapa lui Laie	62
Cîntece	65
I [<i>Sus la cîrciumă-n Dealu-Mare</i>] . . .	65
II [<i>Măi crișmare Niculaie</i>]	66
III [<i>Bea și dumneata, părinte</i>]	67
IV [<i>Lună, lună, stea vicleană</i>]	68
V [<i>Dorurile mele</i>]	69
VI [<i>Fată mare, fată mare</i>]	70
Pribeag [<i>Plînge-o mierlă-ntr-o răchită</i>] .	71
Pace [<i>Luna-și picură argintul</i>]	73
Căde-o lacrimă	75
Singur [<i>Bolnăvit de doruri multe</i>] . . .	77
Părăsiți	78
Ruga mamei (Fragment)	80

• Zadarnic [<i>Zadarnic plînge vîntul și nueii</i> <i>plîng, bătrînii</i>]	83
La stîină	84
<u>Toamna</u>	86
Copiilor	88
I [<i>Veniți la sinul meu cu toții</i>]	88
II [<i>Copii, cu ochii mari și limpezi</i>]	89
• Părăsit	91
Despărțire	93
• Invins	95
Solut ero	97
Noapte [<i>Nemărginită bolt-a nopții</i>]	99
Clăcașii	103
• Așteptare [<i>Sat din margine de codru</i>]	109

NE CHEAMĂ PĂMÎNTUL

Fecunditas	115
Prăpastie	117
Cîntecele mele [<i>Eu vă chem din visuri</i>]	124
Inviere [<i>E-n cuib la noi visatul sol de</i> <i>pace</i>]	126
Cosașul	130
Portret	133
• De demult...	136
Colindă	140
Un om	142
Graiul pînii	146
Cain	148

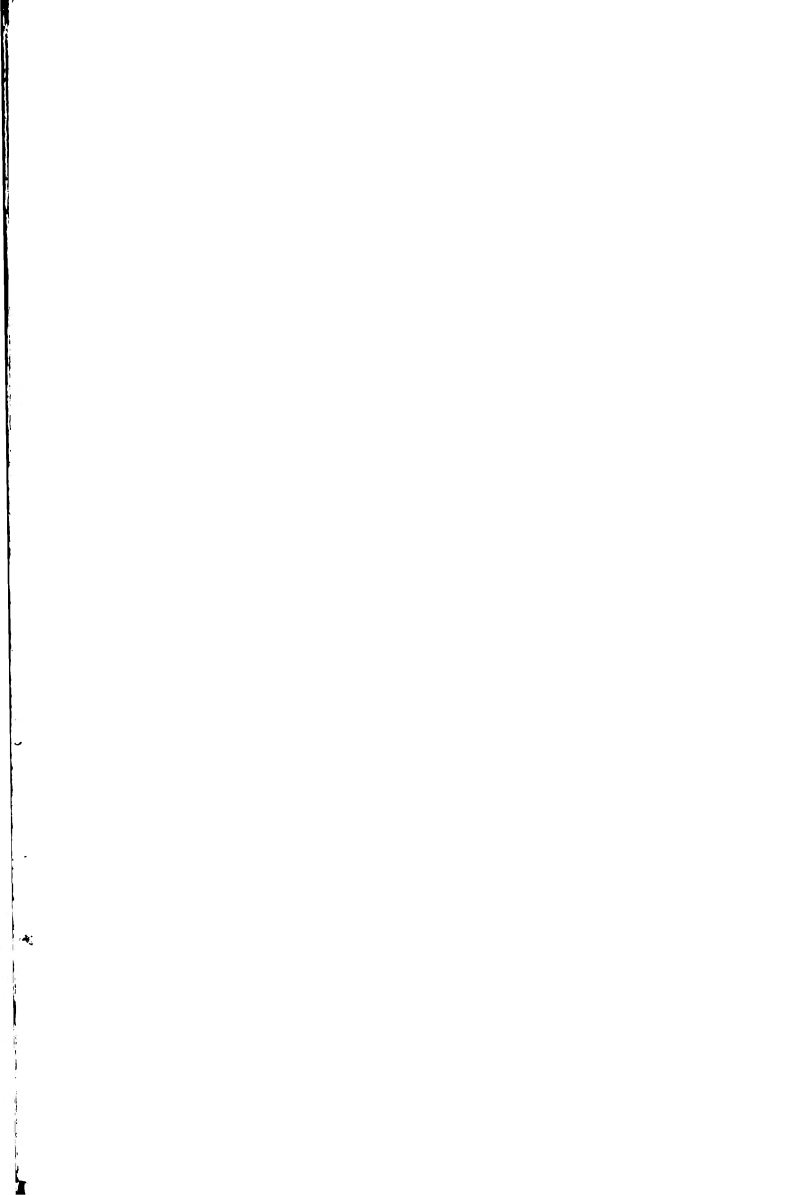
O țară știu (1907)	151
În munți	153
Prima lux	156
Cantorul Cimpoi	160
Străinul	162
Mi-a bătut un moș la poartă...	165
Scrisoare [<i>Vezi cum trece vremea</i>]	167
Lăcaș străbun...	169
Ion crișmarul	173
Acasă [<i>...Dar nici că vrei să pleci atunci</i>]	176
Nepotrivire	178
Asfințit	180
Carmen	183
O rază	185
Iubirea mea	189
Fior	191
Noi ne-nțîlim	193
Rapsodie	196
Trandafiri	199
Ești singură	200
Sufletul [<i>Pustietate largă și-atîta de săracă</i>]	202
A fost odat'...	204
Revedere [<i>Un cîntec legănat odată</i>]	206
Răsună toaca...	208
Cîntece	210
I [<i>Tu n-ai la ușa ta zăvor</i>]	210
II [<i>Mor azi zîmbetele mele</i>]	211
III [<i>E îngropare azi la mine</i>]	212
IV [<i>De va veni la tine vîntul</i>]	212
V [<i>Atît de veche-i îngroparea</i>]	213

VI [Primăvară, primăvară...]	214
Sonet [Cuprinde-mă din nou, singurătate]	215
Sonet [Tu, tainică, curată Poezie]	217
E sărbătoare	219
Tempora...	222
Frunoasa cea din urmă	225
Poezie	231

Redactor responsabil : ION ACSAN
Tehnoredactor : TRAIAN ARGETOIANU

Dat la cules 20.03.1967. Bun de tipar 28.04.1967.
Apărut 1967. Tiraaj 100.160 ex. broșate. Hîrtie
ziar de 50 g/m². Format 700×920/32. Coli ed.
8,70. Coli tipar 10,25. A. nr. 3985/1967. C.Z. pen-
tru bibliotecile mari 8 R. C.Z. pentru biblio-
tecile mici 8 R-1.

Tiparul executat sub comanda nr. 70 200 la Com-
binatul Poligrafic „Casa Scînteii“, Piața Scin-
teii nr. 1, București — Republica Socialistă
România

5

2025

